

Gustaf af Geijerstam

Vilse i lifvet

C. & E. Gernandts förlags-aktiebolag, Stockholm 1897.

[– Läs mer om verket här](#)

Det avbildade exemplaret tillhör Uppsala universitetsbibliotek.

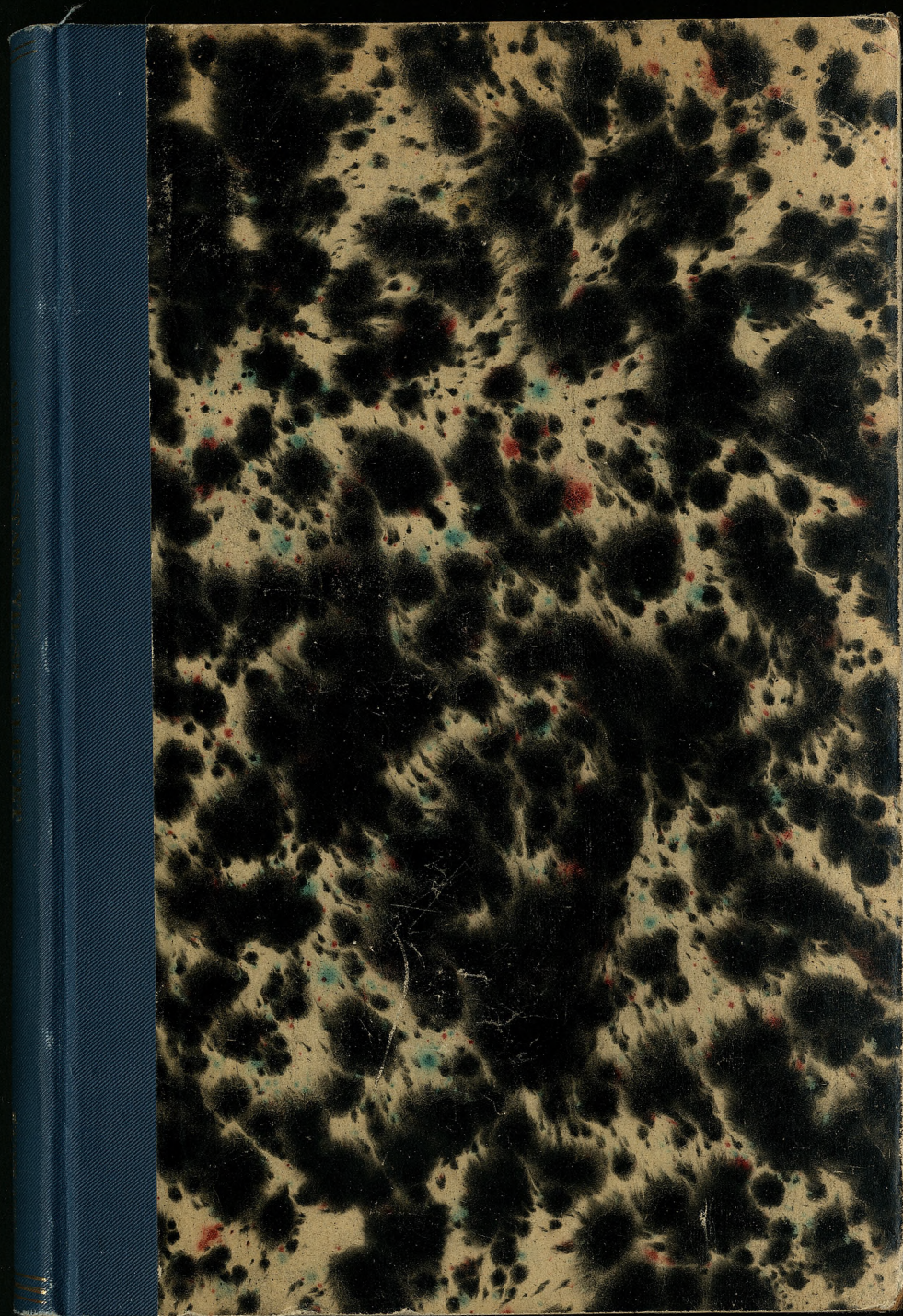
Detta verk är fritt från kända upphovsrättsliga restriktioner. Vid användning ber vi att du hänvisar till Uppsala universitetsbibliotek och Litteraturbanken.se.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:

<https://lb.se/författare/GeijerstamG/titlar/VilseILifvet1897/faksimil?om-boken>

Permanent länk (URN):

<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb1644397-faksimil>

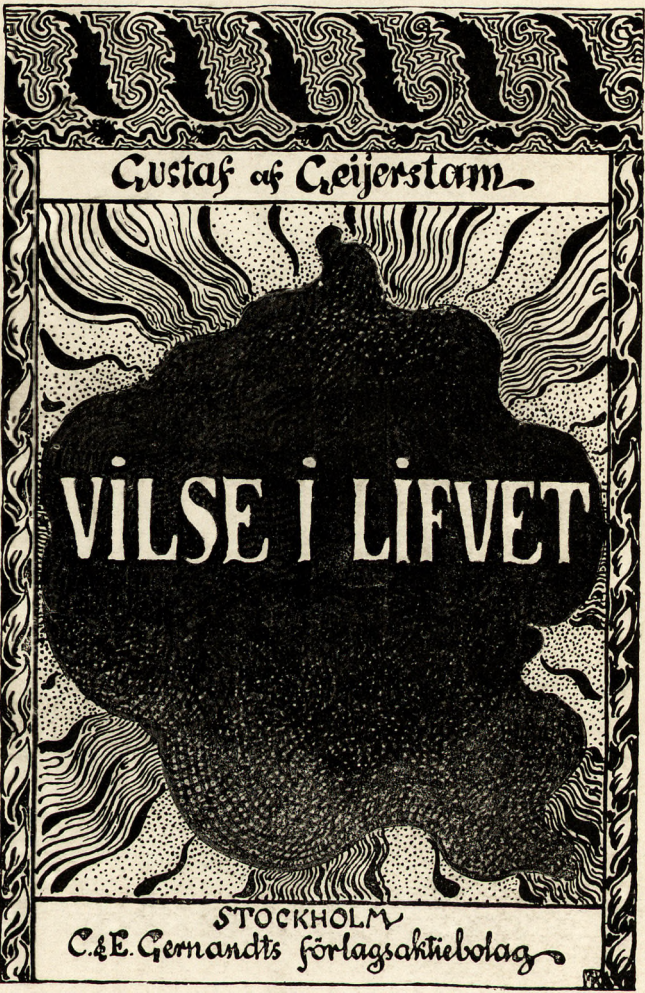

Upsala Univ. Bibliotek

*sv.
Litt. sv.*

Romaner.

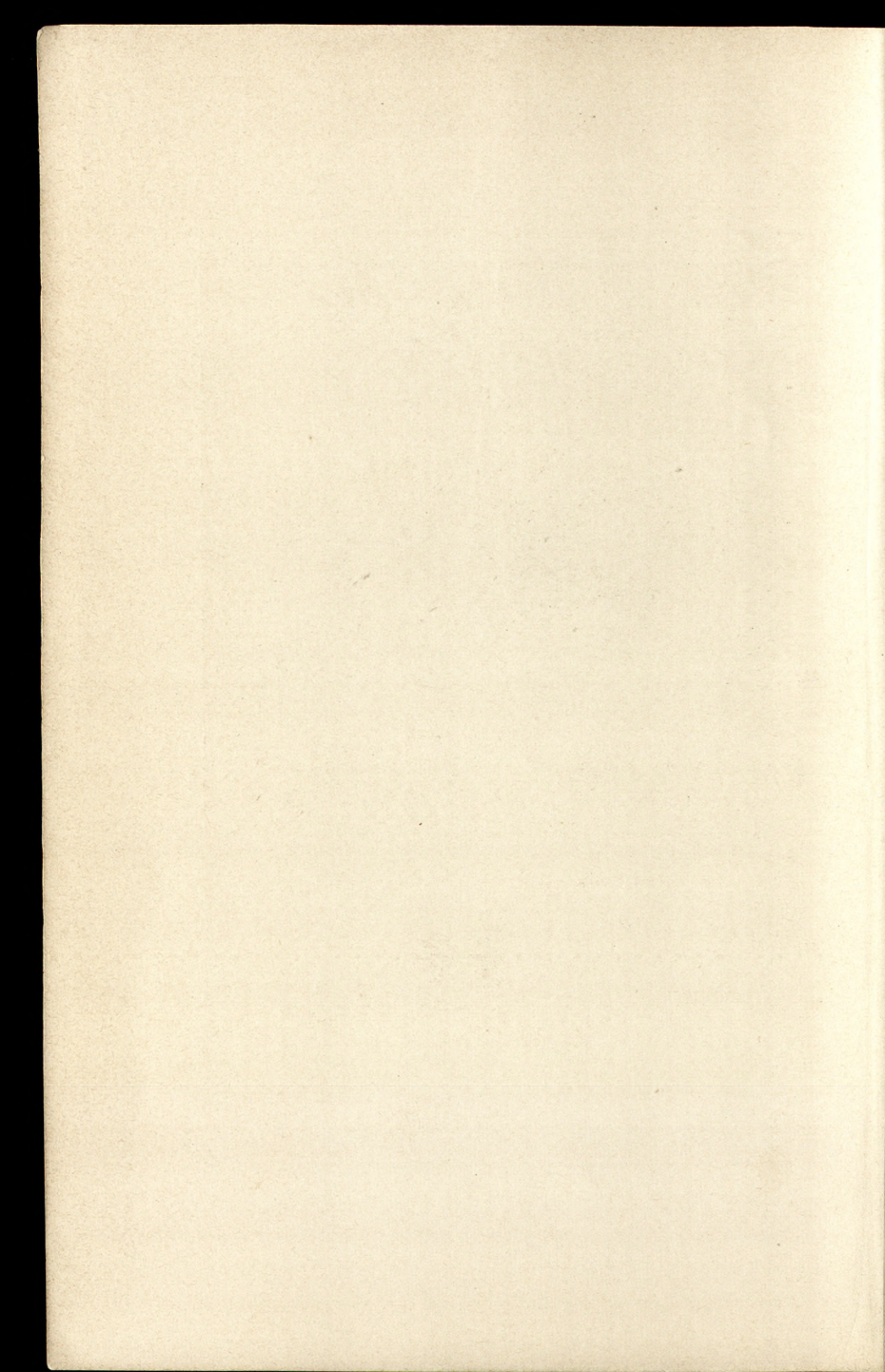
306.

Gustaf af Geijerstam

VILSE I LIFVET

STOCKHOLM
C. & E. Gernandts förlagsaktiebolag

VILSE I LIFVET

Alla rättigheter förbehållas författaren äfven i Frankrike.

*Arbetet utkommer samtidigt på G. Bondis förlag
i Berlin.*

VILSE I LIFVET

AF

GUSTAF AF GEIJERSTAM

STOCKHOLM

C. & E. GERNANDTS FÖRLAGS-AKTIEBOLAG.

STOCKHOLM
TRYCKT HOS P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG
1897.

I.

Det finns människoöden, hvilka förefalla oss så underligt gripande, att vi vilja stanna inför dem och bedja okända makter om förlåtelse. Denna känsla, hvilken är djupare än allt det, som kallas medlidande, innebär på en gång medvetandet om, att vi själfva äro lyckligare lottade, och att det dock mellan oss själfva och det ifrågarande ödet finns ett samband, hvilket fyller oss med skräck.

Ju mera vi se, och ju mera vi lära oss att förstå af människor och människors lif, desto säkrare skall vår blick fästas på det gåtfulla i människolifvet. Och hvar vi färdas i världen, komma vi då städse att minnas, att det gåtfulla och oförklarliga skymmer vår blick och isolerar våra öden.

Denna erfarenhet kommer mig att tänka på hvad som händer, när dimman stiger från hafvet

och insveper gatorna i sitt ljusgråa hölje. Man går ensam fram, och man möter gestalter, som skymta förbi och under ett par sekunder blifva tydliga vid skenet från en gaslykta. Dimman fyller staden ända till bräddarna och tager alla människor i sitt ljusa gömsle. Man hör röster tala ur dimman. Rundt om hör man dessa röster. Men hvad man hör, är blott stycken af samtal, lösryckta stumpar af den lifvets lek, hvilken passerar rundt om oss, utan att vi kunna komma den in på lifvet. Hvad vi se, är plötsligt förbiskymtande anleten, som plånas ut i dimman. När vi gå där, gå vi på måfå, och det är minnet af det lilla vi veta och känna till, som hindrar oss att gå vilse.

Hvar jag går i världen, bland hafvets arbetare eller fjällens barn, i den aflägsnaste vrå af landet eller i storstadens vimmel — alltid finner jag anledning att tänka på denna förnimmelse af att skrida fram i dimman och se gåtfulla ansikten glida mig förbi. Jag vet att när solen kommit, skall det gåtfulla försvinna. Men den sol jag menar, har ännu ingen lefvande sett, och därför ledas vi endast af vår aning, när vårt blod förstenas inför utbrotten af de dolda krafter, hvilka som blodröda blixtar skära genom hvardagslifvets grå horisont.

Jag har alltid känt mig dragen till det slag af människor, hvilkas lif synes stå utom sferen för andra människors erfarenhet. Jag har gjort det, därför att när jag sett in i deras öde, har jag tyckt mig stå vid randen af den möjlighet, bakom hvilken döljes svaret på den sfinxens gåta, hvars lösning vi betala med vårt lif. Och när jag söker i mitt minne efter några af dessa människor, inför hvilkas öden de flesta vända sig bort med en ofrivillig rysning, som de snarast söka glömma, ser jag framför mig en ensam man, hvilken i snöyra och blåst arbetar sig fram på en af de breda tvärgatorna i Stockholms arbetarekvarter på norr.

Denne man bär en arbetares dräkt, och hans ansikte är blekt. Han kan vara omkring trettiofem år, men han går framåtlutad, som om han vore uttröttad af något tungt, hvarpå han burit. Jag ser honom stanna vid en gaslykta och draga andan för blåsten. Då ser jag, att hans ögon ligga djupt, och öfver hela hans ansikte med dess ljusa skägg och obestämda linier hvilar ett uttryck, som är inbundet, utan att vara hårdt. Han vänder ånyo och fortsätter sin långsamma gång, och hans gestalt försvinner genom en dörr, ledande till ett stort stenhus, där trasiga gardiner hänga framför de flesta fönstren.

Jag minns denna obetydliga sak med styrkan af en syn, och ännu, när jag vet det, kan jag knappast tro, att hvad jag vet om denne mans öde verkligen kan vara sant. Det växer till något sällsamt och otroligt, inför hvilket jag skulle önska att kunna mildra något af själfva fasan, om icke just denna här vore allt.

Han har gått bort från den värld, han en gång tillhört, och man känner honom icke längre, annat än under det nummer, med hvilket samhället utplånar de namn, som äro bestämda att glömmas.

II.

Denne man hörde till dem, hvilkas hela lif äro uppfyllda af kampen mellan två naturer och det underliga var, att han tidigt synes hafva förstått det själf. Jag skall söka berätta om denna strid, men begär icke, att jag skall göra det kallt och systematiskt. Jag kan det icke. Jag kan blott taga detta som jag vet, och berätta det, så som jag en gång hört det.

Hur jag fick veta det? Hvad jag upplefvat, som fört mig denne mans historia på spåren? Det blir en lång historia, som kanske kan berättas en annan gång. Nu ser jag endast för mig två trötta ögon, hvilka bedja mig yppa, hvad jag vet.

Det finns människor, hvilka hela lifvet känna, att bakom ytan af den människa, som världen ser, bakom ytan af det lif, de själfva lefva, ligger ett något, som hotar att bryta fram och

när som helst kan slå hela deras lif i stycken. Dessa människor höra ofta en röst, hvilken talar högt inom dem, och denna stämman manar dem till sällsamma handlingar. Denna stämman skrämmer dem icke. Ty det har blifvit dem en vana att höra den samt att icke lyssna till dess uppmaningar.

Men den dör icke inom dem. Den talar högre och högre.

Och till sist . . .

Men jag får gå långt tillbaka, om jag skall finna reda på början. Jag måste göra det, ehuru jag väl vet, att den handling, som afgjorde min hjältes lif, lefde ofullbordad inom honom, långt innan den verkligen sattes i verket. Han var märkt som en olycklig redan från födelsen, och på ingen passar bättre än på honom den uppfattningen, som är gängse i Ryssland, där man kallar den man, hvilken begått ett brott, för en olycklig. Jag har till och med hört att olycklig och brottslig på ryska språket är samma ord, och jag minns, att när jag för många år sedan läste detta, tänkte jag redan då på den man, om hvilken jag här talar. Jag tyckte, att jag skulle unnat honom att få höra detta ord.

Jag tror annars, att hvad som sedan skedde, begynte, när han en kväll satt ensam på sin

bädd och tänkte öfver, att han var tvungen att gifta sig. Kanske har det börjat långt tidigare. När olyckan bröt lös öfver hans hufvud, vet jag, att han kände det som om han blifvit född, endast för att detta skulle kunna ske. Och när det nu skett, var hans lif slut, och han fick frid. Icke den frid, om hvilken vår religion talar. Ty den var icke för honom. Men den frid, som kommer, när människan känner att nu mera kan ingenting hända, som gör henne sorg.

Det dröjer nog mycket länge, innan man kommer så långt. Och det finns ingen som vet, eller kan veta hur denne man gått omkring och fruktat för, att den ohyggliga stunden skulle komma. Att göra en ond gärning, det är en sak. Men att veta, att man skall komma att göra den, veta detta så visst, att det är, som om hela ens lif pekade däråt, det är värre. Det är helvetet redan i lifvet. Men om det helvetet står ingenting i katekesen.

III.

Läsaren skall kanske af det sagda komma att tro, att den man, om hvilken här talas, hade mistat sitt förstånd. Men så var dock icke fallet. Hans förstånd var i vanlig mening lika godt som någon annans, och hans enda brist var den, att han icke kunde förstå sig själf. Men han delade denna svaghet med hela världens vise män, och han skilde sig från de flesta kanske mest däruti, att när han äntligen lärde känna sig själf, märkte han, att det lilla han visste, hade han fått betala med lifvet.

Nu vill jag emellertid berätta, hur hans lif förflöt och hur han har haft det. Och början var den, att han aldrig hade känt sin far. Han kom ut från hufvudstaden, och en torparhustru från landet blef hans mor. Sin riktiga mor såg han aldrig mera än en enda gång, och det var, när hans fostermor hade gått med honom den

långa vägen till Stockholm för att anmäla i fattigvården, att hans riktiga mor inte ville betala för sitt barn. Han var då inte mera än fem år och han förstod nog inte riktigt, hvarom det hela egentligen rörde sig. Men hvad som sades, hörde han. Hvad som skedde, såg han, och han mindes det hela, när han var nog gammal att kunna förstå. Där möttes emellertid hans fostermor och hon som skulle vara hans riktiga mor, och de skulle förklara sig för hvarandra. Man må nu icke inbilla sig att denna s. k. mor, som blifvit inkallad att svara för sina handlingar, hörde till de olyckliga, som blifvit förförda af dåliga män och sedan lämnats i sticket. Hon hörde redan från födseln till dem, som sluta på spinnhuset, och gossen var hennes tredje barn med olika män.

Allt detta kunde barnet, som sagdt, icke förstå. Men gossen kunde se, att han stod framför ett stort bord och att hans fostermor i rättmätig vrede satte honom upp på bordet för att visa, att han icke lidit nöd, och bedja andra nu hjälpa henne att taga vård om den lille. Omkring bordet sutto några gamla herrar och de talade allvarets ord med den vredgade fostermodern. Så kom den andra kvinnan in, som gossen aldrig förr hade sett, och en gammal

herre röt åt henne och slog i bordet. Gossen visste att denna andra var hans mor. Ty detta hade man sagt honom innan hon kom in. Och den lille skalf som ett asplöf, när han tänkte på, att denna kvinna kanske skulle komma och ta' honom hem till sig. Han såg och såg på henne, stirrade på en fetlagd, vidrig kvinna, hvilken mottog hvarje förebråelse så lugnt, som om naturens röster slocknat inom henne. Och han glömde aldrig, att den styggaste syn, som mött hans barnaöga, var åsynen af denna mor, som han aldrig skulle återse.

Så liten han var, mindes han också något annat: Hon, som var hans mor, såg icke en enda gång åt det håll, där han stod. Icke en enda gång fick han se hennes ögon. När han gick ut, var han trött i hela kroppen af luttar förskräckelse, och han grät strida tårar af både fasa och glädje, när han sedan vid sin fostermoders hand gick utför gatan och förstod, att saken blifvit afgjord så, att han skulle få stanna hos henne.

Detta är barndomsminne, som aldrig kan glömmas, och ingen vet, hvilka tankar gro hos den, som handlöst sparkas ut i världen af en kvinna, på hvilken han kanske skulle spottat, om han mött henne bland främmande. Var det un-

derligt, om han i sina tankar hatade denna kvinna, hvilkens skamlösa begär han fann vara orsaken till hela hans lif, och allt hvad han burit af olyckor? Var det underligt, om han hatade henne från den stund, han lärde sig, hvad det välsignade ordet moder innebar, hatade henne så djupt, att han kunde önska, att han förmått gifva henne döden, när han föddes?

IV.

Jag vet, att detta skall låta hårdt i mångens öra. Det skorrar som missljud från den värld, hvilken vi helst skulle vilja glömma. Och dock finner jag ingenting onaturligt däri, att hatet till denna mor kunde blanda sig in i gossens tankar, redan när han lekte i björkbacken utanför torpet, där fosterföräldrarna bodde. I tankarna kunde han gå i tysthet och njuta, när han inbillade sig, att han mött sin mor och gjort henne något riktigt ondt. Han visste inte hvad slags ondt han ville göra henne. Men han tyckte, att när ögonblicket kom, skulle han finna sättet. Han tyckte, det var nog, om han kunde få se denna kvinna gråta. Och det säger sig själf, att sådana tankar berättade gossen för ingen.

Det bör också berättas, att denna mor icke var en kvinna af arbetareklassen. Hennes far var en förmögen handtverkare i Stockholm och

hennes man var kamrer i en bank och hade gift sig med handtverkardottern för pengar. Det var icke heller han, som var fader till det barn, som växte upp i torpet vid björkbacken. Giftermålet räckte nämligen icke längre än till dess att de båda makarna förstört den förmögenhet, som hustrun fört i boet, och sedan de icke längre hade medel att föra det lif, som blifvit dem en vana, stal mannen ur kassan. Mannen rymde till Amerika, och när hustrun var ensam kvar, lämnade hon sina två barn till sina föräldrar och flyttade samman med en stenhuggare, som hon sett på gatan och förälskat sig i.

Låter inte detta som en saga? Är det inte som att läsa om en storstads mysterier eller om den skökan Babel? Men det är dock icke underligare, än att sådant verkligen sker. Ty denna stora stad, som har så många dunkla vrår, så mycken rikedom, så mycken eggande glädje och så mycken skärande nöd, den retar sina barn att förstöra sig själfva, och det är detsamma, om champagnen eller brännvinet bildar underlaget till den stora liderligheten, som är hemligheten i millioner människors lif. Tror ni inte, att man kan förstå detta, äfven om man under hela sitt lif icke varit annat än en fattig

arbetare? Tror ni, att det är så svårt att förstå? Denna kvinna kom från ett rikt hem, som aldrig hade varit fint. Hon hade lärt sig, att när man skulle »ha roligt» betydde detta, att man satt i ett rökigt rum, som genljöd af slammer och skratt, där gasen blossade och ansiktena glödde af vin och sprit. I detta rum sjöngos oanständiga visor af dåliga kvinnor, och medan allas blickar skulle vara riktade mot tribunen, fanns det ögon, som utmanande hvilade på de unga flickorna för att se, om de skrattade tvetydigt under sången. Yr af denna glädje, som susade omkring henne, men som det var hennes plikt att icke låtsa se, satt denna kvinna redan som ung flicka på sådana ställen hälften af de aftnar, då familjen skulle roa sig, och sedan blodet kommit i svallning, bedöfvade man sig ytterligare med mat och vin. Detta gjorde hon som ung flicka, och på ett sådant ställe såg hon första gången sin man. Det första intryck han gjorde på henne var, när han hviskade ett oblygt ord i hennes öra under en sinnlig dans, som kom hennes egna ögon att glänsa under floret. Den första glädje, hon väntade sig af äktenskapet, var att komma in i denna rasande hvirfvel, där nöjet ej längre stannade vid blotta ord, och där hon skulle få

smaka allt, hvad hon vetat och längtat efter, sedan hon var ett tolfårigt barn.

Hvar skulle detta äktenskap kunna trifvas om ej i utelifvet? Hvar skulle det fira sina högtidsstunder om ej på den gyllene krogen? Och hur skulle det kunna finnas till den dag, då mannen ej kunde hafva bjudit henne sidenklädning och hyrvagn, champagne och lackerade skor, plymer i hatten och supéer på första klassens hotell, juveler och teaterbiljetter? När medlen tröto, måste mannen taga hvad han ej kunde undvara. Ty hvirfveln hade fångat honom, och det var en vacker kvinna, som med sina bara axlar tvungit honom ditin. Och när hennes man var borta, och ingen ville betala hennes lyx, då tog hon den ena sämre än den andre, till dess att hon stannade hos stenhuggaren, grofarbetaren, densamme som blef hennes barns far. Han behöll henne i två år. Ty han slog henne, och det sägs, att stryk hos kvinnor som henne egga kärleken.

Det var denna kvinna som barnet erinrade sig hafva sett framför det stora bordet, bakom hvilket de gamla herrarna sutto, och det var denna kvinna som var hans mor. Allt som rörde henne fick han småningom veta och hvad han icke fick veta, det gissade han sig till. Det

är möjligt, att han från sin börd hade kvar det något, som gjorde, att han alltid kände hunger och törst efter att lefva som en bättre man. När han satt på krogen och fick sig en sup, drog hans mun sig samman af längtan efter finare drycker. Tog han en arbetsflicka om lifvet, kunde han önska att höra siden frasa under sina fingrar och känna händer, som icke arbetat, lägga sig om hans hals. Gick han på gatan fick han feber i kroppen, när en elegant vagn for honom förbi, och såg han fönster lysa i rad där det var fest, kved han af begär efter de njutningar, som han aldrig kunde nå. Och i sitt hem kunde han lägga sig ned på bädden och blunda för att slippa se det elände, till hvilket en kvinnas lättsinne födt honom.

Det var kanske af begär efter att vara förmer än andra, som han själf tog sig namn och kallade sig Ivar Lyth. Möjligen kom sig också detta däraf, att han önskade slippa hvarje påminnelse om sina föräldrar.

V.

Ivar Lyth hade senare icke mycken anledning att minnas sin mor. Det var annat som lade beslag på honom i lifvet.

Emellertid kan det tyckas som om han aldrig skulle hafva behöft känna detta elände inom sig då han så tidigt kom ut på landet, och fick lefva ett annat lif än hufvudstadens barn lefva, när de lämnas ensamma att leka på botten af en djup, inbygd, smutsig gård eller vid kanten af en stinkande rännsten. Men det såg ut, som om hans öde redan då varit i verksamhet. Ty hans fostermor dog, när han blott var nio år gammal, och kommunen, som ju sedan skulle taga hand om honom, flyttade honom tillbaka inom stadens hank och stör.

Detta är berättelsen om en människa, som var bunden af sitt öde, och ingen kan säga, hvarför det gick som det gick. Hans blod skulle

kanske tvingas i samma kokning som hans förfäders före honom. Det var kanske en sorts högfärd. Men han räknade icke stenhuggaren och hans familj som sina förfäder. Det var på hans mors familj han bråddes, det var deras väg, han skulle gå, fast i andra fåror.

Ty dagen kom, när den gamla torparhus-trun låg på dödsbädden, och hon var ju den enda, som någonsin brytt sig om det ensamma barnet. Strax innan hon dog, såg hon på gossen och grät, och Ivar blef så tung om hjärtat. Hon låg i liggsoffan, som stod midt för spisen, och björkarna syntes genom fönstret. Hade den gamla gumman lefvat, då hade kanske mycket blifvit annorlunda. Men hon dog måhända för att gossen skulle bli ensam, och en känsla däraf fyllde honom, redan när han gick ut ur rummet och såg att ingen längre brydde sig om honom. Människor kommo in och sågo på liket. De kommo in och gingo ut igen, men ingen talade till gossen, som nu var en främmande. Han satt där inne och kunde inte tänka. Han tyckte bara, att han redan hade blifvit gammal och fick tänka på, att försörja sig själf. En stund blef gossen ensam därinne med den döda, och då blef han först rädd. Men hur rädd han var, kunde han inte låta bli

att gå fram och känna med handen på den dödas hopfallna kind. Han blef så underlig till mods, när han kände kylan, och när han stod där och såg på det fårade ansiktet, på hvilket ögonen voro slutna och munnen fallit ihop, då tänkte han redigt och klart: »Hur kan en stor människa ha lof att dö ifrån ett litet barn?»

Och så gick han ut och kröp ihop invid en sten, som låg bakom vedboden, och där satt han och tänkte på, att ingen i vida världen brydde sig om honom. Fåglarna kvittrade i solskenet, och det skar i hans öron. Myrorna kröpo förbi hans bara fötter, han satt och stirrade på dem, och det är möjligt, att han tänkte på, att han velat vara en myra, som kröp in i jorden, och som ingen behöfde se. Det var mossor på marken, den var grå och torr, och det växte gula blommor i knippen omkring stenen. Aldrig kunde Ivar Lyth glömma allt detta, som synes så smått, när det berättas. Hans hjärta var fullt af sorg och ve, och han tänkte bara på det, att han var ensam.

Det var han också, ty det var ingen, som kom ihåg honom. Den dödas man gick honom förbi, utan att se, att han satt där, och pigan som mjölkat gick honom förbi. Han

satt kvar, till dess solen hade gått ner, och han var hungrig. Men han tordes inte tala om det. Ty han trodde, att de andra då skulle komma ihåg honom och köra bort honom genast. Han kröp till sin bädd när det var mörkt och ingen kunde se honom, och i bädden låg han vaken och tänkte på, att ingen nu mera skulle komma och säga honom godnatt.

När han somnade var det stora, ljusa dagen, och han hörde, hur tuppen gol. Men icke ens då hade han gråtit. Det skulle han först senare lära sig.

VI.

Så var landtlifvet slut, och den stora staden återtog sitt rof. Ivar Lyth kom i ett hem för föräldralösa gossar. Han fick lära sig tukt och ordning och arbete, men också att känna, hur allting omkring honom var tomt. När julen kom, hade hemmet en fest, och fint folk kom dit och såg på, hur bra de fattiga barnen hade det. De fattiga barnen voro klädda i sina bästa kläder och fingo kaffe och gröt och dansade kring en gran med presenter. En stor grof snickarhustru, som varit piga i bättre hus, och hennes man, som blifvit läsare och hållit föredrag på bönemöten, förestodo hemmet

Det var kanske inte så underligt, om de flesta betraktade denna inrättning mindre som ett hem än som ett fängelse, och Ivars julfest fick sin prägel däraf, att man tvingat på honom för små skor. I sina små skor dansade han

som de andra barnen kring granen, och det fina folket dansade med. Snickaren hade förmanat barnen, att de skulle se glada ut och berätta för de fina människorna, att de hade det bra. Det gjorde också barnen med den brådmogna falskhet, som är egen för de små, hvilka hållits hårdt. Men Ivars skor trängde honom, och han fick värk i fötterna af att dansa, så att det skymde för ögonen. Han stod i en vrå och grät, och en fru fick se honom. Hon narrade ur gossen, hvarför han grät, och hon måtte ha varit snällare eller mera skarpsynt än de andra, ty hon satte sig ned och tog af honom skorna. Snickaren fick se det, och ett par af barnen hörde, att den fina frun sade åt honom något, som lät ganska bäckt. På kvällen tog han ifrån Ivar, hvad denne hade fått och gaf honom stryk för att lära honom bättre värdera samhällets godhet. Ivar grät hela natten, och dagen därpå rymde han ur »hemmet».

Han lefde en hel vecka på gatan och sof i trappor och uthus. Det var ett underverk, att han blef upptäckt, innan han svalt eller frös ihjäl. Men till hemmet kunde han till sin stora glädje ej få återvända, emedan dess dörr icke stod öppen för bevisligen vanartiga rymmare. Och därför blef han utackorderad än hos den ena,

än hos den andra. Han fick gå i folkskolan, och gossen hade lätt för att lära. Men dess-
emellan svält han, och det fanns ingenting, som
man kan lära på gatorna, som icke den lille
lärde sig. Det besynnerliga var emellertid, att
gatans lärdomar i allmänhet icke öfvade något
inflytande på honom. Allt som lockade hans
jämnåriga från det att de voro 14 och 15 år
eller yngre, tobak, brännvin, flickor, allt detta
var honom likgiltigt. Han gick liksom i en
annan värld och hade sina tankar för sig. Han
var inte bättre än sina jämnåriga, det trodde
han heller aldrig själf, men han var annor-
lunda.

Under denna tid var han föremål för allt
slags barmhärtighet. Det finns nu för tiden så
mycken barmhärtighet mot de fattiga, att veder-
börande nästan inte kunna undkomma den. Men
det är möjligt, att om de rika visste, hur föga
de fattiga tacka dem för att de gifva af sitt
öfverflöd, så skulle de gifva mindre. De fattiga
tacka inte för sådant, de skratta åt det. Men
det är naturligt, att de flesta i alla fall njuta
af gåfvorna, ehuru utan tacksamhet, emedan något
är bättre än intet.

Det skall kanske förvåna läsaren, om jag
berättar, att denne gosse aldrig, åtminstone icke

som barn, erfor en så stark känsla af hat som en gång mot en präst. Det var midt i smällkalla vintern, och omkring en fyrtio eller femtio barn hade blifvit inbjudna till en missionsstuga på söder, där de fingo ett mål mat och en bibelförklaring. De kommo in frusna och hungeriga, och bland dem alla fanns det ej två eller tre, som på de sista veckorna ätit ett verkligt mål. De hade kanske då och då förtärt en bit bröd och en kopp kaffe, jämt så mycket som behöfdes för att hålla lifvet vid makt. Detta visste barnen allesammans, och sådant är ju heller ej så lätt att glömma. När de nu kommo in och fingo känna matlukten, steg den dem till hufvudet som ett rus. På Ivar verkade denna måltid så, att när han ätit, satt han och fruktade att falla i sömn. Så öfvervældigande kändes det att en gång ha fått äta sig mätt.

Då steg denne präst upp och talade till de fattiga barnen. Han kom från ett fint hem med mattor och vackra möbler, och han hade aldrig annat än kanske för ro skull pröfvat, hvad det ville säga att icke äta sig mätt. Han såg på den stora skaran af barn och log ett fuktigt leende och talade om tacksamheten mot Gud, som är all god gåfvas gifvare, och därefter tacksamheten mot alla goda människor, som göra

godt i världen och äro jordens salt. Han talade om detta, så att maten steg gossen upp i halsen, som om den velat kväfva honom. Det kom öfver honom en blygsel öfver att vara fattig, som kom gråten att stocka sig i hans hals. Han var uppretad, som om han mottagit en blodig skymf, hvilken drabbat honom och alla, som voro fattiga på denna jord. Och han tyckte, att han ville få stiga upp och svara prästen. Men han gjorde det icke. Han teg, som om någon tvingat tankarna att domna in för alla blickar, som vände sig mot honom, och när prästen till sist vände sig just till Ivar och började göra honom frågor, som han förut gjort med några af de andra barnen för att utröna, om de förstått — då var det, som om en osynlig makt hindrat gossen att tala som han ville. Och icke nog därmed. Med vreden i hjärtat svarade honom barnet just så, som han visste prästen ville, att han skulle svara. Ivar gjorde det så bra, att prästen berömde honom och klappade hans hufvud. Och gossen satte sig ned, rodnande af blygsel och kramande mössan i sina händer.

Denna brådmognad visar, hvad dressyren förmår. Ty när detta skedde, var Ivar tretton år.

VII.

Jag berättar, som jag hört, och som minnet däraf lär mig att berätta. Och därför går jag nu framåt i tiden och ser framför mina ögon Ivar Lyth som en ung man. Hans pojkår voro förbi, och de hade ej lämnat honom mycket att minnas.

Vid den tid, om hvilken här är fråga, gick den unge mannen från fabrik till fabrik, och han fann aldrig ett arbete, vid hvilket han kunde stanna. Så fattig och olärd han än var, hade han ju dock alltid, som förut sagts, kvar något af pretentionerna att komma till något bättre. Han hade härvidlag icke blott lusten att njuta, som torde vara gemensam för de flesta, utan också efter att veta, och därför läste han under ett par år på de tider, som andra använde till sina nöjen. När en fattig arbetare får lust på att läsa, är det rörande att tänka på, *hur* han

läser. Jag kan föreställa mig, att det blir på ett helt annat sätt, än när en annan människa, som ständigt har tid, och för hvilken alla böcker varit tillgängliga, tar en bok i hand för att bara komma igenom den. Han tycker sig ingenting veta, när han börjar, och ju mera han läser, desto tydligare ser och känner han, att han i grund och botten ingenting vet. Det är antagligt, att han då läser med större intresse, än kanske någon annan kan göra, just därför att han måste kämpa om hvarje minut, som han kan offra åt detta kunskapssökande. Ty arbetstiden på fabriken är lång, ännu längre var den förr, och har man tungt arbete, är det inte alltid så godt att spara in på sömntimmarna.

Ivar Lyth var emellertid frisk och stark samt ej mer än ett par och tjugu år fyllda, och därför gick det. Det är ju lättare i vår tid för en fattig att få låna böcker, än hvad det var förr, när man tyckte, att en fattig knappast borde läsa. Och ni skulle bli förvånad, om jag berättade er, hur mycket Ivar Lyth läste, och hvilka böcker han läste. Men det lönar sig föga att räkna upp namn. Det kan vara tillräckligt att säga, att han läste ungefär, hvad andra bildade människor pläga att läsa, d. v. s. hvad som tvingade sig på honom genom tid-

ningarna. Denna läsning fyllde emellertid ett tomt rum inom honom, och att den blef ofruktbar, berodde på senare tillstötande omständigheter.

Det var emellertid besynnerligt nog, att han under denna tid kunde läsa. Ty Ivar Lyth var i likhet med de flesta af sina ogifta yrkeskamrater inneboende, och när han skulle läsa om nätterna, skedde detta liggande på golvet vid skenet af en gaslampa med skärm, som gaf ljus åt den läsande, men kastade skugga öfver det öfriga rummet.

Det är möjligt att själfva det element af kamp, hvilket låg i detta sätt att skaffa sig bildning, bidrog att öka den unge mannens energi. Men han skulle icke hafva hunnit långt, om icke slumpen på ett särskildt sätt gynnat hans sträfvanden. Och slumpen kom honom till hjälp i skepnad af en människa, som var en fin och bildad man, hvilken lefde med i de bästa kretsar, och som arbetade för de fattiga i tal och skrift. Om jag nämnde hans namn, skulle ni känna honom eller åtminstone veta hvem han var. Han var flere år äldre än den vetgirige arbetaren, och han bodde ensam på ett litet vindsrum på söder, ej långt från det ställe, där denne då hade plats om natten som inneboende.

Lyth blef bekant med denne man på det sätt, att han en dag stod bredvid honom på ett bibliotek och den fine herrn hörde hur han begärde att få låna en bok. Arbetaren såg, att den främmande ryckte till och betraktade honom, när han hörde titeln på boken, och när Lyth då fick det svaret, att boken inte fanns, så vände den fine mannen sig emot honom, och sade sitt namn. Han presenterade sig för arbetaren, som om denne varit en jämlike, och denne blef därvid så häpen, att han först ej kom sig för att säga ett enda ord. Den främmande sade helt lugnt, att han ägde boken och gärna skulle stå till tjänst med att låna ut den, om blott denne ville följa honom hem och hämta den.

Arbetaren var misstänksam och gick hela tiden och tänkte på, hvarför den andre frågat om en sådan sak, och hvad hans mening kunde vara. De båda männen följdes åt — och till sist frågade den främmande om sin följeslagares namn. Lyth blef skamsen, emedan han varit ohöflig och icke genast upplyst om detta. Men den andre låtsade ingenting märka, och så följdes de vidare åt, medan arbetaren hela tiden undrade, hvad den andre ville honom. Till sist kommo de in i ett hus, som låg vid en bigata. Doktorn öppnade en dörr och bad sin följeslagare stiga in.

Arbetaren fann, att han träffat en märkvärdig man, och märkvärdigheten låg däri, att han ingenting annat ville än hjälpa honom. Första kvällen blefvo de sittande i doktors rum och samtalade i öfver två timmar.

Detta första sammanträffande ledde till flere och under två års tid läste Lyth alla böcker i doktors bibliotek, som voro på svenska, och hvaraf han kunde hafva något intresse. Lyth besökte sin nye vän ofta och med honom talade han om allting, utom om det som rörde hans eget lif. Doktorn brukade skämtsamt säga, att Lyth hade anlag att blifva filosof, och han talade i det hela med arbetaren mycket om anlag, som icke utvecklas. Säkert är, att lyckligare än under dessa år var Ivar Lyth aldrig. När han satt i doktors arbetsrum, då glömde han allt hvarpå han eljest plägade tänka, och stod han sedan vid sitt arbete, så kunde tanken på en sådan afton, som väntade, göra honom glad och nöjd, äfven om han var hungrig och icke hade mynt.

Det är naturligt, att doktorn ett par gånger frågade sin nya bekantskap, hur denne hade det. Men antingen han svarade undvikande eller rent af bet af frågan, med att han icke ville svara, så lät Lyth honom emellertid förstå,

att han icke önskade några frågor om sig själf. Ja, han svarade den frågande en gång så bäskt, att han själf undrade öfver att den andre icke blef ond. Men doktorn såg i stället ut, som om han ångrat att ha varit närgången, och de båda männen sutto tysta en god stund, utan att veta, hvad de efter detta skulle säga hvarandra.

Det var nämligen så, att doktorn i ren välmening hade kommit att fråga efter Ivar Lyths mor, och då steg blodet alltid vår hjälte åt hufvudet. Han bet ihop tänderna för att icke komma att säga något, som skulle sära den frågande mera än nödigt var, och som de sutto där, kom Ivar Lyth att lägga märke till ett porträtt af en ung flicka, som stod på den lärdes bord. Arbetaren kom därvid att tänka på kärlek, giftermål och barn. I ett ögonblick föreföll det honom, som om hela hans ungdoms och barndoms sorg slet och sargade inom honom, och han sade plötsligt och oförberedt:

»Jag skulle aldrig vilja gifta mig.»

Han märkte, att den andre blef förvånad, emedan yttrandet kom så tvärt. Men doktorn hade en själfbehärskningens ro, hvilken sällan svek honom, och han svarade därför endast:

»Inte det.»

Hans röst lät mera likgiltig än hvad Ivar Lyth tyckte om, och han fortsatte därför:

»Om jag gifte mig och fick ett barn, skulle det vara det värsta, jag kunde tänka mig. Jag tror, att jag skulle döda barnet, om jag hade något.»

Doktorn reste sig till hälften i gungstolen och såg på den andre.

»Det menar ni inte», sade han.

Denne blef däraf ännu ifrigare och fortsatte därför:

»Jo, jag vet, att jag skulle göra det. Kanske inte genast, kanske inte på många år. Men till sist skulle jag göra det.»

»Skulle ni icke älska ett barn, om ni hade något?» utbrast doktorn.

»Just därför skulle jag döda det», svarade Ivar Lyth.

När han yttrade dessa ord, hade Ivar Lyth säkert ingen mening med dem. Eller det föll honom åtminstone icke in, att de kunde få någon mening. De bröto fram öfver hans läppar, som om någon annan talat genom hans mun. Han hade aldrig tänkt på något dylikt och han kom kanske att svara så, endast därför att den andre utan att mena något med det hade väckt tanken på hans mor till lif inom

honom. Men i hans ton, i hans blick, i hela hans väsen låg något så på en gång hatfullt och hemskt, att doktorn ovillkorligen måste fråga sig själf, om detta var samma man, som försynt och inbunden plägade komma till honom för att mätta sitt begär efter vetande.

De båda männen tego, och Ivar Lyth strök sig öfver pannan, som om han känt svindel. Det skymde i själfva verket för hans ögon, och i samma stund som orden voro sagda, föll det öfver honom en tyngd af fasa. Det var, som inom honom vaknade ett minne af, att just så hade han setat en gång förr. Just så hade den andre talat, och han hade svårat. Orden klungo ännu inom honom med en styrka, som om de hållit hans framtid fången och bundit honom med starka fjättrar vid något, som ännu icke fanns. De läto för hans öron icke som ett varsel, utan som ett löfte. Är det icke underligt? Och medan hans blick gled öfver raden af bokhyllor, som stodo framför honom, frös han af en ångest, hvilken då syntes honom alldeles meningslös.

VIII.

Denna scen verkade på Ivar Lyth så häftigt, att han från denna dag undvek att sällskapa med den man, hvilkens umgänge för honom betydte mera än någon annans. Jag kan icke förklara detta på annat sätt, än att han kände med sig, att han på något oförklarligt sätt blottat sig själf för den andre och nu blygdes därför. Han hade kommit att säga något, hvilket kändes som en skam endast att hafva sagt. Han var förbittrad på sig själf, förbittrad på den andre, som varit vittne till hans svaghet, och på samma gång hyste han en obestämd fruktan för framtiden, hvilken under ett par dagar kom öfver honom så snart han försökte vara ensam. Denna fruktan försvann så småningom, och han behandlade denna känsla som en inbillning. Men äfven sedan han blifvit herre öfver denna underliga sinnesstämning, kunde

han ej komma sig för att förnya de besök, hvilka förut varit hans glädje.

Kanske skulle Ivar Lyth emellertid ej hafva så fullständigt kommit ifrån sitt umgänge med den omtalade doktorn, om ej samtidigt härmed något annat inträffat, som fullständigt kastade om hela hans lif. Som vi erinra oss, bodde Ivar Lyth denna tid som inneboende; d. v. s. han hade en liggplats för natten i samma rum som en hel familj, och detta hem var det enda han ägde.

Ivar Lyth var i början den ende främmande, som delade rum med familjen. Men en afton vid vintertid kom också en ung flicka dit. Hon arbetade på samma fabrik som Lyth, och ehuru denne aldrig talat vid henne, kände han dock genast igen henne. Hon bar allt hvad hon ägde och hade med sig inknutet i ett randigt bomullslif och frågade, om hon icke kunde få plats bara öfver natten. Hon berättade, att i den familj, där hon bott förut, logerade två prostituerade. De hade dragit in karlar från gatan och den unga flickan hade flytt från detta hem för att ej längre behöfva uthärda ett sådant sällskap.

Ivar Lyth satt i tankar på sin bädd och lyssnade till det samtal, som fördes mellan den

unga flickan och familjen, och han visste hela tiden, att det var han, som till sist skulle få afgöra, om hennes anhållan skulle beviljas eller icke. Han hade nämligen gjort upp det så, att han för det pris, han erlade, skulle vara ensam logerande i familjen, och han kände motvilja vid tanken på, att det trånga utrymmet skulle delas af ännu en.

Han satt tveksam och såg på flickan, och han hörde tydligt, som om någon hiskat inom honom: »Säg nej! Säg nej!» Men på samma gång visste han, att när det gällde, kunde han aldrig säga nej, äfven om han ville, och i det samma fick han syn på flickans stora ögon, hvilka voro djupa af skrämsel som på ett jagadt djur.

Ivar Lyth vände sig bort. Han kunde icke uthärda blicken ur dessa ögon och ej heller tanken, att det skulle vara han, som jagade henne ut i natten. Han mumlade ett samtycke »för den här gången». . Flickan drog en djup suck, ställde ifrån sig knytet och satte sig ned med hufvudet i sina händer.

Den kvällen kunde Ivar Lyth icke läsa i sin bädd. Han klädde af sig, kröp ned i sin vrå och somnade. Men ännu i sömnen förföljdes han af en oförklarlig känsla af oro, och

när han vaknade, föll hans första blick på flickan, hvilken fått sin plats på golvet helt nära dörren. Den hade en stor springa nedtill och Lyth visste, att där drog kallt. Han hade själf legat där först, fast han sedan lyckats erhålla en bättre plats inne i rummet. Flickan sof ännu, och Ivar Lyth var ensam vaken. Han kunde se henne där hon låg, utan att resa sig upp, och han kom att tänka på, att hon säkert var ensam och öfvergifven som han själf, och att ingen brydde sig om henne. Han förstod inte, att denna tanke skulle slå rot i honom just inför denna unga kvinna, med hvilken han icke talat ett ord. Hon hade ljust hår, som föll ned öfver en mjuk hals, och det var något barnsligt öfver hennes axlar, som nästan narrade tårar i den unge mannens ögon. Han låg länge och stirrade på den sofvande flickan, och ju längre han låg där och tänkte, desto mera barnslig, ensam och öfvergifven tyckte han, att flickan såg ut. I sömnen måtte hon emellertid ha känt, att någon betraktade henne, ty hon slog plötsligt upp ögonen och drog det trasiga täcket öfver sina axlar. När Lyth gick ut till sitt arbete låg hon ännu stilla och låtsade, att hon sof.

IX.

Ivar Lyth gick hela dagen omkring med känslan af, att något underbart hade inträffat, och på samma gång kände han sig rädd som inför en öfverhängande fara. Han kunde ej förstå någon anledning till denna besynnerliga känsla. Men den växte och växte under dagens lopp, och det var, som om allt hvad han gjorde, tänkte eller kände tagit större proportioner. Hans oro var så stark, att han på kvällen tog en omväg, endast för att slippa komma alltför tidigt hem.

Det syntes honom så oändligt betydelsefullt, om han skulle få återse detta blonda hår och dessa stora ögon eller ej, nästan som om detta skulle verka afgörande på hela hans lif. Han ville det icke. Med all makt arbetade han sig in i den känslan, att det var honom på det högsta emot, och vreden sjöd inom honom redan

på förhand vid blotta tanken på, att hans värddinna kunde bryta sitt ord och på allvar låta flickan stanna.

När Ivar Lyth kom tillbaka, satt emellertid den unga flickan på sin plats, och ingen af de känslor, som den unge mannen på förhand sökt frammana, ville vid denna syn inställa sig. Han kände blott en dof beklämning, som om han ej orkat att sätta sig till motvärn mot en oförrätt. Och utan att hälsa smög han sig fram till sin bädd.

Ingen hade frågat honom om hans mening, och Ivar Lyth försökte först att framkalla en berättigad vrede mot denna förolämpning. Han eggade upp sig själf i tankarna, och han funderade på att samla ihop sina tillhörigheter och gå sin väg. Han kastade en blick öfver rummet, och han satt på sin bädd rufvande på sina tankar.

Det är icke svårt att tänka sig, hur ett sådant rum skall se ut, när det lider mot liggdags. Hela rummet är fullt med smutsiga bäddar. Ingen kan röra sig därinne. Hvar och en sitter på sin plats, trött, hopkrupen för att ej vara i vägen. I spiseln brinner en gaslampa. Värden på stället snarkar redan och hustrun håller måhända just på och klär af sig för att gå till

sängs. Ingen tager hänsyn till den andre, och ingen känner blygsel.

Det skulle kunna berättas mycket om en sådan interiör, som kanske mängden af läsare skulle finna mindre behagligt att höra. Ivar Lyth satt i denna omgifning och försökte reta upp sig till vrede öfver, att hans värdfolk brutit sitt ord. Men midt under dessa tankar kunde han ej låta bli att se åt det håll, där den unga flickan fanns. Hon sysslade med att ställa sina tillhörigheter i ordning, och när hon det hade gjort, tog hon fram nål och tråd och satte sig att laga något på sin klädning. Hon sade ingenting, det var som om hon setat ensam i hela rummet. Det är troligt, att hon dock märkte, att den unge mannen betraktade henne. Själf kunde han emellertid ej komma under fund med den saken. Men som han satt där, tyckte han plötsligt, att de båda, den unga flickan och han, hela tiden samtalade med hvarandra. Han lade märke till att hennes klädning var sliten, och han drog däraf den slutsatsen, att hon lefde hederligt. Hon hade tjockt, ljust hår och blå ögon, hennes hy var mjällare än den brukar vara hos arbeterskor, och hennes mun var röd och vacker. Hon såg bra ut, men det var icke detta, som i främsta rummet fängslade den unge

arbetaren. Hans tankar gingo åt helt annat håll. Hela hennes sätt och utseende kom honom åter att tänka på, att hon måtte vara olycklig och ensam. Alldeles som den första kvällen öfverföll honom denna tanke å nyo, och han började undra, hvad den unga flickan tänkte om honom. Under tiden hade värdinnan krupit ned i sin bädd och somnat, och hela tiden satt Ivar Lyth i samma ställning, och hans tankar arbetade oafåtligt. Han kände det nästan, som om hon och han suttit vakna för att hålla hvarandra sällskap, och han skulle varit glad, om hon sagt något. Men på samma gång var det honom behagligt, att hon ingenting sade. Han kände sig på ett ovant sätt vek om hjärtat, och när han till sist gick till sängs, kunde han inte låta bli att vända sig om och säga godnatt åt den unga kvinnan, innan han somnade.

Detta var det första ord, som de båda dittills hade sagt åt hvarandra.

»Godnatt», svarade hon.

Och Lyth tyckte, att hennes stora ögon blefvo vänliga, när de vändes mot honom.

Denna upptäckt kom öfver honom med känslan af, att han väntades af en lycka. Men på samma gång stack det i hans bröst af fruk-

tan. En förnimmelse af den högsta olust föll öfver hela hans kropp, och han led, som om han kunnat se in i sig själf och förstå hela lifvet. Han greps af en besynnerlig ångest, som om han störtat sig i en fara genom att säga det lilla ordet »godnatt», och han tyckte, att han aldrig bort säga henne detta lilla ord. Han låg länge vaken, grubblande på, hvarför han gjort det. Det var som om han i detta ord varsnat begynnelsen till hela sitt lif, och det band honom till henne och henne till honom, innan någon af de båda ens visste den andres namn.

X.

Det fanns en sak, hvilken framför andra med denne man torde förefalla läsaren underlig. I sitt yttre lif och uppträdande var han städse som folket är mest. Han gjorde utan anmärkning sitt arbete på fabriken och under de tio år han var gift bytte han aldrig om plats. Han begagnade icke starka drycker mera än andra, och det var ingen, med hvilken han skulle haft svårt att komma öfver ens. Om någon gjorde honom något ondt, kunde han aldrig hämnas, och om någon var hård och elak mot honom, var han städse den, som gaf vika. Detta gjorde han, icke därför att han mer än andra var försönlig och god, utan därför att han icke kunde annat. Vreden och hatet sutto tvärt om på lur inom denna sällsamma man. Men vreden hos honom var af en egendomlig art. Den slog icke ut i flammor, men den var så våldsam, att när den

kom, gjorde den mannen sjuk. Han har sett röda fläckar flyta omkring hvarandra i mörkret, och han har ofta varit rädd för sig själf. För öfrigt hörde han till dem, som haft det svårt i lifvet, och han kunde egentligen aldrig förstå, om alla de underliga tankar, som behärskade honom, kommit däraf att han haft det så svårt, eller om han haft det så svårt, därför att hans onda tankar behärskat honom. Allting hade städse för honom gått upp och ned och fram och tillbaka. Aldrig har han kunnat säga, att han hunnit ett mål, till hvilket han sträfvat, eller att han kommit i lugn och ro. Han kände det, som om det var någon, hvilken hindrade honom från att lefva andra människors lif, och denna någon kände den olycklige mannen inom sig, ända till dess att denna underliga inre tvekamp var slut, d. v. s. den dag, då denne andre öfvade sitt verk och slog honom till jorden.

Så kände denne olycklige under hela sitt lif, och det var måhända sant, när han sade, att det alltid varit någon annan än han själf, som ledt hans handlingar, och att denne andre satt på lur inom honom. Denne andre släppte heller aldrig sitt tag. Rösten hviskade inom honom, när han var olycklig: »gör det eller gör det». Och den uppmanade honom ständigt att göra

hvad ondt var. Den slutade upp att hviska, och den började tala. Den slutade att tala, och den skrek högt. Den ropade så högt, att den marterade mannen understundom tyckte, att människorna borde vända sig om på gatan, när han gick förbi. Den ropade i hans öron, när väfstolarna i fabriken slamrade omkring honom. Den gallskek inom honom, då han stod på den tidpunkt i sitt lif, då hvarje människa söker lyckan, och den ropade högre än någonsin, när olyckan kom och tryckte honom till marken. Den fanns där alltid, denne förfärlige andre med sin talande röst, och mannen, som bar den inom sig, visste länge, att den andre till sist skulle blifva den starkaste.

Så skedde också, och därför är det hemskt att tänka på, att när hans öde var fulibordadt, sade mannen själf, att *han fått frid*. Han visste också, att då skulle den andre aldrig mera låta höra af sig. Men hvad han kanske ej visste var att detta berodde på, att denne andre nu hade blifvit han själf, och att hvad han förr kallat sitt jag var borta.

XI.

Det gick flere dagar, under hvilka Ivar Lyth ej vågade se på den unga flickan och aldrig tilltalade henne. Det enda han ej kunde låta bli var att säga henne godnatt. Hon svarade, som hon hade gjort första gången, lågt och utan tonvigt på ordet. Men städse inbillade sig mannen, att kvinnans blick blef vänligare alltsom hon vande sig vid att de båda växlade dessa enda ord.

De kommo småningom att städse utbyta denna hälsning, eller hvad jag skall kalla det, sedan de andra somnat. Det är besynnerligt, hvad man kan inbilla sig allt om en så liten sak. Men det är sant, att hela dagen medan Ivar Lyth stod vid sitt arbete, kunde han höra den unga flickans röst ringa i sina öron. När det blef morgon, längtade han efter att det skulle bli kväll, för att han åter skulle få höra detta

enda ord, och när han låg i sin bädd, brukade han ligga vaken en stund för att det ögonblick, efter hvilket han hela dagen längtat, icke alltför snart skulle vara förbi. Men när ordet var sagdt, och han hört hennes svar, somnade han in med en ljuflig förnimmelse af trygghet, som han icke känt sedan den gamla fostermodern stoppade täcket omkring honom som barn.

Säkert är, att Ivar Lyth aldrig i sitt lif känt sig så lycklig som under denna tid. Denna känsla var för honom både ny och besynnerlig. Han kunde formligen gå och undra hvad det var, som egentligen hade händt honom, en så underlig förnimmelse fyllde honom midt under de mest hvardagliga sysselsättningar, till dess att han plötsligt kom ihåg, att denna blonda blåögda unga flicka fanns till, och att han samma afton åter skulle höra henne säga godnatt. Tanken kom i hans själ som ett svidande stygn af idel glädje.

Det är troligt, att Ivar Lyth, länge nog skulle kunnat uppskjuta att egentligen tala med henne eller icke ens kommit att tänka på att försöka något sådant, om hon ej en afton alldeles blifvit borta från bostaden. När han kom hem, fanns hon där icke. Han skämdes att fråga

efter henne. Men han kände, att han blef kall af förskräckelse, och utan att säga något till någon, gick han förbi hennes bädd och såg efter, om hennes knyte fanns kvar. Det låg verkligen där, och Ivar Lyth vände tyst tillbaka till sin vrå af rummet.

Besynnerligt nog kom han aldrig på den tanken, att den unga flickan helt enkelt af en eller annan orsak kunde hafva blifvit fördröjd, utan han kände sig genast öfvertygad, att hon denna afton ej alls skulle återkomma. I trots här af kunde han ej genast sätta sig in i att så verkligen var förhållandet. Ehuru han tyckte sig veta, att hon icke kom, gick han detta oakadt ut för att se efter henne på gatan, hela tiden bibehållande porten till det hus där de bodde i sikte. Ibland tyckte han sig skymta hennes lilla gestalt vid skenet af en gaslykta, och det gick en ilning igenom honom, som om hon hade känt hans tankar på afstånd och kommit därför, att han bad henne därom. Men i nästa ögonblick såg han, att han misstagit sig och i förbittring fortsatte han att gå, städse i hopp att hon till sist skulle återkomma.

När han slutligen märkte, att all sannolikhet talade för, att detta hopp skulle slå fel, kom misräkningen öfver honom i form af en trötthet, som om han varit utsatt för en oerhörd

ansträngning. Han gick som i en dimma, genom hvilken han blott otydligt kunde se sig omkring, och när han till sist gick in igen, trodde han plötsligt, att hon kommit tillbaka utan att han märkt det och nu låg i godan ro i sin bädd. Ivar Lyth var så viss därpå, att han redan ångrade sin dumhet att gå ut, hvarigenom han gått miste om att höra hennes röst säga godnatt, och i feberhast öppnade han dörren. Det första han såg var, att hennes bädd var tom. Men det minsta barnet var vaket och skrek i himmelens sky, medan föräldrarne sofvo utan att ett ögonblick störas af oljudet.

Nu byttes tröttheten i vrede, och i det han klädde af sig, tyckte han sig veta, att den unga kvinnan kommit på orätta vägar. Hur kunde hon våga något sådant? Hur kunde hon handla så? Ivar Lyth var vred som en man, hvilken blifvit bedragen af en kvinna, och han ömkade sig själf, som var skapad att lida. Han svor för sig själf. Han förbannade henne och alla kvinnor han mött. Han förbannade sig själf, som varit nog svag att låta dåra sig af ett par runda skuldror och en smeksam röst. Han tyckte att han talade med henne, och han öfveröste henne i tankarna med de skymfligaste ord. Han sade henne hur hon nästlat sig in i

hans tankar genom att ligga så tyst och stilla och låta honom se på sig och sedan säga honom godnatt med denna falska, förrädiska röst, som blifvit hans olycka. Nu vände hon honom ryggen, nu när hon visste, att han ej tänkte på annat än henne. Så fort någon lockade, var hon färdig att gå bort från honom och sitt hem, säljande sig för en judaspenning åt den första hon mötte på gatan. »Du är fattig», sade Ivar Lyth. »Du får kanske gå hungrig till sängs. Hvad gör då jag? Hur många gånger tror du det händer mig, att jag lägger mig mätt? Men har du någonsin hört, att en man säljer sin kärlek för att köpa sig bröd? Det gör blott du, du och dina likar, ty du är en kvinna och du fyller världen med olyckliga barn».

I denna sinnesstämning somnade den öfverretade och förälskade mannen.

XII.

När han vaknade, hade hans sinnesstämning emellertid blifvit annorlunda; han var vekare till sinnes och han tänkte flere gånger på, att det dock var mycket möjligt, att han misstagit sig. Men nej! Det var icke möjligt. Det finns blott en förklaring, när en flicka är borta från sitt hem om natten. Bort med alla tankar, bort med all svaghet. Ivar Lyth hade kommit ut på gatan, och han gick fort i kylan för att komma till sitt arbete.

Det var en kall morgon, och kylan stod som en ånga kring gator och hus. Arbetaren gick raskt utför en af gatorna på söder, när han plötsligt — just som han skulle vika om ett gathörn — stod ansikte mot ansikte med den unga flickan. Han kände, hur allt blodet strömmade till hans hjärta, och de stannade båda. Han räckte fram sin hand mot henne och hälsade.

Hon tog hans hand och besvarade hälsningen.

Då erinrade Ivar Lyth sig plötsligt, att han icke visste hennes namn, och endast för att finna något att säga, frågade han hvad hon hette.

Marie Jansson, svarade flickan.

När hon sade det, log hon och tillade, att hon mycket väl visste, att han hette Ivar Lyth. Det hade hon fått veta på fabriken.

Den unge mannen hade ingenting att svara på denna anmärkning. Han gick bara och tänkte, att han själf för intet pris i världen skulle kunnat fråga någon om hennes namn, och under tiden började de gå framåt vid hvarandras sida. Det slog Ivar Lyth med förvåning, att den unga flickans röst lät så olika nu i morgongryningen, mot hvad den brukat göra, när den om aftonen sade honom godnatt. Den lät nu klar och kall. Hennes ögon voro också kalla. Ivar Lyth tyckte, att hon plötsligt blifvit som en annan människa. Allt hvad han hade tänkt och känt och drömt — det var bara något, som han gått och inbillat sig. Hvart hade sambandet mellan dem båda tagit vägen? Var hon verkligen så ensam och olycklig, som han tänkt sig? Han kunde icke reda sina känslor,

men han önskade sig själf långt bort. Den unga flickan var honom en främmande, som ické passade in i hans lif, och med hvilken han icke hade det minsta att göra.

Allt detta kände han så tydligt och klart, som jag säger det nu; han kunde bara icke hålla den tanken fast. Troligen var det så, att allt hvad han tänkt under de sista dagarna ännu höll honom fången, så att han måste tala hvad han förut tänkt, men nu icke längre kände. Eller också var han vred på sig själf, därför att han tänkt så mycket vackert om en flicka, hvilken han vid närmare eftertanke fann så obetydlig. Visst är, att han helt plötsligt frågade:

»Hvar har Marie varit i natt?»

I samma stund han sagt ut orden, ångrade han sig. Men det var för sent att göra hvad som skett om igen, och flickan fortfor att gå bredvid honom utan att se upp.

»Hvarför frågar ni det?» sade hon.

Hvad skulle han svara? Hvad kunde han väl svara? I ett ögonblick kom det öfver honom allt hvad han tänkt och känt under flere dagar, allt hvad han känt under den sista natten. Han visste knappast längre, att han talade med en annan. Det var, som om han endast fort-

satt att tala med sig själf. I ett nu sade han henne, hur vackert han tyckte det var, när hon sagt honom godnatt, och hur han pläгат ligga och se på henne, till dess att gaslampan släcktes. Medan han talade, gick hon och log, som om hon hört någon berätta en vacker saga. Ivar Lyth tog leendet som riktadt mot sig, och utan att någon bad honom därom, berättade han Marie, att han aldrig misstänkt henne för något ondt, men att det ändå skulle göra honom ledsen, om hon kommit på orätta vägar. Han sade henne, att hon såg alldeles för god ut till det, och när de nu nalkades fabriken, frågade han, om hon inte ville vänta honom på aftonen, då de ju hade samma väg hem.

Marie lofvade honom utan svårighet, att de skulle mötas, och hon tog icke illa upp, att han tänkt sig, att hon kunde komma på afvägar. En sådan misstanke föreföll henne helt naturlig, och hon lofvade lugnt, att när aftonen kom, skulle hon berätta, hvar hon varit.

Ivar Lyth blef märkvärdigt nog icke lycklig öfver detta löfte. Han gick tvärt om och tänkte på, att han borde finna en förevändning och hålla sig undan. Hela dagen sjöng det och bullrade i hans hjärna, som om främmande röster varnat honom och velat hålla honom till-

baka. Men han svarade rösterna, att han inte kunde bryta sitt ord, och att äfven om han fann en förevändning att göra det, skulle hon ändå inte tro honom. Han svarade vidare, att han nödvändigt måste ha svar på sin fråga, och att om han inte mötte henne, skulle han aldrig få veta, hvar hon varit under natten. Och med detta besked på tungan släppte han sitt arbete, i samma minut som stora klockan slog, och gick ut för att möta Marie.

Ivar Lyth fick vänta länge, och han skulle ha kunnat gått sin väg många gånger, utan att hon skulle haft orsak att beklaga sig öfver hans bristande ordhållighet. Men Ivar Lyth väntade ändå. Han väntade som om han varit förhäxad. Och när hon kom, stod hjärtat stilla i hans bröst, icke af glädje, icke heller af kärlek, utan af en underlig rädsla, som följde honom i lifvet och förlamade hela hans känslövärld.

Marie kom emellertid sent, därför att hon gjort toalett. Hon hade till och med krusat håret. Ivar Lyth såg det genast, och det sköt en varm blodvåg genom hela hans kropp. Han frågade för syns skull, om hon ämnade gå hem, ehuru han mycket väl visste, att hon räknat på, att han skulle bereda henne något litet nöje.

Och efter något ordande hit och dit följdes de in på ett litet kafé.

Ivar Lyth satt och hörde hur Marie berättade om sig själf, och han kunde icke komma till att tro, att det hela var verkligt. Orden gled o honom förbi och han hörde dem som i en dröm.

Marie berättade om en syster, som tjänade i ett fint hus, och om modern, som kommit från landet för att hälsa på. Hon berättade om en bra plats, som hon själf hade lämnat i öfverilning, i tanke att hon skulle få något bättre. Hon berättade hur hon hade gått från tjänst till tjänst och råkat allt värre ut, och hur hon till sist skattat sig lycklig att få plats på en fabrik. Han satt där och hörde på allt och såg på hennes lilla ansikte med de klara ögonen och det ljusa håret omkring. Och ju längre hon berättade, desto mera fick han tillbaka sin första känsla. Om det var därför, att det nu led mot aftonen, eller därför att han hörde, att hon verkligen hade det svårt, nog af — det vaknade ett underligt medlidande i den unge arbetarens bröst. Han skulle velat taga hennes hufvud mellan sina händer, kyssa henne och säga något som »stackars alla människor». Men han kom sig icke för. Han satt blott och hörde henne

tala, medan gråten satt honom i halsen, när han tänkte på, hur svårt det måtte kännas för henne, som haft ett hem, att kastas in på fabriken. — Det var som en trolldom, hvilken kom från henne och gick öfver i hans blod. Det var hans öde, att han skulle hjälpa denna kvinna till rätta i lifvet. Han var knappast ens kär i henne då. Han hyste icke något begär efter hennes kropp. Men tanken, att det var han, som borde hjälpa henne att få lefva ett bättre lif, gräde sig in i honom för hvarje ord hon sade. Af allt hvad hon berättade stegrades hos honom intrycket, att människorna gjort henne ondt. Modern var änka efter en herrgårdskusk och hade underhåll på en herrgård några mil utanför Stockholm. Systemen tjänade i en familj på Östermalm, där hon hade hög lön och i smyg fick presenter af herrn i huset. Men ingen af dem frågade efter henne, som satt här och berättade sina öden och svårigheter för en främmande man. Hon var ensam som ett vilsegånget barn, och Ivar Lyth tyckte, att han ville bära henne på starka armar genom lifvet.

Själ f satt hon och log emot honom, medan hon berättade. Hon tycktes inte alls tänka på att hon var olycklig. Men det var

känslan däraf, som tog mannen och fyllde hela hans själ.

Och denna känsla fördubblades, genom att den unga flickan pladdrade om allt så muntert och lätt och icke tycktes kunna fatta, att hon hade något att frukta af lifvet.

XIII.

Det var måhända nu, som Ivar Lyhts öde började att arbeta för att föra honom dit han icke ville. Vid denna tid slutade han upp att låna hem flere böcker, och det var, som om han glömt, att han en tid sökt efter vetande. Omärkligt knöto sig nya trådar till dem, hvilka förut börjat att fjättra honom, och tärningen var kastad, när han en dag märkte, att Marie låg och skalf af köld i sin bädd vid dörren. De öfriga hade somnat, och det föll som ett töcken öfver den unge mannens sinnen.

Han steg upp och smög sig i mörkret fram mot dörren. Och hans röst skalf, när han talade.

»Marie», sade han, »vill du icke byta bädd med mig? Jag är frisk och stark, och mig skadar det inte».

Hon gjorde svårigheter, men han var enträ-

gen, och till sist bad han henne. Han tänkte icke på annat än att det var synd om henne, och han lutade sig ned mot ytterdörren och höll handen mot dörrspringan. Det blåste kallt därigenom, och längs med dörrposten spred sig en strimma af rimfrost.

— Du tar döden på dig, fortfor han.

Och han bad henne skynda sig, emedan han själf stod uppe och frös.

Då reste hon sig upp ur bädden, och i halfmörkret — några kol glödde ännu i spiseln, — stodo de båda unga människorna nästan afklädda midt emot hvarandra. Innan Ivar Lyth hunnit tänka på hvad han gjorde, hade han lagt armen om hennes lif — och sedan — följde han henne tillbaka.

Så enkelt kan det gå till, att kärleken blir herre öfver två människors lif, och i denna omgifning frade de båda kärlekens fest. De drogos till hvarandra, därför att de voro unga och hade blifvit vänner. Dag efter dag hade de följts åt, talat med hvarandra, beklagat hvarandra, hjälpt hvarandra med det lilla de kunde. I den skumma natten blefvo de man och hustru och kolen slocknade i spiseln. Det blef mörkt omkring dem, och Marie såg aldrig, hur den man, åt hvilken hon hängifvit sig, knöt sina

händer i förtviflan öfver hvad som hade skett. Som en blixst skar det igenom hans tanklöshet, att nu var han fäst kanske för alltid, och tankarna vände tillbaka i den gamla fåran. Ivar Lyth fick icke binda en kvinna vid sig, han ville det icke, honom fick hon icke föda ett barn. Eget hem och eget bo var icke för honom. Det gick som nålstygn igenom hans själ, det blef tomt omkring honom. Han låg som för-lamad af ångest, tiden stod stilla för hans rasande skräckkänsla, och han glömde länge, att han icke var ensam.

Han kom till sig själf, vid att han hörde, hur Marie grät. Hon grät så tyst, och ljudet af hennes gråt var så svagt. Hon snyftade inte heller. Men Ivar Lyth kände, hur tårarne en för en föllo på hennes kinder. Innan han visste ordet af, hade han glömt sin egen smärta för hennes, och i det han tog henne i sina armar för att trösta henne, sade han henne allt godt han kunde. Ja, han sade, att han var lycklig, att han älskade henne.

— Hvad ska du tro om mig? hviskade hon till svar. Hvad ska' du tro? Som en lättfärdig kvinna följer jag dig till din bädd, utan att du ens ber mig, och jag ger mig åt dig. — Åh! Du måste tro, att jag är dålig, lättsinnig, och

att jag har haft andra före dig. Men du ska tro mig nu, Ivar, när jag säger dig, att jag aldrig har tyckt om någon före dig, och aldrig har någon fått något af mig, fast jag varit så fattig, och fast det varit många, som lockat. Men från första stund jag såg dig — jag kan inte säga hur det var. Men det var något inom mig, som sade mig, att på dig skulle jag tro. Det var förut bestämdt, att du skulle komma i min väg, och om jag hade sagt nej till dig hundra gånger, skulle du fått mig till sist. Jag visste det, när jag låg där borta och kände, hur du såg på mig. Ja, jag visste det, första gången du kom inom dörren, och jag satt där och det berodde på dig, om jag skulle få stanna.

Hon sade det och mycket mera än det. Hon grät, så att hennes hjärta kunde brista, för att hon låtit honom få sin vilja, för att han skulle misstänka henne för lättfärdighet och för att hon älskade honom och var lycklig. Ivar Lyth förstod det alltsammans, och han glömde sina föresatser. Han glömde sina svarta tankar, som han dock visste alltid skulle dyka upp igen. Han glömde sin ångest för framtiden och lifvet, och han gaf henne alla löften, som en kvinna kan mottaga af en man.

XIV.

När jag nu skrifver om denne mans öde, tyckes mig det hela stundom vara så klart och så enkelt midt i sin gåtfullhet. Det var i detta ögonblick, som allting i hans lif egentligen började. Förut hade han sofvit eller bara hängt med i lifvet. Allt hade gått så tyst och sakta framåt, från barn till yngling, från yngling till man. Ivar Lyth hade haft det bra och han hade haft det svårt. Ondt och godt hade han gjort om hvartannat, men aldrig något, som band honom och dref honom in i själfva hvirveln af lifvet. Vet ni, hvad det är? Har ni sett ner i hvirveln? Den kokar svart framför Era ögon och ni ser, att ni skall falla däri. Ni vet, att när det sker, är ert lif slut, och ni kommer aldrig därur. Men ändå kan ni inte hjälpa Er ur klämman. Ändå måste ni gå rätt ner till död och fördömelse, och det finns ingen kraft inom Er, som ni kan sätta till motvärn.

Så fullständigt utan möjlighet att vända tillbaka stod Ivar Lyth nu, och skall det synas för obegripligt — han var lycklig, i trots af att han kände olyckan gripa efter sig med klibbiga fingrar. Han sköt tanken på olycka tillbaka, och han hade kraft att göra det. Natt efter natt smögo sig de båda unga till hvarandra, dag efter dag delade de stort och smått. Det hela var som en dröm, ur hvilken Ivar Lyth vaknade den natt, då Marie berättade honom, att han skulle bli far.

Jag vet, att hvad jag nu berättar låter mycket hvardagligt, och jag förstår, att jag knappt skall kunna förklara, hur detta hvardagliga för denne man redan från början syntas vara något helt annat och mer. Jag måste bedja Er tro mig, när jag säger, att hvad som skedde kom öfver honom med styrkan af en okuflig makt, snärjde och tvang honom in på en väg, hvilken han ej ville gå. Han sade sig själf redan från början, att han *måste* gå den. De invändningar, han gjorde inom sig själf, yppade han för ingen. Och liksom Marie sade, att hon från första stunden känt sig bunden vid honom, så visste också han, att han var bunden vid henne. Skillnaden var bara den, att hon var glad och nöjd åt att vara bunden, medan

han förbannade den stund, som bundit honom vid henne. Men icke med ett ord lät han henne märka denna misstämning, hvilken redan från början grundlade ett hat till denna kvinna, som skulle blifva hans hustru och redan var det. Inte med en stafvelse antydde han, att inom honom bodde något af allt det, som jag nu med svaga ord söker att antyda. När han hörde henne säga, att hon skulle bli mor, gick det som knifvar genom hans kött. Men han bet ihop tänderna om sin smärta, och när han hörde henne säga: »Du kan väl inte gå ifrån mig!» då visste han, att aldrig, aldrig skulle det vara honom möjligt. Han sade, att han var glad åt att det gått som det gått, och att de skulle reda sig som så många andra.

Men inom honom arbetade redan då den mask, som skulle sluta med att förtära både hans hjärta och hjärna.

XV.

Giftermålet är till för den rike, har någon varit nog grym att säga, och den fattige skulle aldrig älska. Från det att Ivar Lyth var så stor, att han kunde tänka på egen hand, hade han undrat på hur det kommer till, att det icke finns någon makt, som kan hindra strömmar af smutsiga barn att strömma öfver alla bräddar i de fattigas kvarter. Är då glädjen att älska en kvinna så stor, att den uppväger hela lifvets elände, och är fröjden att hålla ett barn på sina armar så omätlig, att all eftertanke, allt förutseende och allt förnuft skall slockna för detta korta ögonblick, hvilket åtminstone hos honom var så ohyggligt uppblandadt med fasa?

Ivar Lyth sade emellertid sig själf, att det var naturligt, att Marie lika väl som hvarje annan kvinna ville ha sin skam förbytt till heder genom att så snart som möjligt få heta gift. Och han

fann det lika så själfklart, att han själf som så många andra män skulle anse sin heder fordra, att han skyddade hennes. Hur det gick till, att de kunde gifta sig? Ja, hur är sådant i de allra flesta fall möjligt? Ivar Lyth förtjänade den tiden 14 kronor i veckan och Marie förtjänade 7. De tyckte sig hafva mer än nog — det fanns ingen, som inte sade dem det, och Ivar Lyth behöll för sig själf, hvad han visste, nämligen att Maries förtjänst icke skulle bli långvarig. Den tanken var honom för öfrigt likgiltig. Ty att lida, att foga sig i det, som ändå är oundvikligt, att slita och släpa och aldrig få ro — hvad hade han brytt sig om det! Det som fyllde honom med ångest var den förkänsla, som aldrig helt kunde bringas till tystnad, att *just genom att han blef gift*, skulle han komma att lida hvad ingen före honom känt. Han skulle lida, hvad alla andra ledo och sitt eget därtill. Det kom en tid, när denne man icke kunde fatta, att han någonsin följde sin hustru till prästen.

Men sedan de väl börjat att tala därom, var det som om beslutet redan på förhand varit fattadt. Det var, som om någon påskyndat deras handlingar, piskat dem framåt. De skulle gifta sig, det var naturligt, och när de väl kom-

mit så långt, blef det helt plötsligt klart för dem, att giftermålet skulle ske så fort som möjligt. De började räkna efter, hvad de hade, och det syntes dem tillräckligt och möjligt. Möbler togos på afbetalning, rum hyrdes, och de följdes åt för att taga ut lysning. Ivar Lyth visste knappt ordet af, förrän en dag ett sällskap var församladt i ett litet rum, som skulle bli hans och Marias hem, och medan gästerna sutto kvar och väntade på dem, gingo han och Marie med sina vittnen till prästen.

Det var en underlig stund, när de stodo där i hans rum och väntade. Ivar Lyth fick ett af sina anfall, då han såg klart, och han förstod icke, hvilken makt som släpat honom dit. Och ändå — är det inte underligt? — ändå hade han en obestämd känsla af, att det var något lyckligt, som hade händt honom. Det var en lördagskväll, och dagen därpå skulle de ha ledigt från arbetet. De skulle ha ett eget rum att bo i. Ingen skulle störa dem, ingen skulle afbryta deras samtal, ingen skulle se på, när de talade tyst med hvarandra. De skulle mötas vid måltiderna och äga en lugn vrå, dit de kunde komma och som de kunde kalla sin.

Det uppror, hvari denne man befann sig,

var så sällsamt, att det icke kunde yppas och icke få luft, och midt i allt det förvirrade, som slet honom i stycken, blef han högtidlig, när prästen började läsa vigselformuläret. När han satte ringen på sin hustrus finger, tänkte han icke på, att den var af oäkta metall, och han fick som en lugn, skön glömska bredd öfver, hvad han nyss hade känt. När prästen sedan önskade dem lycka, återkom för ett ögonblick oron. Men den försvann åter, och när de trakterat sina gäster och voro ensamma i sitt lilla vindsrum, då ställde Ivar Lyth sig i fönstret och såg ut. Och så underligt äro motsatserna förenade i ett människohjärta, att i detta ögonblick tänkte han att han nått, hvad alla människor eftersträfvade.

I detsamma kände han en hand, som rörde vid hans skuldra, och han erinrade sig, att han icke var ensam. Ivar Lyth lade sin arm om sin hustrus lif och kysste henne länge. Han var i en inre skakning, hvilken lika väl kunde bryta ut i skratt som i gråt. Men det var skumt, och det var honom lätt att dölja sitt ansikte.

XVI.

Det finns människor, hvilka i ensamheten kunna höra ett verkligt buller som af en ångbåt eller någon annan maskin fylla sin egen hjärna. Detta buller låter mycket besynnerligt. Det är tydligt och kan icke bortresoneras. Och det kommer inifrån. Det kan vara borta tidtals. Men det kommer alltid igen. När det kommer, kan man börja tala högt med sig själf för att slippa höra det, och man tror en stund, att man glömt det, eller att det alldeles tystnat. Men så fort man tiger, börjar ljudet med förnyadt raseri, och detta ljud kan icke liknas vid något annat ljud i världen. Jag kan icke finna något annat, hvarvid detta buller kan liknas, än att om man kunde höra sitt eget blod forsa, som en älf forsar öfver stenar och berg, så skulle det låta på detta sätt. Men därjämte är det det märkvärdiga med detta ljud, att det tyckes vilja

öfverdöfva allt annat, som ljuder eller kan ljuda inom en människa. Förnuft, tanke och vilja synas tystna, när detta buller börjar. Det går i hvirfvel, och det är, som om man själf sjönke ned i hvirfveln och hörde den sjunga öfver sitt hufvud.

Finns det någon, som vet hvad detta ljud betyder? Ivar Lyth var bland dem, som hafva förnummit detta, och han hade hört ljudet komma och gå och komma tillbaka med längre eller kortare mellanrum, och han tyckte, att det varslade om en makt inom honom, hvilken till sist skulle blifva starkare än han själf.

Ingen vågar någonsin berätta, att han hört något dylikt, emedan han fruktar, att människor skola antingen skratta åt honom eller af rädsla draga sig bort och lämna honom ensam. Ivar Lyth utgjorde intet undantag i detta hänseende. Han hade varit rädd att få höra detta ljud i sin ensamhet, legat vaken i mörkret och väntat på, att det skulle börja ljuda i hans öron, och han hade somnat in, medan detta buller skakade hans örhinnor dubbelt starkare, när sömnen gjorde hans lemnar tunga som bly. Men aldrig hade denna fasa marterat honom så som under de första dagarna efter hans giftermål.

För att undfly sin hustrus sällskap och få

vara ensam, gick han under denna tid ut en söndag. Och då hände det, att han mötte den man, hvilkens sällskap han för knappt ett halft år tillbaka så plötsligt lämnat. Doktorn kom emot honom på gatan, som om ingenting hade händt, och hälsade lika vänligt som alltid.

Ivar Lyth hade aldrig talat om för doktorn, hvar han bodde, emedan han kände en viss blygsel öfver att vara inneboende, och emedan han icke ville, att denne man, med hvilken han utbytt tankar, skulle se, hur eländigt hans hem såg ut. Därför hade doktorn heller icke kunnat söka reda på sin forne vän, hvilket han eljest säkert skulle ha gjort. Detta var också det första doktorn sade, och han frågade därjämte, om han på något sätt stött den andre.

Ivar Lyth svarade nej, medan han inom sig önskade den andre många mil bort. Så mycket tyckte han sig under denna tid hafva genomlevvat, att han glömt den tid, då de båda kände hvarandra. Icke en enda gång hade han tänkt på, att doktorn fanns till eller kommit ihåg, att han plägat sitta hos honom och få näring för det lif, som nu skulle gå under. Ivar Lyth stirrade på mannen framför sig som på en gengångare från de dödas rike, och han förstod genast, att han aldrig skulle kunna förklara

för den andre, att det icke var otacksamhet, som hållit honom borta.

»Hvarför har jag icke sett till Er nu på ett halft år?» frågade emellertid doktorn.

Hvarför? Hur skulle Ivar Lyth kunna besvara denna fråga? Visste han det väl själf?

»Jag har gift mig», svarade arbetaren tvärt.

Doktorn ryckte till, och i ett ögonblick trodde Ivar Lyth, att han kom ihåg deras sista samtal. I en blink såg han framför sig de förfärliga ord, han själf uttalat, såg dem, som om de varit skrifna för att aldrig glömmas. Åter kände han denna obeskrifliga förbittring öfver att vara genomskådad af någon, som kanske såg skarpare än han själf, förstod honom och bedömde honom. Men doktorn såg ut, som om han ingenting märkt, och med samma vänliga leende som alltid sade han:

»Nej, har ni gift Er? Och det har ni inte talat ett ord om med mig?»

»Jag tänkte inte på det då», svarade mannen.

»Inte det?» fortfor den andre. Och hans röst lät skämtsam.

»Nej, jag hade aldrig sett henne, när vi träffades.»

Doktorn blef plötsligt allvarsam, och åter

föreföll det arbetaren, som om den andre hela tiden gick och tänkte på de ord, hvilka en gång undfallit honom själf. De båda männen fortforo att gå framåt vid sidan af hvarandra, och ingen af dem sade något. För hvarje steg de togo växte inom Ivar Lyth ett slags dof förbittring, och han skulle önskat, att han fått någon anledning att bryta ut och visa den andre sin vrede. Plötsligt vände doktorn sig emot honom och räckte honom sin hand.

»Det är en mycket allvarsam sak att gifta sig, sade han. Och jag önskar Er af hjärtat all lycka, som man kan nå i denna sorgliga värld.»

Doktorn småskrattade, när han sade de sista orden, och Ivar Lyth förstod, att han gjorde detta, icke emedan han för ögonblicket var i skämtsamt humör, utan emedan han icke ville synas alltför högtidlig och påträngande vänlig. För ett ögonblick öfverfölls arbetaren af en känsla af skam för sina onda tankar. Han tackade den andre, så godt han kunde. Men han undvek samtidigt att se doktorn i ögonen. Ja, han tyckte sig tvärs igenom sina egna ögonlock kunna *känna*, hur den andres blick sökte hans egen.

Så gingo de tysta ännu en stund, och dok-

torn frågade, om han fick göra de nygifta ett besök. Arbetaren svarade hvarken ja eller nej. Han tänkte inte på annat än de olycksaliga orden om att döda sitt barn, som han en gång yttrat, och innan han själf visste, hvad han gjorde, eller hvarför han gjorde det, hade han afbrutit samtalet och tvungit doktorn att stanna.

»Doktorn minns nog, när vi träffades sist?» sade han.

Den andre såg förvånad ut, mera öfver den talandes ton än öfver själfva orden, men Ivar Lyth lät honom ej komma till orda. I ett andetag tycktes talets ström susa öfver hans läppar. Det föreföll honom själf, som om han stått bredvid och hört någon annan tala, och orden föllo tydligt och korrekt, som om han läst dem från ett papper.

»Ni minns det», sade han. »Jag ser, att ni minns det. Jag satt i gungstolen på ert rum. Det var alltid så varmt och godt däruppe. Jag har aldrig haft det så varmt och godt. Då talade vi om något, och hvad det nu var, minns jag icke. Men jag minns, att jag sade Er, att jag aldrig ville ha ett barn, och att om jag fick något, skulle jag mörda det. Jag sade något sådant. Men jag har ofta tänkt på, att jag borde gå och säga Er, att det menade jag

inte. Doktorn kan ju tänka sig, att en hederlig karl menar icke något sådant. Jag sade så bara därför, att jag aldrig pröfvat på det själf och därför heller icke visste, hvad man känner vid sådana tillfällen. Doktorn har väl aldrig trott, att jag menade allvar?»

Utom sig af förvåning försäkrade doktorn, att något annat aldrig fallit honom in, och att han endast i första ögonblicket blifvit en smula häpen. Och han tillade, att han tagit de omtalade orden som ett uttryck för de bittra känslor Ivar Lyth antydt mot sin egen mor.

Arbetaren hade aldrig förr kommit att tänka på möjligheten af ett sådant sammanhang, men i samma stund den andre sade det, föreföll det honom, som om han själf städse menat det samma.

»Just så», svarade han ifrigt. »Just så. Doktorn är en god människa, och ni förstår mig. Det var jag, som borde ha blifvit dödad. Ingen annan än jag. Om jag dött, när jag föddes, eller innan jag föddes, skulle ingen ha sagt dessa ohyggliga ord.»

Ivar Lyth kunde icke fatta, att han kunde uttala dessa vanvettiga ord, känna att de voro vanvett och ändå icke hindra orden att gå öfver sina läppar. Det finns ingenting ohyggligare

än när sådant händer, och i raseri förstod han på samma gång, att han med allt hvad han sagt blott gjort sin sak värre.

Han följde doktorn långt framåt gatan, endast för att denne skulle få tillfälle att säga något, som kunde lugna hans oro. Hela tiden växte hans raseri, det var så starkt, att det kändes som en sjukdom, hvilken hotade bryta ut och beröfva honom krafter och hälsa. Han kände sig ett ögonblick så trött, att han knappt trodde sig kunna gå vidare. Men med en besynnerlig själfbehärskning lyckades det arbetaren — midt under det att han i sin hjärna hörde som ljudet af tusentals snurrande hjul — att taga doktorn i hand och säga:

»Bry Er inte om hvad jag säger. Jag mår inte riktigt bra i dag. Det är bäst jag går hem och hvilar mig en stund.»

Ivar Lyth vände sig om och gick, och han kände sig i detta ögonblick, som om han varit vansinnet nära. Säkert är, att han då varit lyckligare.

XVII.

När han kom hem, lade han sig påklädd på bädden och slöt ögonen. Hans hustru var inte hemma, och Ivar Lyth kände det godt att få domna bort, utan att någon kunde se honom.

Han låg stilla och undrade, hur det var möjligt, att det verkligen var han, Ivar Lyth, som fanns i detta rum, som lefde och rörde sig midt bland människor och förhållanden, hvilka han icke kunde förstå och icke kunde bedöma. I detsamma hörde han steg i trappan, och någon tog i dörren. Det for som ett stygn igenom honom, och han slog opp ögonen, för att den, som kom in, icke skulle se, att han blundade, och tro, att han sof. Det var Marie som kom, och han blef ond, öfver att det var hon. Han blef ond, som om hon hade stört honom i ett viktigt förehafvande, och han låg och mätte hennes gestalt med ögonen, när hon tog af sig

kappan. Hon hade ett åtsittande klädningslii på sig, och han såg med ens, hur stor hon blifvit. Hustrun uppfattade hans blick och hon suckade:

»Jag kan nog inte stanna i arbetet länge», sade hon.

»Nej, jag kan väl tro det», mumlade mannen.

»Ett par veckor till», fortfor hon. »Men längre går det nog inte.»

»Nej», sade han kort. »Sedan blir det jag, som får arbeta ensam.»

Han ångrade sina ord, sedan han sagt dem. Ty Marie gick utan att svara bort till fönstret. Där satte hon sig ned, och han hörde, att hon grät.

»Du önskar nog, att du vore af med mig», sade hon.

Och som om onda andar lagt orden på hans tunga, vände han sig om, såg på hustrun och svarade:

»Ja, det önskar jag.»

Han sade det bäskt och kort med en röst, som skälfde af afsky. Han hörde sin egen stämma med en underlig tydlighet, och den skar i hans öron. Och sedan orden väl voro uttalade, låg han stilla, och han kunde ej förmå

sig att se på sin hustru. Han hörde att Marie upphörde att gråta och han förstod, att han skrämt henne så hårdt, att hon glömt sin första känsla af nedstämning, och nu satt tyst och väntade, att han skulle säga något mera.

Men mannen hade ingenting mera att säga. Han låg stilla och förstod icke, att det var han som verkligen hade sagt så onda ord. Han frågade sig själf, om det icke var sannt. Önskade han då icke, att han vore henne kvitt? Jo, jo. Redan då önskade han, att han aldrig hade sett henne. Det föreföll honom bara så ohyggligt, att han låtit henne veta det. Det var nästan som att med berådt mod sticka en krif i hennes hjärta. Han kunde icke uthärda tanken, att han gjort något så ondt, och för att göra det godt igen, sade han henne, att han varit nedstämd några dagar, att hon inte skulle bry sig om, hvad han sagt och att han ofta, när han var ledsen, plägade säga sådant, som han icke menade. Det bad han henne komma ihåg för framtiden och ej lägga sådant på sinnet. För att riktigt öfvertyga henne att han menade henne väl, sade han vidare, att hon ej behöfde arbeta mera på fabriken. Hon var sjuk och behöfde stanna hemma och sköta sig. Hon skulle stanna hemma nu genast. Han, Ivar Lyth,

skulle arbeta för dem båda och taga det hela på sig. Han ville göra det, för att hon skulle se, att han ingenting ondt hade menat.

Det behöfver knappast anmärkas, att detta var just jämt, hvad Ivar Lyth icke hade bort göra. Han tog det hela på sig, och när han gjorde det, är det möjligt att han menade väl. Men i själfva verket tog han på sig mera, än han orkade bära och när vägen då blir lång och bördan känns allt tyngre, då vaknar också oviljan till allt starkare lif. Det var Ivar Lyth, som själf från början tog lasset på sig. Men när han sedan kände, att det var tungt, trodde han, att det var hustrun som begagnat sig af hans godhet och själf hade skjutit bördan ifrån sig. Däraf växte hans ovilja mot henne. Den låg och gnagde på botten af hans själ, och den gnagde tomrum omkring sig. Den gnagde sönder allt hvad människorna kalla för samvete och behärskning, och det fanns dagar, då intet brott varit honom omöjligt att begå. Det berodde kanske endast på bristande tillfälle, att han icke begick det.

XVIII.

Den dag kom emellertid, då Ivar Lyths barn föddes. Han var i fabriken hela dagen, ty arbetaren har icke råd att begära en fridag, och när han gick hemifrån, började födelsearbetet.

Det var en underlig dag, som Ivar Lyth nu tillbragte. Hans tankar hade en gång kommit att gå i sned riktning, och därför mäktade han icke känna något annat, än att det var ohyggligt, att han, hvilken var född så godt som på gatan, som inte förstod sig själf eller sitt lif, som var ensammare på jorden än någon af dem, hvilka irra ensamma omkring, verkligen skulle få ett barn. Som han stod där i sina tankar och utan att lägga märke till det, hörde sullet af maskinerna rundt omkring sig, kom förmannen och gick förbi.

»Nå, i dag smäller det hemma hos dig?» sade denne.

Ivar Lyth såg upp och förstod icke hvad den andre menade.

»Står du och drömmer?» sade förmannen.

Ivar Lyth försökte småle.

»Ja, det är sant», sade han.

Den andre blef plötsligt allvarsam.

»Ja, första gången är man nog glad», sade han. »Men vänta till den andra gången eller den tredje. Då svider det.»

Därmed gick han, och Ivar Lyth stod och undrade hur det var möjligt, att någon människa kunde tro, att han var glad. Han gick hela förmiddagen omkring med en dof känsla af beklämning, och när middagen kom, och han var på väg hem, vände han om på halfva vägen. En besynnerlig känsla af kall visshet sköt upp inom honom. Han kände sig med ens alldeles öfvertygad, att det hela var öfver, och att det slutat olyckligt. Tanken kom som en blix och slog ned öfver Ivar Lyth, som om han fått en uppenbarelse. Han var så viss därpå, att hans hustru var död och barnet med henne, som om han själf hade sett det. Och han blef med ens vek om hjärtat, därför att han tyckte, att hon hade dött för honom, för att hjälpa honom ur en stor sorg. Jag förstår, att detta skall synas alla människor underligt, kanske rent af van-

vettigt. Men det var så, och mannen måste lägga band på sig för att åter kunna vända och verkligen gå hem.

När han kom in i rummet, låg hans hustru i bädden och log emot honom. Vid hennes bröst låg ett barn. Hon nickade emot Ivar Lyth och sade, att det var en gosse.

Mannen stod som förstenad. Han kände vissheten vika inom sig för verkligheten, men *ville* icke tro.

»Jaså», sade han blott. »Har jag en gosse?»

Flere kvinnor funnos i rummet. Alla stirrade de på den lycklige fadern, och när han sagt dessa få ord, brusto de i skratt. En af dem sade:

»Så där är det med dem alla. Första gången kan ingen man förstå, att det verkligen är sitt eget barn han ser.»

Ivar Lyth stod och tänkte på, om det verkligen var med honom själf som med alla andra eller med alla andra som med honom själf. Och han kom plötsligt ihåg, att han borde haft något att ge hustrun.

»Vill du ha något?» sade han.

Hustrun svarade, att hon var törstig. Och Ivar Lyth gick ut för att skaffa henne något

att läska sig med. Men han uppfann detta, endast emedan han icke kunde stanna inne. Han sprang som en galning gatan uppför. Det var en liten ensam gata, och ingen fanns, som kunde se honom. Den springande mannen vred sina händer och hela hans ansikte växlade i de vildaste grimaser. Det var midt på dagen och han vågade därför icke skrika högt. Men kallsvetten bröt fram öfver hela hans kropp, och när han kom till handelsboden, måste han stanna utanför, innan han gick in, för att ingen i butiken skulle få se, hur upphetsad han var. När Ivar Lyth kom fram till disken, var han till det yttre lugn. Ja, han berättade till och med, att hans hustru nyss fått ett barn, och han skröt öfver det. Han begärde något godt åt den sjuka att dricka, lade upp pengar och sade, att det fick gärna vara dyrt. Därefter betalade han en saft-butelj med sina sista slantar, och blinkade skämtsamt åt bodbetjanten, när han gick.

När han åter kom ut på gatan, kände han sig som sönderslagen i hela kroppen. Benen veko sig under honom, och det var med knapp nöd han förmådde släpa sig fram till en port, som stod öppen. Han kom in på en liten gård, men därinne sjönk han ned på bara marken, och med buteljen i händerna brast mannen i den mest

förtviflade gråt. Ivar Lyth låg framstupa på marken, och han tyckte, att hela världen gick sönder, att det brast någonting utom och inom honom, att allting var slut, och att han själf blef allt mer och mer borta, försvann droppe för droppe i tårarna, som runno utför hans kinder. Han låg där utan medvetande om världen omkring sig, till dess han hörde en röst som talade, och han spratt upp vid ljudet.

En herre med hög hatt och pels stod framför honom.

»Är ni full, karl, eller är ni sjuk», sade han.

»Jag är inte full», svarade mannen.

Men rösten svek honom, och när han reste sig upp, ville hans ben icke bära honom.

»Det syns väl, att ni är full», sade herrn i pelsen. »Att ni inte vet hut. Midt på ljusa dagen.»

Ivar Lyth hade icke kraft att bli ond. Han raglade ut genom porten och gick hem. Där räckte han saftbuteljen åt sin hustru och smekte första gången sitt barn, och det sved som eld i hans hjärta, när en af kvinnorna sade:

»En hel saftbutelj! Det är då väl, att det fins nå'n, som är god mot sin hustru.»

XIX.

Jag ber läsaren tänka på, hvad det vill säga, om ett själstillstånd sådant som här skildras, skulle räcka en vecka. Redan det synes vara nog för att kunna ödelägga en människa. Hos Ivar Lyth räckte detta tillstånd i *tio år*. Han var under denna tid aldrig sjuk, och han var aldrig frisk. Han hann aldrig att hämta sig, och han hann aldrig att blifva annorlunda. Ibland kunde det förefalla honom, som om någonting klarnade i hans själ. Men han fick aldrig tid att taga reda därpå. Och om han kunnat blifva annorlunda är en fråga, på hvilken väl ingen kan svara.

Ingen skulle heller kunna berätta allt hvad som egentligen hände honom under alla dessa år. Och dock var det i själfva verket endast en sak, som verkligen hände. Han skulle hålla lif i de människor, som berodde af honom. Han

skulle skaffa dem tak öfver hufvudet och bröd, och under allt detta skulle han dessutom vaka öfver sig själf, så att ingen kunde se, hur han var till mods, och hvad han egentligen kände. Han skulle bevaka vilddjuret inom sig och hålla det i tygel, medan han hela tiden kände dess klor rifva i sitt kött. Fem gånger upplefde han samma historia, som vi nyss skildrat, och två gånger förde han ett dödfödt barn till kyrkogården. Det var blott tre af de små, som blefvo vid lif. De andra dogo, innan de sett dagens ljus, och hans hustru blef gammal och tärd. Hon blef gammal i förtid och tärd, som fattigt folks hustrur blifva det, och om någon såg henne nu, var det ej lätt att komma att tänka på, att hon en gång haft vackra blåa ögon och rikt ljust hår, Ingen, som visste, hvad han sade, skulle heller kunna förebrå henne att hon aldrig återtog sitt arbete vid fabriken. Ivar Lyth gjorde det i stället. Han förbannade henne i sina tankar därför att hon vältade hela bördan på honom. Och han gjorde det, ehuru han innerst förstod, att af allt som hände, kunde hon icke hafva rubbat det allra minsta, och hon hade sin börda, också hon. Hon var bara lyckligare därutinnan, att hon ej kände bördan så tungt.

Egentligen ligger kanske hela historien däri, att de hade tre barn, och att Marie aldrig blef riktigt frisk, allt sedan det första barnet föddes, Vet ni, hur det går i ett fattigt hem, när hustrun är sjuk, och mannen aldrig kommer att förtjäna mera än så, att han jämt och rätt orkar hålla det hela gående? Kan ni tänka er det? Jag har sett det på nära håll, och det finns många, som sett det. Men jag påstår, att man kan ändå inte drömma sig ens, hur detta lif i verkligheten gestaltar sig. Ni har kanske gått omkring i fattiga hem, och ni kan måhända också ge besked om, både hur där ser ut, och hur människorna lefva. Men ni skall ändå aldrig kunna säga eller tänka ut ens en bråkdel af den tyngd, som lägger sig på sinnet, när åren blott gå och gå, och hela lifvet synes gå utför. Ty när det inte blir bättre, då blir det sämre. När det inte går uppför, då går det utför. Och man kommer till sist därhän, att allt hvad man äger, har man bara på lån, emedan bohaget vandrar fram och åter mellan hemmet och pantbanken. Det fins inga ord, som förmå att skildra detta.

Ivar Lyth hade en väggklocka, Den var det första, han köpte åt sin hustru, sedan de gift sig, och han betalade den med kopparslantar, som han under flere månader lade undan

i en låda. Den var fin och ny när han köpte den. Och den hade ett ljud med sig af hemtrefnad, när makarna första gången hörde den gå i hemmet. Om ni nu finge se den, skulle ni knappast tro, att den för bara tio år sedan var ny och slog vackert och lätt. Den haltar när den går, och det låter, som om den aldrig varit annat än trasig.

Den gamla klockan har gått fram och tillbaka den vanliga fattigmansvägen, och Ivar Lyth har alltid undrat på, när den skulle komma bort för sista gången, så att han aldrig skulle se den igen. Men när han ibland hörde den gå, så tyckte han sig kunna förstå hvad det var som förstört honom själf. Tiden hade nött på honom, och den hade nött honom så hastigt, därför att verket från början kanske var billigt, men också därför, att det aldrig fått gå på samma ställe i ro. Han själf hade kastats mellan lifvets ytterligheter, det hade icke funnits en hvilopunkt i hans lif, och jag fruktar att verket aldrig blifvit ordentligt uppdraget. Det där kan låta som en vitz, men ni skrattar inte, och det fins ej håller något skratt, som passar här.

Den gamla klockan finns inte längre i Ivar Lyths hem. Han bar bort den till pantlånaren ett par veckor, innan den sista olyckan hände.

Men han kan ännu höra knäpparna när den gick, och han kan se felet på urtaflan, där en bit gick ur, när han skulle laga den långa visaren, som fallit bort. Ibland kan han ännu önska, att han finge se den ännu en gång. Ty den klockan var det bästa hans äldsta gosse visste i lifvet.

XX.

Ivar Lyths förstfödde hette Felix. Men det var inte han själf som gifvit gossen detta namn. Det var hans hustru, som höll på namnet, emedan som hon sade, hur fattig man än är, kan man alltid bestå sitt barn med ett vackert namn. Ivar Lyth ville det icke, emedan han hade läst ett och annat och visste, att ordet betyder lycklig. Men äfven denna invändning förstod hans hustru att afvisa genom att hon sade: »Det är ju så mycket bättre. Hvarför skulle han inte bli lycklig?»

Så gick det till, att Ivar Lyths första barn fick namnet Felix. Modern gaf gossen namn och prästen döpte honom.

Det är något underligt med det, när man första gången hör detta tunna, späda skrik, som berättar att man bragt ett lif till världen. Man skulle kanske tro, att Ivar Lyth, som haft så många tankar emot den lille, hvilken skulle

komma, också skulle få motvilja mot honom, sedan han var född. Men så underlig är människans natur, att ofta raka motsatsen till det, som man skulle kunna förmoda, plägar inträffa. Ivar Lyth kom att fullständigt afguda sin förstfödde, och under en kort period såg det ut, som om denna känsla skulle komma att undantränga en god del af de tankar och själsrörelser, hvilka förut stängt honom ute från andra människors lif. Det är icke godt att säga, hvad det var, som åstadkom detta. Men från första stund som Felix slog upp sina ögon mot fadern, öfvade denna blick på honom ett sällsamt inflytande, och medan gossen ännu ej kunde tala, kunde fadern sitta långa stunder och se in i dessa ögon, som syntes honom tala ett nytt och rörande språk. Det var som om han sett in i sig själf, när han satt ensam med gossen. Och när barnet lutade sig mot honom, blef allt stilla och lugnt inom faderns bröst. Han började nästan själf på att tro, att han till sist skulle kunna blifva som andra människor. Ty att vara som andra människor — betyder icke det, att man kan fästa sitt hjärta vid någonting, som finns i lifvet? Åtminstone kom Ivar Lyth att tro det, när han satt stilla och kände, hur gossen sof i hans armar.

Man skulle kanske kunna tycka, att denna kärlek till barnet för Ivar Lyth skulle blifvit den brygga, som förde öfver till lifvet själf. Men olyckligtvis var denna faderskärlek af den art, att den bokstafligen uteslöt allting annat. Ivar Lyth uppfattade det nämligen så, att gossen och han voro till bara för hvarandra. Gossen var till för fadern och fadern för barnet. Allt annat var för dem båda endast småsaker, som icke hade något värde. Och när de yngre syskonen kommo till lifvet, ja då blef det som om de icke funnits till, eller som om de åtminstone icke funnits för Ivar Lyth. Han kunde gå genom rummet, när han kom hem, och glömma att hälsa på någon af de andra. Han såg bara Felix; och han gick genast fram emot honom liksom för att öfvertyga sig om, att gossen ännu lefde. När han var i sitt arbete, kunde han gå och tänka på barnet under timtal, och jag tror att ingen mor någonsin haft större känsla för ett barn, än Ivar Lyth hade för denne gosse, som han i tysthet förbannat, innan den lille ännu sett ljuset. Nu välsignade mannen barnet i sina tankar, och när han stod bredvid honom, kunde han lägga sin hand på hans hufvud och tyst mumla ord, hvilka ingen mera än han själf kunde höra.

Hvad som framför allt fäste vår fattige hjälte vid sitt barn var, att han redan från början fick den föreställningen, att den lille förstod alla hans tankar, redan innan han ens kunde tala rent.

Detta måste låta underligt i andras öron, men Ivar Lyth var säker på sin sak. Han trodde sig hafva sett det på barnets ögon, och han plägade säga: att på ingen har gossen blickat som på mig. När modern kom och ville taga gossen från sin far, skrek barnet, och satt Felix hos modern och fadern kom in, sträckte den lille armarna emot honom. Om Ivar Lyth kunde berätta oss, hvad han kände, i sådana ögonblick eller bara när barnet kom springande emot honom och tog hans stora hand med sin lilla och gick med honom, medan hans små fötter togo flere steg, under det att faderns togo ett — skulle han säkert ha underliga historier att förtälja. Sedan Felix blef så stor, att han kunde det, fick han hvar morgon följa fadern till fabriken, och när arbetaren skulle gå hem, var gossen där och hämtade honom. De andra arbetarna skakade på hufvudet åt detta förhållande och menade, att pojken blef lillgammal af att ständigt vara samman med en fullväxt man. Och det är icke osannolikt, att de hade rätt. Detta barns

lif var i själfva verket olikt alla andras, och Felix lekte aldrig som andra barn. Som helt liten satt han helst tyst på golfvet och såg ut, som han funderat öfver någon sak, hvilken han höll i handen, och sedan han börjat tala och gå, fann han städse sysselsättning. Men han lekte icke. Han gick stilla och såg på, hvad de äldre gjorde, som om han redan haft sina egna tankar om lifvet, och fadern kunde aldrig tala till honom som till ett barn. Aldrig nändes Ivar Lyth aga honom, och aldrig sade han honom ett ondt ord. Barnet gaf heller icke anledning därtill, men Marie gaf sin man månget stickord för hans förhållande till sonen. Detta gick honom förbi, som om han icke ens hört hennes ord. Felix och de andra barnen! Hur skulle Ivar Lyth kunnat jämföra honom med någon annan på hela jorden?

När söndagen kom, brukade mannen i början alltid göra promenader med sin hustru och gossen. Om det var sommar eller höst, eller om det var vinter, det gjorde härvidlag det samma. Om endast vädret var någorlunda passabelt, gingo de långt utanför någon af tullarna. Och aldrig kände Ivar Lyth sig så fri, som när han icke längre såg staden. Allt som åren gingo, började han emellertid att söka efter före-

vändningar, för att Marie skulle stanna hemma. Saken var nämligen den, att han kände sig lyckligast, när han fick vara ensam med gossen, och småningom kom det därhän, att barnet och han oftast gingo ut för sig själfva. Det var ingen af dem båda, som någonsin sagt, att det skulle så vara. Det var alls ingen öfverenskommelse. Det blef så bara — alldeles af sig själf. På lördagskvällen kom Felix och hviskade i örat på fadern: »I morgon ska' vi gå ut pappa». »Ja», hviskade denne tillbaka. »Du och jag.» »Ja, du och jag.»

Ivar Lyth fann en underlig tröst i detta förhållande. Denna ensamhet med barnet blef hans största glädje. Han lärde sig leka med barnet, och barnet lärde sig leka med fadern. Detta skedde mest, när de kommit utanför stadens hank och stör, och helst när intet främmande öga kunde se deras lekar. Var det vinter, åkte de kälke, eller också byggde de hus af snön. Var det sommar, plockade de blommor och löf och gjorde sig bersåer af löfruskor. Den sista berså de byggde tillsammans, står ännu kvar i skogen utanför en af tullarna. Den var väl gömd, och där finns kanske också en och annan af de leksaker, fadern lärde sig att förfärdiga för att roa den lille.

Men eljest voro de ett underligt par, dessa två, mannen och barnet, som följdes åt allvar-samma vägen fram, talande vid hvarandra som två vuxna människor. Ivar Lyth, som alltid teg inför andra, talade med detta barn om sig själf. Han berättade gossen om sina ångestkänslor och sin skräck för att lefva, omtalade som hemiska spöksagor alla de underliga, förvirrade fantasier, som rört sig inom honom, och som han aldrig eljest yppat för någon. Med undrande ögon lyssnade gossen till allt detta, och när han blef äldre, började han att förstå. I hans barns-liga sinne sjönk fröet till ett sinnestillstånd, som gjorde honom gammal. Och ju mera fadern berättade, desto starkare blef bandet, som fäste de två vid hvarandra.

»Hur kommer det till», sade Felix en gång, »att när du är samman med mig, är du alltid glad och god? Men när du är med andra, är du så tyst och sorgsen. Hur kommer det till?»

»Det är därför, att du tycker så mycket om mig», sade Ivar Lyth.

»Gör då ingen annan det?» frågade gossen.

»Vet du någon annan, som tycker om mig?» blef svaret.

»Ja syskonen», påstod barnet.

»De äro så små», svarade fadern undvikande.

Gossen nickade och sade på en lång stund ingenting mer. Han bara höll hårdt om faderns hand, och ibland kysste han den med sina små läppar. Ivar Lyth var lycklig då eller nästan lycklig. Han glömde allting annat, och omkring dem sken vårsolen. Fadern glömde heller aldrig det ställe, där de då stodo ute i Hagaskogen. Framför dem låg ett stycke af Brunnsviken glittrande blå, och rundt om dem sprang det gröna löfvet fram på buskar och träd. Under deras fötter prasslade på marken fjolårets gråbruna blad, och på ekens kala gren kvittrade bofinken öfver deras hufvuden.

Ivar Lyth gick och tänkte på, hvad gossen hade sagt, och hela tiden grubblade han öfver orsaken, hvarför gossen ej hade nämnt ett ord om modern, utan blott talat om småsyskonen. Han funderade öfver, att ett så litet barn kunde vara så klokt och förstå så mycket, och han gick hela tiden och liksom väntade på eller var rädd för, att gossen skulle säga något mer.

Ty alltsom åren gingo, lefdes det ej längre fredligt och godt i makarnas trånga hem. Och till en del kom detta kanske däraf, att det inte är lätt för en fattig man att gifta sig med en

kvinna, som förut har sett bättre dagar. Man tänker kanske sällan på, hvad det vill säga, att en kvinna ur arbetsklassen kommer som piga i ett bättre hus, får äta god mat tre gånger om dagen, gå fint klädd och sofva i ensamt rum. Sådan hade den plats varit, som Marie en gång hade haft, och på den hade hon stannat i fyra år och fått sina vanor. När hon sedan lämnat den, skedde det i öfverilning, och mellantiden på fabriken var mycket kort. När hon så fick ett eget hem, var hon först lycklig, att hon hade fått sitt eget. Hon hade ju slitit ondt en tid, och hos sin man hade hon det alltid bättre än då. Men så kom den tid, då hon började minnas, hur hon en gång haft det. Hon led dagligen af sin mans underliga lynne, och ingen kan förtänka henne, att hon ej kunde förstå honom, eller att det lif, som makarna förde, ej kunde hjälpa henne att glömma. Det är icke svårt att tänka sig, hur två människor, sådana som dessa båda, bundna vid hvarandra för hela lifvet, skulle komma att göra hvarandra ondt. Marie föraktade sin man, för att han var vek och ej kunde skaffa henne det bättre i lifvet. Hon sade till honom, att han gick och drömde, och att det var därför de aldrig kunde få det som andra människor. Hon sade sant för öf-

rikt. Och Ivar Lyth förnekade det aldrig. Men när hon talade om sådant, kunde han sitta och blunda och lifslevande höra rösten af den lilla flickan, som en gång gjort honom lycklig genom att säga honom godnatt.

Han satt och tänkte på, hur underligt lifvet kan förändra en människa. Vi förändra oss säkert alla, men det finns människor, hvilka förändra sig snabbare än andra, och det finns människor, hvilka förändra sig på ett besynnerligt hårdt och afgörande sätt, hvilket slutar med att taga bort allt det, som en gång hos dem var godhet och behag. Marie var liten och späd, när Ivar Lyth först lärde känna henne. Nu var hon groflemmad och stark. Hennes ansikte var förr fint och mjukt, nu var det groft och hårdt. Hennes ögon voro blå och milda, nu hade de blifvit hvassa och ondskefulla. Hennes mun var fordom röd och vacker, den hade nu blifvit infallen och ful. Hennes kinder voro fulla af rynkor, och hennes förr så milda röst var gäll och skrikande. Hon skrämde barnen, så ofta hennes stämma skar hvass genom tystnaden i deras hem.

Det var icke åren ensamt, som vållat denna förändring. Det var allt det onda, som gått mellan henne och hennes man, allt det onda,

som åren fört med sig, allt det som vi ej kunna komma öfver eller glömma, allt det hon lidit, allt det andra gjort henne ondt och allt det hon själf förbrutit. Ofta kunde hennes man sitta och betrakta henne och tänka på detta. Grämselsen hade gräft fåror i hennes kinder, umbäranden knipit ihop hennes mun, släp och slit och hafvandeskap gjort hennes lemmar grofva. Det satt ett ondt uttryck i hennes ögon.

»Detta», sade han till sig själf, »har kommit, för att jag icke älskade henne. Onda ord lura bakom hennes insjunkna läppar. Det är lifvets missräkningar, som här tagit bo. Allt detta anklagar mig och skrämmar mig på samma gång. Om det kommit långsamt eller hastigt, vet jag icke. Jag har ej sett, när det kom. Jag vet blott, att det kommit. Och jag ser på hennes blickar, att hon märker samma förändring med mig.»

Men just för att allt detta blifvit så styggt, så hemskt och så futtigt, just därför kunde gossen inte tala fullt uppriktigt med sin far, när han höll hans hand i solskenet och sade honom allt hvad han eljest tänkte. Tigande gingo de som två stora människor fram vid hvarandras sida, och barnet och den fullvuxne tänkte samma tankar fast på olika sätt. Och ändå visste

barnet denna gång mera än den, som kommit till mogna år, och det besynnerliga inträffade, att gossen teg, emedan han tyckte det var synd, att fadern skulle få veta det värsta.

Så fången var emellertid Ivar Lyth i sin egen tankevärld, att han länge icke anade hvad som försiggick i hans eget hem.

Det hände en gång, att han kom hem en lördagskväll, och af någon anledning hade han fått två kronor mindre på veckans aflöning, än han plägade få. När han gaf sin hustru pengarna, såg han emellertid, att det var något hon ville ha sagdt, men som hon dolde.

»Var det något?» frågade han förvånad.

»Nej», svarade Marie. »Det var ingenting.»

Ivar Lyth blef eftertänksam, ty han märkte, att hustrun hade gråten i halsen, och han kunde ej förstå orsaken. Han blef på samma gång förbittrad. Ty han kände hennes outtalade ord som en förebråelse öfver den olycka, hvilken låg som ett ständigt trätöfrö dem emellan: bristen på mynt. Tanken på alla de gånger, de sagt hvarandra hårda ord, då bristen eggat dem till raseri mot hvarandra och mot sitt öde, for igenom honom med styrkan af en kula, som sveder köttet och krossar på samma gång.

»Hvad är det?» nästan skrek han.

Hustrun ryggade tillbaka för mannens häftighet, och Ivar Lyth fick den plötsliga misstanken, att det var något hon ville dölja. Hon talade fort och feberaktigt och sade, att det var ett par handskar, hon önskade sig. Hon tillade, att det kunde mannen ej förstå, därför att han var man. En kvinna tycker om att vara fin, men det gör icke mannen, och hustrun påstod nu, att hon gått och tänkt på dessa nya handskar under en hel månad och ingenting sagt.

Hela Maries person var i uppror, när hon sade detta, och Ivar Lyth stod hela tiden och lyssnade till hennes ord och hörde, att hon ljög. Men hvarför ljög hon? Hvarför förställde hon sig? Handskar? Hon, som aldrig gick ut. Hon, som aldrig vårdade sig om, hvilka trasor hon satte på sig. Han kunde ej fatta ens arten af den misstanke, som grydde inom honom, och i tankarna tog han om hennes ord och sökte efter sammanhanget däri.

»Det vore bättre du köpte Felix ett par skor», sade han. Och hans ögon hade ett misstänksamt forskande uttryck, då han vände dem mot hustrun.

Marie syntes blifva utom sig, så fort hon hörde gossens namn.

»Felix», skrek hon, och hennes röst blef

skarp, som när hon ville göra ondt med sina ord. »Felix och Felix. Jag hör inte annat. Han har minsann fått mer, än någon annan har fått. Tror du inte, jag vet, att du köper honom allt möjligt i hemlighet? Tror du inte, jag vet, hvad han får? Men det ska du veta en gång, att det du ger åt honom, det stjälar du från oss.»

Ivar Lyth svarade icke. Hans tankar sysslade endast med att söka utforska, hvad som låg bakom detta uppträde. Han vände sig om och gick ut. Och plötsligt slog honom den tanken, att Felix kanske förstod mera än han själf af detta uppträde. Gossen hade stått vid fönstret och låtsat, som om han sett ut. Men Ivar Lyth mindes, att han lagt märke till barnets min. Gossen såg till ytterlighet skrämnd ut, och på samma gång syntes han angelägen att inte låtsas se. Ivar Lyth förstod ej, hvarifrån han fått denna tanke. Men den fyllde honom med oro, som om den inneburit en olycka för hans barn. Han tänkte därpå hela kvällen, och när gossen skulle gå till sängs, iakttog han noga hvarje hans rörelse. Men gossen nickade åt fadern, som om ingenting händt. En stund senare kunde fadern på hans andedräkt höra att han sof.

Under de närmaste dagarna fick Ivar Lyth

ingen lösning på gåtan, och Felix låtsade icke med ett ord om, att han lagt märke till uppträdet mellan far och mor. Men hur det var kunde Ivar Lyth ej glömma denna scen. Detta berodde icke på, att uppträden i hemmet voro ovanliga. Tvärtom. Det behöfdes blott den minsta sak, för att osämjan mellan de båda makarna skulle blossa upp i full låga. Men aldrig förr hade Marie blandat gossen in i deras trätor, och när det nu skedde, trodde sig Ivar Lyth märka, att hon till gossen hyste ett slags oförklarligt hat. Därför kunde mannen icke glömma hvad som händt, och han gick i flere dagar och kände sig till mods, som om han endast väntade på något, som skulle inträffa, och som på ett eller annat sätt angick Felix och honom själf. — —

Det är märkvärdigt med aningar, emedan man ej kan förneka, att de finnas till, och att de understundom föra oss på det rätta spåret. Kanske skulle de göra det oftare, om vi bara voro mera uppmärksamma på oss själfva. Och kanske skulle en sådan uppmärksamhet lära oss åtskilligt. Ivar Lyth behöfde blott vänta till nästa söndag för att få bekräftelse på sina.

Det var en vacker höstdag, och solen sken så varmt och ljust, som ville hon taga farväl

för hela den långa vintern. Som vanligt tog Ivar Lyth denna dag gossen med sig, och de gingo ut på vägen, som leder in i skogen på ömse sidor om drottning Kristinas väg. Ivar Lyth var i en upprörd sinnesstämning, och han tyckte sig märka, att hustrun blef orolig, när de skulle gå ut. Detta retade mannen, och han framkastade något om, att de icke tänkte förstöra några pengar på promenaden. Ivar Lyth märkte också, att Felix vid dessa ord ryckte till och smög sig närmare fadern. När de kommo ut, hade mannen detta i minnet och han var därför mera än vanligt tyst. Han stal sig till att betrakta gossens ansikte, när denne icke märkte det, och han tyckte, gossen såg blekare ut än vanligt. Ivar Lyth började söka i sitt minne. Kanske hade Felix sett blek ut länge? Kanske var det bara han, Ivar Lyth, som ingenting hade märkt. Han blef mera och mera orolig, och hans hjärta slog hårdt. Det slog så hårdt, att han måste stanna för att hämta andan. Och då — när de voro midt i skogen — då var det, som barnet vände sig till fadern och sade:

»Jag får lof att tala om något för dig far».

Det föreföll Ivar Lyth, som om han visste på förhand, hvad gossen ville säga, och han

var nära att skrika högt af fasa, men han tog i stället gossens hand och sade entonigt:

»Hvad är det?»

Gossen såg på honom, och hela hans lilla ansikte darrade. Om ni sett ett barn, som genomgått brådmogna lidanden, smyga sig darande till en äldre, då vet ni, hur detta sällsamma barnansikte såg ut. Han såg fadern rätt in i ögonen och sade högtidligt:

»Du måste lofva mig, att du aldrig säger det till någon och inte heller till mor.»

»Till mor?» upprepade han. »Hvarför inte till mor?»

Ivar Lyth tyckte sig förstå alltsammans, fast han icke orkade se det än, och han satte sig ned på marken och drog gossen till sig.

»Hvad är det?» sade han. »Säg det till mig! Slår hon dig?»

Felix gjorde sig lös från faderns tag och såg honom åter in i ögonen. Åter hade hans ansikte detta förskrämda, vetlösa uttryck, som ville få hjärtat att brista i den ensamme mannens bröst.

»Om du ser på mig som du nu gör, törs jag inte säga dig det», sade barnet.

»Men hvarför det?» frågade fadern igen.

»Jo, ty då gör hon oss bägge olyckglia.»

Så tego båda en stund, och till sist måste fadern lofva honom vid allt hvad heligt var, och sin kärlek till honom själf, att han skulle låtsas, som om han ingenting visste. Och då ändtligen började gossen berätta.

»Det är något, som du inte vet hemma. Mamma super. Hon dricker brännvin. Hon gör det inte hvar dag, men hon gör det ofta. Det är underligt, att du ingenting har sett. För hvad jag nu säger, det vet hela huset. Men det är väl därför, att du tänker så mycket. Det var det, som jag ville säga dig.»

Han tystnade, och när han fick se faderns ansiktsuttryck skrek han:

»Du får inte låtsas om, att du vet det. Du får inte. Kom ihåg, att du har lofvat mig det.»

Fadern kramade gossen i sina armar, och en ousäglich känsla af skam föll öfver honom. Så oduglig var han alltså, så usel och eländig, att han ej ens kunde se, när hans egen hustru var drucken. Han kunde icke ens skydda sina barn, icke vara till någon nytta.

»Slår hon dig då?» sade han till sist, och hans ansikte förvred sig af vämjelse.

»Ja», svarade barnet. »Men det gör inte mycket. Det är bara så otäckt att se, när hon ... är ... full.»

Han fick med möda fram ordet, och åter slöt fadern barnet i sina maktlösa armar. Och så sutto de båda kvar, till dess att det blef eftermiddag, och hungern tvang dem att återvända hem. Och när de kommo hem, märkte Ivar Lyth åter, hur hans hustru betraktade dem. Men han hälsade på henne, som om ingenting hade händt, och han såg, hur barnet förstod honom och tackade honom i sitt hjärta.

XXI.

Det var icke så märkvärdigt, att Marie hade börjat att dricka. Hon begynte därmed under sitt andra hafvandeskap, och det fanns tillräckligt i hennes lif, som eggade henne att söka bedöfning. Kanske var hon lika mycket värd sin historia, och kanske hade hon lidit också, innan förnedringen band henne för alltid. Sida vid sida hade dessa makar sjunkit i hvar sin egen förnedring, utan att den ene haft en aning om den andres kval. Och hvad som nu mest sysselsatte Ivar Lyth, det var, hur det var möjligt, att han ingenting sett.

Han var som slagen till marken af denna tanke, och han vred sig under nödvändigheten att gripa in och rädda åtminstone sina barn.

»Att jag icke haft en aning om detta», tänkte han. »Att jag, när jag fick reda därpå, ej kan kufva det eller undandraga gossen dess

verkningar! Vet jag själf, hur det kommer sig? Kan jag förklara den trolldom, som hela lifvet utöfvar öfver mig, att jag ej kan försöka att kämpa emot? Jag är som knuten i en påse, och det finns icke en handling så låg, att jag ej skulle kunna begå den endast för att slippa möta hennes onda ögon eller höra hennes hånfulla ord. Skulle jag kunna beskydda barnet, jag, som aldrig kunnat skydda mig själf? Och äfven om jag kunde det, måste jag icke dag ut och dag in vara borta från hemmet, och kan jag hindra, hvad som sker i min frånvaro? Skulle icke allt blifva värre, om jag blandade mig däri? Jag kan tala vid henne, hota henne. Men när jag gått ut, och hon åter är ensam . . . »

Så grubblade den förtviflade mannen, som icke förmådde annat än grubbla, och många gånger under denna tid undrade han öfver, att han icke blef tokig. Tyst och sluten hade han alltid gått sin väg genom lifvet, men envisare än förr slöt han sig inom sig själf. Kamraternas sällskap hade han aldrig sökt, men nu undvek han dem alldeles. På fabriken kom han som vanligt, och han gjorde sitt arbete som förr. Men han växlade icke ett ord med någon. Han gjorde hvad han blef tillsagd. Men utöfver detta kunde han ej ens tänka en tanke,

och om någon varit skapad till slaf, så var det han. Det var skammen kring hvilken hans grubbel nu kretsade, skammen,* hvilken kom som rågan i olyckans bågare, och denna skam gjorde honom skygg för hela världen, skyggare än han varit förr.

Hans hustru drack, det visste hela huset. Så hade Felix sagt. Alltså visste man det också på fabriken. Alla visste det — utom han själf.

Det gick så långt, att Ivar Lyth af fruktan för att röja sig knappast mera vågade tala till gossen, och han smekte honom icke gärna, så att hans hustru såg det. Ej heller vågade han som förr öppet taga barnet med sig ut. Han tänkte alltid på, att Felix skulle få umgälla det sedan, och när det blef söndag, brukade far och son stämma möte utomhus. Ivar Lyth inbillade sig vid sådana tillfällen, att hans hustru då skulle tro, att de icke träffades, och han trodde sig vara mycket listig, när han gick till väga på detta sätt.

Förr hade han aldrig plägat tala vid barnet om modern. Nu blef hon i stället deras ständiga samtalsämne. Så fort Ivar Lyth träffade gossen, och ingen kunde höra dem, var det blott en enda fråga, han riktade till honom.

Han ville veta, om modern misshandlat honom sedan sist. Fadern var som i feber, innan han fått barnets svar; och för hvarje gång hans fråga besvarades jakande, kom han i ett raseri, som skrämde barnet kanske värre än själftva misshandlingen. Ivar Lyth gick och grubblade på hämnd, och han hade planer för att taga barnet med sig och rymma bort. Han tänkte på att gå till prästen och söka skilsmässa. Han hade tusen idéer, men alltsammans stannade vid grubbel och ord. Han kunde icke handla. Det var, som om nerven mellan vilja och kunna varit afklippt hos denne man. Och han kunde vändas vid den tanken: »Jag kommer aldrig ur detta. Aldrig. Aldrig. Förrän döden visar mig barmhärtighet.»

»Om jag finge dö», sade han till gossen en gång. »Om jag finge dö ifrån alltsammans.»

Barnet såg på fadern med stora ögon och svarade:

»Hur skulle det då gå med mig?»

»Du skulle dö med mig», blef svaret.

Då drog barnet sig undan, och Ivar Lyth hörde honom säga dessa ord:

»Jag vill inte dö. Jag är så rädd för att dö.»

Det är möjligt, att tanken på hvad som

skulle ske, just vid detta tillfälle föddes inom den olycklige mannen. Men ännu var den icke mogen att utföras, och Ivar Lyth kunde aldrig utföra en verklig handling i hastigt mod. När han tänkt på en sak länge, mycket länge, när han tänkt så länge, att tanken dref honom öfver dit han själf icke ville, först då kunde han handla. Och det är icke säkert, att en man är mera brottslig, därför att han länge tänkt på en sak. Det finns människor så beskaffade, att *själfva tanken hindrar dem att stå frestelserna emot*, emedan tanken legat så länge och grott i deras sinne, att den ätit tomt omkring sig. Vore det icke så, skulle lifvet vara betydligt enklare.

I stället tänkte han endast på att skydda Felix. Och Ivar Lyth fick den besynnerliga föreställningen, att kunde han själf få se sin hustru drucken, så att intet missförstånd kunde ifrågakomma, kunde han komma på henne på bar gärning, stiga fram och säga: »hvad gör du? hur ser du ut?» då skulle han också kunna skrämma henne till lydnad och få ett öfvertag öfver henne, som skulle föra till räddning för dem allä. Han inbillade sig, att han blott genom att visa sig skulle veta att skrämma henne bort från en last, som förnedrade hemmet, och

hvarigenom hon bestal honom och hans barn. Han ville smyga sig på henne, slå henne, om det behöfdes . . . Den grymhet, som ligger känslsamheten nära, vaknade vid denna tanke inom honom och kom honom att se skräcksyner, där han själf spelade hufvudrollen.

Svårigheten att utföra denna förryckta idé låg naturligtvis däri, att Ivar Lyth hela dagen var sysselsatt på fabriken och aldrig kunde komma loss annat än under middagsrasten. Han försökte sig därför på att, när han gick hemifrån säga, att han ej skulle komma hem till middagen, för att sedan oförberedt kunna inträda i rummet. Han var i den yttersta upphetsning under hela denna förmiddag, och knappt hade middagstimman slagit, förrän han med snabba steg ilade hem. Han tog till och med en omväg, för att ingen skulle kunna se honom från fönstret, ehuru detta i en lägenhet, som låg fyra trappor upp, ej egentligen var att befara, och han gick in öfver bakgården. När han inträdde, var där ingenting alls att se. Hustrun gaf endast sin man en förvånad blick, och Ivar Lyth tyckte, att hon skrattade för sig själf, när hon hörde på hans förklaring öfver händelsen.

Ivar Lyth kände sig helt förvånad öfver, att detta anslag hade misslyckats, och icke bättre

gick det honom, när han en tid därefter gjorde samma försök genom att föregifva, att han fått öfverarbete på fabriken, och alltså icke skulle komma hem förrän ett par timmar efter den vanliga tiden. Äfven då misslyckades han och med misslyckandet växte hans oro. Vi måste erinra oss, att Ivar Lyth kommit därhän, att allt hvad han skulle företaga sig, både stort och smått, kändes inom honom som en inre värk. Han var som en man, hvilken trampar barfota på ett fält af tistlar. Det finns ej en punkt, där han kan sätta sin fot, hvilken ej ökar hans plåga. Hos en sådan man utvecklas icke energi och följdriktig tankegång.

Emellertid hände det en dag, att slummen kom honom till hjälp, genom att maskinen gick sönder på fabriken. Vid sådana tillfällen händer det att de, som ej behöfvas för att hjälpa till med att sätta den åter i stånd, helt enkelt få gå hem, och i det ögonblick det blef klart för Ivar Lyth, att han var fri, genomfors han af något, som liknade en segerkänsla. Han tyckte, att i detta ögonblick all oro lämnade honom. Han kände sig nästan upprymd, och han gjorde sig ingen brådska. Lugnt och kallt gjorde mannen sig i ordning att gå ut, lugnt gick han gatan framåt. Han tog ingen omväg

utan sade till sig själf, att det icke var sannolikt, att någon skulle se ut genom de öfversta fönstren i ett fyravånings stenhus. Och han gick långsamt förbi de många öppna dörrarna, från hvilka matos och ånga strömmade ut i de orena förstugorna, makade sig fram mellan barnen, som lekte på de smutsiga trappstegen, och stod slutligen utanför sin egen dörr. Ivar Lyth höll andan och lyssnade. Allting var tyst, blott ljudet af en aflägsen ringklocka hördes från våningen inunder. Han väntade i spänning, och de mest förvirrade tankar genomkorsade hans hjärna. Det föreföll honom omöjligt att ingenting skulle försiggå bakom denna stängda dörr. Han höll nyckeln i handen, men han aktade sig en lång stund noga att vidröra låset.

Så stod han länge utan att kunna urskilja det ringaste. Men besynnerligt nog föll det honom icke ett ögonblick in, att han denna gång skulle ha kunnat gå förgäfves. Hans uppmärksamhet var skärpt till det yttersta, och slutligen förnam han också ett ljud. Det kom tydligen inifrån hans egen lägenhet. Men det var så svagt, att han i början ej kunde höra, hvad det egentligen var. Plötsligt ryckte han till, vid att han tyckte sig igenkänna Felix röst. Det han hörde var icke gråt, ännu mindre ett

skrik. Det var ett sakta undertryckt kvidande, men det skar i den lyssnande mannens öron som det mest sataniska ljud han någonsin hört, och med säker hand vred han om nyckeln i låset. Han gjorde det så tyst, att ej ett ljud af friktionen trängde ens till hans egna öron, och han höll ett ögonblick dörren på glänt. Det var Felix, som jämrade sig. Han hörde det nu tydligt. I detta ögonblick såg han endast ett. Hans gosse var plågad, pinad, kanske slagen. Barnet behöfde hjälp, och denna hjälp skulle kanske kunna blifva så fullständig, att de båda sedan kunde lefva lugnt. Det faller af sig själf, att mannen icke tänkte någonting af allt detta. Han tänkte öfver hufvud ingenting alls. Ett slags omedveten energi behärskade honom, och han gick som en sömngångare rätt in i rummet till en skrubb, från hvilken jämrandet hördes.

Därinne satt Felix, hopkrupen i mörkret.

»Kom ut», sade Ivar Lyth. »Kom ut!»

Felix kom ut. Han var askgrå i ansiktet af förskräckelse.

»Hvarför sitter du här?» sade fadern.

Gossen såg fadern i ansiktet och han *förstod*, att det var fara å färde.

»Jag slog sönder en tallrik», sade han.
»Och mamma stängde in mig till straff.»

Ivar Lyth vände sig om och såg på sin hustru. För första gången såg han, att hon var drucken, och ett hest stönande undslapp honom.

»Är det sant?» nästan skrek han.

»Nej», svarade Marie fräckt. »Han ljuger också.»

»Hvarför stängde du in honom?»

»Han förargar mig, och det angår inte dig, hur jag uppfostrar mina barn.»

Det svartnade för mannens ögon, och han hörde och såg ingenting annat än Felix' stämma, som ropade: »Slå henne inte, slå inte, jag ber dig far.» Men raseriet var öfver honom och han slog kvinnan med knuten hand midt i ansiktet. Han såg att bloden strömmade från hennes näsa, och han blef modigare, när han såg blod. Han grep hustrun med båda händerna om axlarna och slungade henne omkull på golvet. Hon skrek högt och ropade på hjälp. Men ingenting kunde nu hejda den rasande mannen. Som om han uttömt all sin ångest och sorg, hela lifvets smärta och skam i de hårda slagen, pryglade han henne med knuten hand, och han såg ej efter, hvar slagen träffade. De

öfriga barnen rusade ut. Men Felix stod kvar och tiggde och bad honom att höra upp.

När Ivar Lyth tröttnat, reste hon sig åter upp, och med ögon som lågade af hat betraktade hustrun och han hvarandra. Hon hade plötsligt blifvit nykter, och hon steg upp och pekade mot dörren.

»Du har slagit mig», sade hon. »Jag ta'r er till vittnen, att han slagit mig, så att blodvite uppstått.»

Då vände Ivar Lyth sig om och såg, att han glömt att stänga dörren. På tröskeln stodo tre af grannhustrurna och betraktade honom med afsky.

»Ja», ropade de. »Vi kan vittna, och det ska vi också.»

Mannens kraft var i detta ögonblick bruten, och han var oskadlig som ett barn. Hvad kvinnorna sedan sade, hörde han icke. Han satte sig blott ned och vände dem ryggen. Han kände blott, att han aldrig skulle få rätt, och att alla hade öfvertag öfver honom. Han skulle velat gått ut, men kunde ej röra sig.

Han satt stilla och hörde kvinnorna länge stå i dörren och samtala, men hvad de sade, hörde han ej. Han förstod endast en sak, nämligen att nu kunde han mindre än någonsin

skydda Felix. Nu var han brännmärkt som en dålig man, och han skulle aldrig kunna försvara hvarken sig själf eller andra.

Hustrun visste det också. Ty hon gjorde kort process med kvinnorna vid dörren.

»Ja, nu har ni sett hur här går till», sade hon. »Gå nu och tala om det för hela huset.»

Därmed stängde hon dörren och gick åter till sina sysslor. Till Ivar Lyth sade hon icke ett ord, men hvar han sedan gick, såg han hustruns ögon stirra emot sig.

XXII.

Här är nu blott att minnas, att detta skedde vid vintertid, och att vintern är lång för den, som alltid arbetar och ofta går hungrig till sängs. Det hände dem alla numera. Ty hustrun köpte i första rummet brännvin, och hon hade ej längre någon anledning att ens söka dölja sin last.

Under denna vinter hände ej mycket, som kunde fästa sig i minnet på Ivar Lyth. Det var mest ett litet hjul på fabriakens maskin, på hvilket han brukade tänka, och han förstod aldrig själf, hur det gick till, att han första gången kom att lägga märka till detta hjul. Det var icke något af de stora hjulen, som genast falla i ögonen. Det gick mellan två större, och Ivar Lyth visste aldrig riktigt, hvarför det satt där. Det hjulet gick mycket långsamt, och det ville gärna isa sig inom arbetaren, när han stod och betraktade det.

Framför detta hjul har han emellertid stått och tänkt, och han har till och med talat med det:

»Hvad gör du egentligen där?» har han frågat.

»Surr, surr», svarade hjulet.

»Hvem har satt dit dig?»

»Surr, surr.»

»Hvarför snurrar du rundt?»

»Surr, surr.»

»Hvad är meningen med ditt snurrande?»

»Surr, surr.»

»Blir du aldrig utsliten?»

»Surr, surr.»

»Ska det komma ett nytt hjul, när du inte duger längre?»

Hur långt borta i det stora rummet Ivar Lyth än var, kunde han dock alltid få syn på detta lilla hjul. När han kom i dess närhet, såg han på det, som om han hälsat god dag, och arbetaren tyckte ibland, att det gjorde ondt i honom själf, när han såg det svänga och svänga och aldrig få ro.

Men det dröjde mycket länge, kanske flere år, innan han en dag stod framför hjulet och sade högt för sig själf:

»Detta är ju jag.»

Han sade det så högt, att alla skulle ha

hört honom, om ej slamret af maskinerna öfver-
röstat hans stämma. Tanken slog ned i honom
och satte sig fast, och han måste se efter, om
icke kuggarna voro utslitna. Han tyckte, att
om han kunde se, att en kugge på detta hjul
var i olag, skulle det spå honom själf något,
hvilket kanske en dag skulle uppfyllas.

Ivar Lyth hade stått där mycket länge, in-
nan han förstod, att det var han själf, som gick
därinne i ring. Men sedan han förstått detta,
tyckte han, att allt annat blef honom klarare.
Han förstod, hvarför han blifvit flyttad från
landet, där han sof i ro och hörde tystnaden
utanför fönstren, in i staden, där bullret är så
starkt, att ingen kan höra den andres röst. Han
tyckte han hörde hemma där, hvarest alla svaga
gå under, och där människorna äro så många,
att de måste tränga hvarandra till döds. Han
förstod, att han fått en kvinna, som födt ho-
nom barn, hvilka en gång skulle bli lika olyck-
liga som han själf. Han förstod, att hans lille
Felix skulle pinas, medan han var liten, för att
härda ut, sedan han blifvit stor. Han förstod
att de alla måste svälta, frysa, hata hvarandra
och gå under, endast för att det stora maski-
neriet skulle gå. Rundt! Rundt! Surr! Surr!

Att han skulle behöfva så många aningens

och tankens omvägar, så många och så långa år endast för att förstå, att han hela sitt lif tagit miste om vägen, och att för honom den riktiga vägen inte fanns! Att lifvet kan behöfva så långa och så krångliga omvägar!

Så tänker han, och åter ser han det lilla hjulet framför sig. Hvar han gick, kunde han se det för sig, och han kunde se kamraternas miner, när de betraktade honom. De hade nämligen på sista tiden börjat märka, att Ivar Lyth var litet »egen», och de visste, att framför det hjulet brukade han stanna och se märkvärdig ut. Där stod han då och kände sig ett med maskinen, som han var satt att sköta, och som han lämnade först den dagen, då skrufvarna gingo i sär och det underliga skedde.

Det lilla hjulet går ännu, fastän Ivar Lyth är borta. Åter och åter tänker han på det, och han har lust att fråga det som förr:

»Blir du aldrig trött? Stannar du aldrig?»

XXIII.

Så gick vintern förbi, och det blef vår. Af någon tillfällighet kom våren detta år tidigare än vanligt. Ivar Lyth hade icke väntat den, knappast ens tänkt på att den skulle komma. Allt hade blifvit honom så likgiltigt, och han var nästan lyckligast, när han var på fabriken, och hjulens och maskinernas slammer hindrade honom att höra ett ljud från denna värld, som lefde utanför de tjocka tegelmurarna. Han gick där och andades bomullsflarn, som flög genom luften, och han väntade ingenting annat.

Det hände honom under denna tid ingenting, som kunde förändra hans ställning eller på något sätt ingripa i hans dåvarande lif. Han såg bara, hur solen sken allt varmare, utan att den förmådde väcka honom själf till intresse eller lif. Allting gick sin gång, utan att han tycktes vara med därom, och på samma gång

tycktes det honom, som om han mot sin vilja fördes bort mot något som skulle ske, förr eller senare, något, som han själf ej mäktade hålla tillbaka.

Efter uppträdet mellan Ivar Lyth och hans hustru hade makarna först upphört att tala vid hvarandra. Men redan när ett par dagar gått, återgick allt till det gamla. Den enda skillnaden var, att Ivar Lyth nu såg allt i hemmet och förstod det. Mellan honom och hustrun fanns endast en dof misstämning, som till och med de mindre barnen kände. När Ivar Lyth kom hem en gång, hörde han i trappan sin lilla yngsta — en flicka — säga till bröderna:

»Pappa är otäck. För han slår mamma.»

Han stannade för att ej synas ha hört, hvad de talade om. Då hörde han Felix svara:

»Pappa vill inte slå någon. Han rådde inte för det.»

Ivar Lyth gick och tänkte på, om han rått för det eller icke, ännu när han gick till sängs, och han låg länge vaken i mörkret och hörde, hur hustru och barn sofvo omkring honom. Sällan har väl en människa känt en djupare förtviflan, än hvad arbetaren erfor, när han hörde dessa tunga andetag ljuda i mörkret. De fyllde luften, och han tyckte, att de beröfvade honom

själf något, af hvad han behöfde för att andas. Han började att räkna de andras andetag. Han räknade till tio eller tolf, förvillade sig och började om igen. Till sist tröttnade han på detta och började i stället att tänka på allt möjligt annat.

Det som nu hände, föreföll honom själf oförklarligt, utan att det dock förvånade honom. I ett nu såg han för sig torpstugan, där han hade bott som barn, och han tyckte, att han återsåg den gamla gumman, som varit hans fostermor. Den gamla kom fram till bädden, och fast Ivar Lyth hela tiden förstod, att det var en inbillning, kände han ändå, att hon klappade honom på hufvudet och sade, att han skulle sofva.

»Jag kan inte», hviskade han.

Den gamla nickade åt den trötte mannen och sade:

»Försök, så går det nog.»

»Nej», svarade Ivar Lyth. »Det går inte. Jag kan aldrig sofva mer.»

»Hvarför?» sade den gamla.

»Jag vet inte», svarade Ivar Lyth.

I detsamma tyckte han, att den gamla lutade sig ned och hviskade till honom, att han skulle sluta upp att tänka på allt möjligt. Eljest skulle det aldrig gå väl.

»Jag kan inte», hväste han emot henne i förtviflan. »Jag kan inte.»

Ivar Lyth kände i mörkret, att hans ansikte förvred sig af smärta, och i detsamma tyckte han, att den gamlas ansikte blef så utesägligt sorgset och dystert. Det började försvinna och Ivar Lyth kunde icke hålla det kvar. Han greps af en utesäglig ångest, att det skulle gå ifrån honom och han åter ligga ensam i mörkret. Han tyckte sig behöfva se det lysa emot sig lika vänligt som nyss, och att om detta icke skedde, skulle en olycka hända honom värre än allt hvad han förut hade upplefvat. Resa sig upp vågade han icke, han sträckte blott ut sina händer, men inför hans ögon utplånades synvillan, och genom det svarta mörkret hörde han den sofvande kvinnan och barnen.

Då greps han af en sällsam ångest, och sittande upp i sängen, skakades han i hela kroppen af en gråt, som han ej kunde behärska. Tårarna strömmade ur hans ögon, och han kände det som om något tungt blifvit aflyftadt och försvunnet. Men ännu var det honom så nära att han liksom låg stilla och fruktade, att det åter skulle komma tillbaka. Då märkte han en rörelse bredvid sig i bädden, och hörde en röst som frågade:

»Hvad gör du?»

Först kunde han icke svara, och rösten upprepade sin fråga.

»Ingenting», sade Ivar Lyth sakta.

»Är du sjuk?» frågade hustrun ånyo.

»Jag vet inte», mumlade mannen till svar.

Hon reste sig upp för att tända på ljus.

Men Ivar Lyth höll henne tillbaka. Han visste icke hvad han tänkte på, eller hvad han ville. Han höll henne i armen, och han talade med låg röst för att icke väcka barnen.

»Låt mig luta mitt hufvud mot dig och lägg dina armar om mig», sade han darrande.

Hvad hustrun tänkte, är icke godt att veta. Men utan ett ord till svar gjorde hon, som mannen bad. Och han som hatade och föraktade henne öppet och i sina lönligaste tankar, han som icke kunde se hennes ögon, utan att det isade sig i hans rygg, han lutade nu sitt hufvud mot hennes kropp, och med hennes armar omkring sig, somnade han som ett barn. När han vaknade, låg han ännu med hufvudet mot hustruns axel.

XXIV.

Ivar Lyth vaknade med känslan af, att något ohyggligt hade händt, och han gick tidigt ut. För första gången på många år gick han ned till fabriken och anmälde för förmannen att han var sjuk och skulle söka en läkare. Och sedan detta var gjordt, gick han ensam ut i staden och ströfvade länge omkring på gatorna, utan att veta, hvart han ämnade sig.

Då föll det honom plötsligt in, att familjen blifvit uppsagd från sin lägenhet och skulle flytta i April. Det var en knapp månad kvar, innan det skulle ske, och han prisade sin lycka, att han kommit att tänka på detta. Ivar Lyth köpte en hyreslista, och han gick hela dagen omkring och såg på rum. Han försökte på en massa olika ställen, men ingenstades kunde han finna hvad han sökte. Än var lägenheten för dyr, än var den redan uthyrd. Men oftast

svarades det honom genast, att han inte kunde få hyra den. Hvarför icke? Jo, han hade tre barn, och värden ville inte ha barn i huset. Ivar Lyth fick detta svar så många gånger, att han till sist svarade på sin egen fråga: »Nej, värden vill inte ha barn i huset». Det föreföll honom, som om han utan att veta det begått något brott, hvilket ställde honom utanför andra människor och deras rättigheter, endast därför att han var far till dessa barn och ville skaffa dem tak öfver hufvudet. Han började tänka på, om han möjligen var för illa klädd, eller om det syntes på honom att han icke var som andra människor. Han blef ödmjuk och undfallande i sitt sätt, berömde utan anledning de lägenheter han såg och sade, att priset var billigt. Men ständigt visades han bort, och när han gått öfverallt, där han visse, att ett rum stod att få, var det redan afton, och mannen var dödligt trött.

Ivar Lyth hade ett par kronor i fickan, och han gick in på en tarflig restaurant, där emellertid ej blott arbetare, utan äfven bättre herrar brukade intaga sina måltider. Innanför det stora rummet fanns nämligen ett annat med finare möbler, där det låg tidningar och hängde en telefon, och när arbetaren satte sig vid ett

bord, såg han att därinne satt en herre och läste i en tidning.

Ivar Lyth kunde ej se den andres ansikte, men medan han väntade på sin mat, tänkte han på att han bestämdt kände den främmande. Så glömde han denna tanke åter, under det att han drack ett glas öl. Arbetaren var så uttröttad, att alkoholen genast steg honom åt hufvudet. Den lindrade på ett besynnerligt sätt tyngden i hans tankegång, tog bort upproret, som jäste under betrycket. Ivar Lyth beställde en ny butelj, och just som han åter slog i sitt glas, lade herrn i det inre rummet bort tidningen, och Ivar Lyth fick se hans ansikte.

Det var samme man, som en gång intresserat sig för den vetgirige arbetaren och velat skaffa honom böcker och tidningar. I ett nu märkte Ivar Lyth, att den andre också känt igen honom, och innan han hunnit sansa sig, stod doktorn framme vid arbetarens bord, och de båda männen hälsade på hvarandra. Doktorn slog sig ned hos sin forne bekantskap och inledde ett samtal.

Ivar Lyth kände sig från början upproriskt stämd, och han gjorde ingenting annat än värjde sig mot den andre. Han liksom stretade emot, när denne ville visa honom vänlighet, och han

försökte intala sig själf, att doktorn var när-
gången och högmodig i sitt sätt, och att han
bara visade sig nedlåtande för att han, Ivar
Lyth, skulle känna sig förödmjukad. Men han
kunde ej länge fasthålla denna tankegång. Utan
att han kunde hindra det, gled Ivar Lyth små-
ningom åter in under det välde, som denne man
förr alltid utöfvat öfver honom. Han kunde ej
låta bli att se på doktors ögon, som syntes
honom allvarligare än förr. Han såg på hans
dräkt, som föreföll honom mera sliten och
mindre herremannamässig, och till sist tystnade
samtalet alldeles af dem emellan. Ivar Lyth
hade på tungan att fråga doktorn, hvarför han,
som var en fin herre, gick ensam på ett så
tarfligt ställe. Men han kom sig inte för, och
när de båda tegat en stund, reste Ivar Lyth
sig upp för att gå till disken och betala och
sade, att han skulle gå hem. Doktorn syntes
emellertid ej vilja släppa sitt sällskap så lätt.
Han bad Ivar Lyth sitta ännu några minuter,
och därefter fortsatte han:

»Jag skulle helst be Er komma med mig
hem. Men det är inte nu, som det var förr.»

Och då Ivar Lyth ingenting svarade, fort-
for han:

»Jag är gift och min hustru har nyss fått

ett barn. Eljest skulle jag ha bedt Er följa med hem till mig liksom i gamla dagar.»

Ivar Lyth hade ännu ej blifvit fri från sina egna misstankar, och han var till hälften fången i den kedja af tillfälligheter, som behärskat honom under hela det sista dygnet.

»Det kan ändå inte bli som i gamla dagar», sade han.

Han sade emellertid detta mera till sig själf än som svar på den andres ord. Men i samma stund orden voro uttalade, såg han, hur doktors drag förmörkades, och han svarade:

»Nej», sade han. »Ni har rätt i det. Det blir aldrig som i gamla dagar.»

I detta ögonblick inträffade det egendomliga, att just vid dessa ord kom Ivar Lyth att tänka på hjulet nere i fabriken. Han såg det alldeles tydligt snurra inför sina ögon. Det gick rundt i sina kuggar, och samtidigt ljud hela maskineriets dån i arbetarens öron. Han satt stilla och liksom såg och hörde allt detta, som var så långt borta, och medan han hela tiden hörde bullret och såg det lilla svängande hjulet, förnam han också den andres ord och svarade på hvad doktorn sade.

»Det blir aldrig som det har varit», upprepade doktorn. »Men det är ändå en tröst i

missräkningar och sorger att ha ett hem och ett barn.»

»Ja», sade Ivar Lyth. »Det är ju det!»

»Det var sannt», fortfor doktorn småleende.

»Ni hade en annan åsikt i gamla dagar. Men sådant förändras med åren och när man en gång har ett hem — då först vet man hvad det är värdt.»

Ivar Lyth tyckte, att det var bra underligt, att den andre icke kunde se tvärs igenom honom, hvad han tänkte. Han tyckte, att tankarna brände i hans hufvud som med glödande järn, så att doktorn med god vilja borde kunnat se tvärs igenom hans hjärna, hvad han egentligen tänkte. Men doktorn såg naturligtvis ingenting och förstod ingenting. Han fortfor att tala till arbetaren med samma vänliga och godmodiga ton, som han hela tiden begagnat, och hans ögon voro milda och djupa, när de betraktade Ivar Lyth.

Förr hade doktorn emellertid alltid plägat tala om saker, som rörde arbetaren eller särskildt borde intressera honom. Denna gång talade han i stället om sig själf, och han såg därvid ut som en man, hvilken var så lycklig, att han icke kunde behålla sin egen lycka för sig själf. Han försmådde ej ens att meddela

denna lycka åt en fattig arbetare, som han ej sett på många år. Saken var den, att doktorn var en god man, och han ville Ivar Lyth väl. Han berättade, medan de sutto där samman, om hela sitt lif under de år som gått, och han talade alldeles naturligt till arbetaren, som om de varit jämlikar.

Men i den sinnesstämning Ivar Lyth då befann sig, kunde han ingenting se och ingenting förstå, annat än det som brann och glödde inom honom själf, och af doktors ord uppfattade han knappast något annat än det, att han var gift och hade ett barn, samt att detta, trots många och stora svårigheter, gjorde honom lycklig. Ivar Lyth sökte fåfängt bekämpa den öfverretning, som han kände vara på väg att bemäktiga sig honom. Det blef kallt inom honom, och, begagnande sig af ett ögonblicks paus i samtalet, lutade han sig fram och frågade alldeles omotiveradt:

»Hånar ni mig?»

Doktorn såg icke ond ut, bara till ytterlighet förvånad, och efter en stunds tystnad sade han:

»Hvarför skulle jag håna Er?»

Ivar Lyth visste ej mer hvad han sade. Han kände, hur blodet rusade upp åt hans

hufvud, hans andedräkt var nära att kväfvas, och han råkade i ett raseri som var obeskrifligt.

»Hvarför?» sade han lågt, för att ej höras fram till disken. Så upphetsad han än var, hade han dock kvar tanken på, att han icke ville ställa till öppen skandal.

»Hvarför? Och det frågar ni mig. Ni är af en annan kast än jag, en annan ras, ett annat folk. Ni har gått i fina kläder, ni har fått uppfostran, ätit god mat.»

Doktorn afbröt den rasande mannen med ett leende, hvars öfverlägsna lugn på det häftigaste ökade arbetarens förbittring.

»Ni vet ju af hvad jag nyss sagt, hur svårt jag haft det i lifvet», sade han. »Kanske långt svårare än ni själf.»

»Har ni?»

Ivar Lyth pressade fram ett slags skratt, hvars onaturliga klang skorrade i hans egna öron. Och han fortsatte:

»Ni vet mycket väl, hvad jag menar. Den som är mätt, förstår inte den som är hungrig. Och i förhållande till mig är ni mätt. Det är tillgjordhet af Er, att Ni försöker låtsas, som om Ni vore min jämlike. Ni vet allra bäst själf, att ni inte är det. Ni och jag, herr doktor — vi äro af naturen eller kulturen, eller hvilken

djävulens makt som arbetar i vår utveckling, bestämda att vara dödsfiender. Vi och våra barn och våra barnbarns barn. Vi hafva ärft fiendskapen från våra fäder, hr doktor. Det var Era fäder, som underkufvade mina. Era fäder svingade sig upp till rikedom, anseende och makt. De togo sig hustrur, förljufvade lifvet med att söka bildning och skaffa sig njutning. Mina fäder, hr doktor — de fingo lefva på hvad som blef öfver af hvad Edra slogo under sig. Därför äro vi båda sämre, än hvad våra fäder en gång voro. Ty Ni och jag — vi ha ingenting gjort. Vi ha bara tagit emot hvad andra skänkt oss: den ene har tackat Gud för den välsignelse han fått ärfva, den andre har förbannat sitt öde, därför att förbannelsen blifvit hans lott. Ett fat har blifvit bestämdt till heder, hr doktor, och ett till vanheder. Så träffas nu dessa båda söner af länge sedan aflidna fäder, och de försöka inbilla hvarandra, att de vilja hvarandra väl. Den ene fruktar, att han ej skall få behålla det goda arfvet i fred. Den andre är så usel, att han hoppas genom undfallenhet kunna komma i åtnjutande af några smulor från den rike arfvingens bord. Så gå de en tid sida vid sida och säga hvarandra artigheter och blifva sentimentala och söka inbilla

sig själfva och hvarandra, att försoningens dag är kommen, och att rik och fattig längesedan räckt hvarandra handen till endräkt och frid. Men det sker inte, hr doktor, inte i våra dagar. Ty hatet lefver, det stora, sköna hatet, som aldrig skall dö, så länge jorden föder olyckor, och olyckor föda brott. Så länge jag känt Er, har Ni visat mig s. k. godhet. Men det måtte inte passa mellan oss två. Ty alltid har jag vetat och känt, att i grund och botten har jag hatat Er. Så eländig, usel och förkommen har jag varit i mitt lif, att jag ej kunnat annat än gå till botten och öka massan af dem, som äro dömda att dö, för att några skola lefva. Men Ni skall inte tro, att Ni någonsin haft en vän i mig. Nej, fördöme mig, om Ni det skall. Jag säger Er det, så herre och doktor Ni än är.»

Doktorn satt stilla och kunde icke förstå ett ord af hela detta uppträde. Han anade dunkelt, att under dessa ord och denna häftighet låg dold en hemlighetsfull orsak. Men han stannade vid den andres tankegång, och han satt en stund stilla och syntes grubbla öfver något, som Ivar Lyths ord väckt till lif inom honom, och till sist sade han med en stämma, hvars smärta arbetaren icke kunde förstå:

Vilse i lifvet.

»Skulle alltså hela mitt lif varit en illusion?»

Doktorn var nämligen en arbetarvän, och han var entusiast för sin sak. Ivar Lyth förstod, att han begick en orättvisa. Men han kunde ej längre hejda sig själf.

»Ni har ju ett hem», sade han hånfullt.
»Ni har en son. Gå hem och var glad, att han skall fullfölja, hvad ni så vackert har börjat.»

Utan att svara ett ord, steg doktorn upp och gick ut, och när han stängde dörren efter sig, tyckte Ivar Lyth, att det var en skugga, som försvann.

När han blifvit ensam, satt arbetaren kvar och drack. För sin sista slant beställde han brännvin. Han tog en tidning i hand, och han höll den länge framför sig, medan bokstäfverna dansade för hans ögon. Slutligen började den domning, hvilken först öfverfallit honom, att gifva vika, och han kunde se skillnad mellan rubrikerna och texten. Det blef klarare och klarare för hans ögon, och bland massan af notiser läste Ivar Lyth i halfdagern från fönstret bakom sig följande:

Lefnadstrött. Sent i onsdags anträffades en mansperson hängande död i ett träd i Rosendalsskogen å Djurgården, Den döde befanns vara en mureriarbetare, som bott å Frej-

gatan. Anledningen till själfmordet tros vara ekonomiska bekymmer.

I en bok hade den lefnadströtte skrivit:

»Jag har varit på öfver 50 ställen för att söka rum åt min familj utan att kunna få något; det gör mig ondt, att jag ej kan skaffa husrum åt min familj. Själf behöfver jag det ej, ty jag skaffar mig sådant om en stund.»

och på en papperslapp:

»Jag säger farväl till mina ovänner, ty vänner har jag inga.»

Långsamt läste Ivar Lyth de sista orden om och om igen. Han läste om hela notisen, till dess han kunde den utantill, och han upprepade för sig själf orden: vänner har jag inga.

De följde honom ännu, när han trött och grubblande gick uppför trapporna i den stora kasern, där han bodde. Han tyckte sig alltid vetat detta:

Vänner har jag inga.

XXV.

Sedan förflöto några dagar, under hvilka Ivar Lyth tyckte, att absolut ingenting hände. Han erinrade sig aldrig, att han då öfverhufvud tänkt, sagt eller gjort någonting.

Men en söndag vaknade han och såg solen lysa på den hvita väggen af en brandgafvel, som reste sig midt emot hans lägenhets enda fönster. Solljuset skar honom i ögat med sin hvita glans, och han kände kanske för första gången i hela sitt lif, att han visste, hvad han skulle göra. Hur omöjligt var icke allt för honom, hur tungt allt varit, hur utsägligt eländigt att tänka på! Dag efter dag, månad efter månad, år efter år! Ingen förändring! Ingenting som kunde lysa upp, ingenting som kunde skaffa bara ett ögonblicks dager! Som han låg där, och tankarna stego och föllo inom honom, väl-

trande undan hvarandra som vågorna i en sjö, föllo hans ögon på Felix. Gossen sof tungt, och Ivar Lyth såg, hur infallna hans ögonlock voro, medan han sof. Han hade blifvit mager. Hvilken liten blå och genomskinlig hand var det icke, som låg på täcket! På sista tiden hade fadern nästan glömt gossen, som han glömt sig själf och sitt eget lif, ja, allt på hela jorden.

Han slöt ögonen en stund för att icke behöfva se, och medan han låg där och blundade, tänkte han på, att nu skulle det ej dröja länge, innan gossen också fick börja som han själf. Gossen, som var hans ögonlust, hans käraste på jorden, det bästa och dyrbaraste han visste, han skulle en gång komma in i samma krets-gång, vara som ett hjul, hvilket snurrade rundt i det oändliga maskineriet. Felix var icke längre Felix, Ivar Lyth såg gossen nästan i sin egen gestalt. Felix var bunden vid en kvinna, som fordrade mycket och intet gaf, en kvinna, som tog hans krafter, uppslukade hela hans lif och gaf spillrorna af detta lif åt de nya barn, hvilka voro hans olycka, som det gått för Ivar Lyth själf. Kanske drack också denna hustru? Det var omöjligt, att hon icke drack. Ivar Lyth såg allt detta dansande som i eld för sina slutna ögon.

Hur ofta hade han icke sett samma syn! Otaliga gånger hade den dykt upp ur hans inre och ökat den feber, i hvilken han lefde. Han kunde ej förstå, hur det kom sig, att han just denna gång såg den skarpare än förr. Som en skrämmande spökgestalt reste den sig ur mörkret och hotade honom. Synen kom som en fara, en osedd makt, hvilken ville honom ondt. Allt hvad han förut känt af ångest och fasa blef till det tomma intet inför den onämnbare skräck som nu skakade honom. Denna skräck blef en röst, som suttit på lur inom honom själf, stört hans dagars arbete och hans natters ro, och denna röst blef till ett med hans egen själ, hvilken han tyckte ropade någonstädes inom honom, att nu måste han handla. Han, som låtit sig ledas i hela sitt lif, han, som kufvad och undertryckt gått dit slumpen fört honom, nu måste han lyfta sina händer till strid. Han måste arbeta sig själf fri, han måste hjälpa sin gosse. Honom fick olyckan icke gripa, gossen måste bort för att ej kufvas och kväfvas i fattigdom och elände som hans far. I ett nu kände Ivar Lyth hur tårarna strömmade ur hans ögon, som om han velat gråta hela lifvets smärta ut, och inom honom blef det i samma ögonblick lugnt. Kan någon tänka sig detta eller förstå det? Kan

någon människa mera än en så förtvifladt olycklig människa själf fatta det öfvermåttan gräsliga, som låg däri, att *han nu var lugn?*

Ivar Lyth satte sig upp i bädden, och medan alla sofvo omkring honom *visste han, hvad han ville göra.* Att han inte hade förstått detta förut! Det var ju så klart och så enkelt. Det var ju bara en enda handling, som behöfdes, och så skulle allt vara godt.

Ivar Lyth hade egentligen tänkt länge på detta, och för första gången på lång tid erfor han något, som liknade lycka. Han behöfde nu ingen tid att öfverlägga eller att grubbla på, hvad han förehade. Det förekom honom, som om han tänkt alla tankar till slut, och de alla förde honom till samma mål, som ingen kunde ana eller tänka sig mera än han själf. »Gud skall nog förlåta mig det», sade han. »Gud skall nog förlåta mig det. Han kan icke missunna mig detta enda ögonblick, då jag är fri från hvarje tvekan och känner mig stark.»

Det fanns ingen yttre anledning, hvarför Ivar Lyth skulle komma att tänka på detta just då. Han kunde hafva fattat ett annat beslut. Han kunde hafva . . . Ja, jag vill icke trötta med alla de gräsligheter, som stått i hans makt att utföra, och som skulle hafva fört honom till

samma resultat. Det var heller ingen särskild anledning, som dref honom att handla. Han kunde ha väntat en månad eller ett år. Han kunde också hafva gjort det långt tidigare. Men det var allt, hvad jag förut berättat, allt som hopat sig samman för att bringa hans själ i kaos, det var allt detta, som nu bröt ut, liksom när lavan brister och spränger jordskorpan, hvilken länge gungat under trycket af den underjordiska elden. Var det detta, som människor i gamla dagar kallat för djäfvulen?

Det var emellertid tidigt på morgonen, och medan alla sofvo, steg Ivar Lyth upp och väckte sin son. De skulle gå ut tillsammans, de, som hörde samman i lifvet och i döden. De skulle gå ut och se på våren, plocka blommor och höra fågelsång. Det var länge, länge sedan dess. Så kufvad af sina egna tankar hade Ivar Lyth varit, att han ej ens hade kommit ihåg, att han plägade gå ut och leka med gossen. Hur ångrade han inte det nu! Hur grym tyckte han sig icke hafva varit, därför att han försummat honom så länge. Gossen hade ju kommit en afton — det kunde ej vara mera än två veckor tidigare — och frågat honom: »Hvarför tar du mig aldrig mera med dig ut?» Ivar Lyth hörde honom knappt. Han svarade blott,

att han var trött, och att han inte kunde. Nu ångrade han det bittert, nu, när det var för sent. Han såg för sina ögon en liten brygga, som gick ut i vattnet under en pil, och han darrade icke på handen, när han böjde sig ned och väckte gossen.

Ivar Lyth hade smugit sig fram till gossens bädd på tå, för att ingen annan skulle vakna.

»Tst!» sade han. »Kan du kläda dig så tyst, så att ingen hör dig, skall du få följa pappa ut.»

Ni skulle ha sett, hur gossens ansikte log emot fadern. Fadern såg det, och han tänkte: »Om någon såg detta, skulle han kanske kunna förstå, att jag ej har hjärta att låta honom lefva.» Felix blef så glad, att han knappt kunde behärska sin stämma, när han hviskade tillbaka:

»Hvad du är snäll!»

Medan han klädde sig, smög han sig fram till fadern och hviskade ånyo:

»Hvarför talade du inte om det i går?»

»I går?»

»Ja, jag frågade dig ju, om du inte ville taga mig med dig ut i går.»

Faktum var, att Ivar Lyth aldrig hade hört gossens fråga. I den grad hade han då som

alltid varit fången i sina egna tankar, att han icke vetat ens, att gossen talat till honom. Nu blef han nästan glad öfver detta meddelande. Det föreföll honom, som om gossen själf utan att veta det deltagit i hans plan och framkallat den.

»Hvarför sade du ingenting?» upprepade Felix.

»Jag ville öfverraska dig», svarade fadern.

Han hörde gossen skratta med sitt tysta, dämpade skratt, och då Felix var klädd, böjde han sig ned och tog sina små skor i handen. Han gjorde tecken åt fadern, att han var färdig, och Ivar Lyth skulle just vända sig om och taga sin hatt, som fallit ned på golvet, då han i detsamma kom att stöta till en stol bakom sig. Den föll omkull, och vid bullret vaknade hans hustru. Hon satte sig rätt upp i sängen och betraktade dem båda.

»Hvart ska' Ni gå?» sade hon.

Ivar Lyth stod svarslös. Det föreföll honom, som om hans hustru kunde genomskåda honom och nödvändigt måste förstå, hvad han förhade. Han var så genomträngd af denna tanke, att han i ögonblicket icke förmådde svara henne ett enda ord. Han såg på Felix. Gossen stod alldeles stilla med sina skor i handen.

Det syntes tydligt, att han var utom sig af fruktan.

»Vi kan gärna stanna hemma, om mamma vill», sade han.

Hon såg på dem båda igen och började skratta.

»Tänker du rymma?» hånade hon, i det hon vände sig till mannen. »Och ta' skatten med dig? Gör det! Du kommer nog inte långt.»

I detsamma hade Ivar Lyth återkommit till sig själf. Han förstod, att ingen längre skulle hindra honom.

»Gå, Felix», sade han och sköt honom ut genom dörren.

Och som han fått gossen ut, vände han sig åter till sin hustru:

»Ja», sade han. »Jag tänker rymma. Och jag tänker ta' med mig honom, som du kallar min skatt. Du ser oss aldrig mer, nu vet du det.»

»Gifve Gud, att det vore så väl», svarade hustrun.

Hon menade ej, hvad hon sade. Men sinnet rann på henne. Mannen förstod det, och han såg henne in i ögonen.

»I morgon kommer du att ångra, hvad du nu sagt», svarade han.

Därmed vände han sig om och gick, i det han slog dörren i lås. Men när han kom utanför dörren, kunde han först icke se till Felix. Han ropade hans namn. Men ingen svarade, och Ivar Lyth blef åter ängslig, utan att kunna göra sig reda för orsaken. Han gick utför trapporna, smög sakta framåt, som om han fruktat, att någon skulle finnas till hands, som kunde hålla honom tillbaka. Nere på gatan fann han Felix. Gossen kom springande emot honom och tog hans hand.

»Åh, hvad jag varit rädd», sade han.» Jag trodde, att du aldrig skulle komma.»

Ivar Lyth led af att se barnets glädje, och hela det lugn, som han känt, innan han ännu kommit ut, var som bortblåst. Den förfärliga oron, som under de föregående dagarna behärskat honom, kom tillbaka med fördubblad kraft. Åter tyckte han, att han motståndslöst drefs framåt af en makt, som var starkare än han själf, och som icke ville släppa sitt tag, förrän den sugit den sista blodsdroppen ur hans ådror. Och på samma gång greps han af ett stort medlidande med barnet, som gick så tryggt vid hans sida och höll hans hand i sin. Det

var icke samma medlidande, som eljest brukat fatta honom. Det var ett helt annat. Det var *likt det medlidande, som andra människor känna*. Ivar Lyth tyckte helt enkelt, att gossen var så ung och så späd. Han var gjord för lifvet och solskenet. Han skulle lefva och vara lycklig, bli stor och stark och göra sig själf en bana, som var bättre än hvad hans far hade kunnat. Han kände, att han blef allt vekare om hjärtat, och han kramade den lilla handen i sin, medan han såg bort, och stora tårar fyllde hans ögon.

Men hela tiden *visste han ändå, att det skulle ske*, visste, att han skulle handla, just som han hade föresatt sig, och han visste tillika, att han ej skulle ha kraft att vända om och lämna gossen hemma, medan han själf gick den väg, från hvilken ingen vänder tillbaka. Ivar Lyth gick och tänkte på, om han icke skulle kunna fråga Felix. Det vore möjligt, att gossen tänkt på detsamma som han själf. Han var så ensam och så olycklig — och han var äldre än sina år. Men Ivar Lyth fann inga ord, han fortfor bara att gå framåt vägen med den lilla handen i sin.

Så vandrade de båda omkring ute på Djurgården, så länge att solen stod högt på himmelen innan någon af dem kom att tänka på att de behöfde hvila.

Ivar Lyth lade märke till hvart ord, som Felix sade under hela denna dag, och han tyckte sig aldrig hafva sett honom så tindrande glad. Isynnerhet gladde sig gossen, när de funno ett fågelbo, som var halffärdigt, och de stodo länge och sågo på, hur fåglarna flögo fram och tillbaka och drogo strån till boet. Aldrig tyckte sig Ivar Lyth hafva märkt, hur klok hans gosse var, och hur väl han lade märke till allt.

»Jag är trött», sade Felix. »Vi har gått långt».

Och så satte de sig ned. Felix kröp fram i gräset för att komma närmare fågelboet, utan att skrämma fåglarna. Han kom tillbaka och berättade fadern, hvad han sett. Plötsligt föreföll det, som om gossen kommit att tänka på något. Han kröp upp i faderns knä och lutade sig intill honom, som han alltid gjorde, när han var bedröfvad eller tankfull. Ivar Lyth kände hans lilla hjärta slå emot sin kropp, och han tyckte, att så ensam hade han aldrig setat med barnet. Det var, som om världen dött bort omkring dem, och ingenting annat fanns kvar, ingenting annat än den stora friden, som väntade. Det föreföll arbetaren nästan som ett under, att de ännu andades. Så tyst var allting omkring dem. De hörde endast prasslet af fåglarnas

vingar, när de flögo fram och åter öfver deras hufvuden, och deras korta kvitter, när de ropade hvarandra från boets kant.

Då hörde Ivar Lyth gossen, som utan att lyfta sitt hufvud frågade honom:

»Hvarför är inte människorna som fåglarna? De hjälpa hvarandra att bygga bo, de hacka inte hvarandra, och de kifvas inte om utrymmet.»

I det ögonblicket föreföll det Ivar Lyth icke det minsta underligt, att ett barn kunde göra en sådan fråga. Men han kände sig ohygglig till mods och ville ej sitta stilla längre.

»Kom», sade han. »Jag vill gå.»

Förundrad följde honom gossen. Men han höll icke längre faderns hand. Det var, som om något kommit emellan dem, och gossen talade icke längre. Tyst följde han fadern framåt vägen.

»Är du inte hungrig?» frågade denne till sist.

»Åja», svarade Felix.

Han tycktes ej alls hafva tänkt på något dylikt. Men Ivar Lyth greps af ett plötsligt begär att se gossen glad. Han förde barnet in på ett litet kafé, som var öppet. Där lät han gossen välja, allt hvad han ville ha. Han fick

allt, hvad som var godt och dyrt, och fadern satt och gladde sig åt, hur väl det smakade gossen. Han köpte en påse sötsaker och gaf honom, emedan hans hjärta flödade öfver, och han sökte hvarje sätt att kunna visa det. Och åter gingo de ut, fortsättande sin vandring utmed stranden af Brunnsviken. Åter gingo de långt bort, och åter började gossen att tala. Men han var icke längre glad som förr. Han log icke, och han såg ej hvad som var att se på den väg, där de gingo. Felix hade åter tagit faderns hand, och det skalf inom Ivar Lyth, när han kände den lilla handen i sin. Orsaken härtill var den, att han visste, att de nu nalkades platsen. Hela tiden hade Ivar Lyth sett denna plats inför sina ögon. Det var en gammal förfallen brygga, som går ut i vattnet, hvilket mörkt rinner förbi. Ivar Lyth hade en gång sett en kvinna hämta vatten där, och han visste, att vattnet var djupt. Allt sedan han gått hemifrån, hade åter och åter denna plats visat sig för hans ögon, men hela tiden hade han gått åt andra håll, där den inte fanns. Utan att veta af det, hade han nu styrt sina steg ditåt. Och nu såg han platsen för sina ögon. Han kände, att han kunde icke stå ut länge till, icke se gossen gå så lugn bredvid

sig, icke känna den lilla handen, som tryckte hans. Han kom i en skakning, som han ej kunde behärska, och han led kval, som man tycker, att människokrafter ej förmå bära. Plötsligt såg han, att Felix lade märke till hans upphetsning.

»Hvad tänker du på?» frågade barnet.

Ivar Lyth svarade honom icke. Han kunde icke svara. Han endast påskyndade sina steg och tog ett hårdare tag om gossens hand. Då slet sig gossen lös och såg på fadern. Det är underligt, att ett barns ansikte kan få ett sådant uttryck.

»Du tänker gå ifrån mig», sade han. »Jag vet, att du tänker det. Hela denna vinter har jag förstått det, och jag har bedt till Gud, att du inte skulle få lof att göra det. Du får inte lämna mig ensam.»

»Jag skall aldrig lämna dig ensam, Felix», svarade mannen.

Och han tyckte, att han aldrig gifvit ett så högtidligt löfte åt någon.

Gossen stannade, och hans ansikte såg ut, som om det tillhört en gammal man.

»Lofvar du mig det?» sade han.

»Ja ja», svarade fadern. »Jag lofvar dig det.»

I samma nu kunde Ivar Lyth icke behärska

sig längre. De voro på platsen, och han såg bryggan skymta nere vid vattnet. Han såg den lilla gångstigen, som gick ned till bryggan, det svarta vattnet, som sköljde dess kant. Ivar Lyth böjde sig ned och tog gossen på sina armar, lyfte honom upp och sprang med honom ned mot bryggan.

»Gud vare oss båda nådig», mumlade han.

Men när Ivar Lyth stod lutad öfver det svarta vattnet, flög det som en blixtnad genom hans hufvud, att om han sprang med honom i vattnet, kunde han släppa gossen och sjunka allena till botten. Barnet kunde bli räddadt, och så skulle han ändå lämna den lille ensam. Ivar Lyth såg på Felix. Han lutade sig till faderns bröst och blundade, som om han förstått alltsammans. Då gick Ivar Lyth ut på bryggan. Han hörde klampet af sina grofva skor emot plankorna, och han hukade sig ned. Så tog han gossen i sin famn och kysste honom, medan tårarna strömmade utför hans ansikte. »Gud välsigne dig», hviskade han. »Gud välsigne dig!» Med darrande händer lösgjorde han barnets armar, som lågo kring hans hals, och lyfte honom utåt. Då slog barnet upp sina ögon; vidöppna af ångest stirrade de emot fadern.

»Hvad gör du?» ropade han.

Och Ivar Lyth var nära att släppa sitt tag. Han skalf, som om han blifvit hindrad att utföra sitt uppsåt.

Men samlande hela sin kraft sänkte han barnet ned under vattnet. Han såg hans hufvud sjunka, såg vattnet, som slog samman öfver det mellan hans egna händer. Han kände hans kropp, som vred sig och ryckte under det hårda taget. Barnets händer fattade om faderns med förtviflans styrka, som om han knäppt ihop dem och bedt för sitt lif. Men inom den olycklige mannen ropade den stämma, som var en annans och nu blifvit hans: »Ner, ner, ner.» Och han höll gossen nere, till dess att hvarje motstånd var slut, och han blott kände det krampaktiga trycket af en liten kallnad hand, som slutit sig om hans handlof. Då lyfte han med sina sista krafter upp gossens kropp på bryggan och kände, att han var död.

Och Ivar Lyth föll framstupa bredvid den döda kroppen och grät med hufvudet mot sin gosses bröst.

XXVI.

När Ivar Lyth åter reste sig upp, stod han och stirrade på, hvad han gjort, och han kunde ej fatta, att det var han, som gjort det. Men på samma gång kände han sig till mods, som om allt hvad han förut känt, gjort och genomlevvat försvunnit i ett intet. Han, som nu stod där på bryggan, var en annan än den, hvilken nyss gått och burit på alla de onda tankar, hvilka gjort Ivar Lyth till mördare.

Mördare!

Han kunde icke förstå, att han var mördare. Han kunde icke förstå någonting. Han var i denna stund så blottad på både tankar och känslor, att han ingenting förnam, ingenting tänkte, ingenting såg. Om någon i detta nu kommit fram till honom, skulle han ha gått honom till mötes, och han skulle ha sagt:

»Se här! Det är jag. Jag har mördat

mitt barn. Han ligger här. Han är dränkt. Det är jag, som gjort det.»

Han erinrade sig efteråt, att han gick en stund fram och åter bredvid liket, och han talade högt med sig själf. Så blef han rädd, för att han kunde se sig själf gå så fram och tillbaka, och han började springa. Han sprang alldeles meningslöst bort öfver ekbacken. Men när han sprungit en stund, stannade han å nyo. Hvarför sprang han egentligen? Och hvad hade han gjort? Ingen hade ju sett honom. Hvad var det, som hade händt? Ingenting. Hvad som skett var i den grad utplånadt ur mannens minne, att han icke ens erinrade sig själfva gärningen.

Hvarför han gjort det, visste han ej. Men Ivar Lyth vände tillbaka samma väg, som han gått, och han stod å nyo på bryggan bredvid det döda barnet. Hela hans medvetande var i den grad utplånadt, att han ej ett ögonblick kom att tänka på, att han ursprungligen gått dit för att döda sig själf. Detta hade han först tänkt. Detta hade varit hans afsikt. Nu var det Felix, som var död och han som lefde. Till sist hade han ändå brutit sin ed och lämnat honom ensam. Men det visste han inte då. Den tanken vaknade ej till lif inom honom,

förrän främmande händer buro gossens döda kropp uppför trapporna till deras hem. Nu stod han bara och stirrade på den döda kroppen, och han såg, att den ej längre dröp af vatten. Ivar Lyth fruktade icke att bli upptäckt. Han skulle tvärt om känt det som en lättnad, ifall händelsevis någon människa kommit till stället. Och han skulle icke ha försvarat sig. Ack nej! Nu var han icke längre farlig för någon, ett barn skulle ha kunnat taga hans hand och ledt honom hvart det hade velat. Men det blef honom vedervärdigt att stå och se på detta utslocknade lif, och han tyckte, att dess plats var icke i dagsljuset. Mekaniskt lyfte han upp kroppen och lät den falla i vattnet. Ett ögonblick stod han kvar och såg vattnet svalla omkring den. Så vände han sig åter om, och han hörde själf, hur han jämrade sig som ett skadadt djur, när han gick den lilla gångstigen uppåt till stora landsvägen. Han gick tvärs öfver landsvägen. Han fick plötsligt den känslan, att han ingen ville möta. Och han fördjupade sig i skogen, gick fram på obanade stigar, steg öfver stora stenrös, glömde, hvarför han gick där och gick vidare igen.

Sedan tappade Ivar Lyth för flere timmar minnet, af hvad han gjort. Sannolikt måtte han

hafva känt sig trött och lagt sig till hvila. Ty när han åter kom till sig själf, låg han vid foten af en stor ek, och hans första tanke var att vända sig om och se efter Felix. Ivar Lyth satt länge på marken och såg sig omkring, och till sist vaknade minnet af hvad som skett. Ingen kan drömma eller inbilla sig, hvad ett sådant uppvaknande vill säga. Ivar Lyth vaknade med en känsla af skräck, så förfärlig, att han endast undrade, hur det kunde vara möjligt, att han ej dog på stället. Han kände sig på samma gång uttröttad som efter de mest ohyggliga ansträngningar. Om han arbetat i två dygn utan hvila, skulle han ej kunnat känna sig mera trött. Åter föll han tillbaka mot det torra gräset, och i det han slöt ögonen, såg han att solen höll på att gå ner. När han åter slog upp dem igen, var det mörkt. Då reste Ivar Lyth sig upp, och ångesten kom öfver honom. Såsom han då sprang, springer en människa endast för sitt fattiga lif. Han kände blott en enda väg, visste blott en plats på hela jorden, dit han ville komma. Han sprang åter ned till den lilla bryggan vid stranden, och han lade sig framstupa och trefvade i vattnet. Det hade blifvit mörkt, och han kunde ingenting se. Men han kände gossens kropp i vattnet. Den

hade fastnat vid en påle, och Ivar Lyth kände den med sina egna händer. Med sina egna händer sköt han kroppen loss från pålen. Han ville, att den skulle flyta bort, så att ingen mera skulle få se den. Han kände, hur den kom ut i vattnet så långt, att han icke kunde nå den. Och när han det gjort, började han åter att springa, som om det gällde lifvet. Det gällde mera än lifvet. Det gällde att springa undan dom och fördömelse, och Ivar Lyth sprang, som om han sett helvetet öppet bakom sig. Hade någon mött honom då, när han vansinnig af skräck sprang genom den mörka skogen, då hade denne stannat och ropat på hjälp och på polis, och mannen hade aldrig hunnit så långt, som han nu hann.

Nu hann Ivar Lyth in i staden, och när han fick se lyktorna, blef han lugnare. Han började tänka, och hur han också tänkte, så skedde dock det, att hans tankar kommo honom att gå långsammare och att söka mörkret. På måfå gick han fram från gata till gata. Han valde de sämsta och minst besökta gator han kunde finna, och han smög sig nära intill husväggarna, rädd för hvarje människa, som gick förbi honom i mörkret. Kom han på en liten gata, som han såg vara tom, då började han åter samma förtviflade lopp. Det var greppet

af gossens små händer, som påskyndade den förtviflade mannens steg, han kände dem om sin hals, om sina handlofvar — öfver allt. Han kände dessa små händer med hela sin kropp, de voro kalla som is, och de bönföllo honom att skänka dem lifvet. Ivar Lyth tyckte hela tiden, att det var någon, som gick i hans spår. Han hörde steg, små, korta, trippande steg. Han stannade och lyssnade, hackande tänderna af förfäran. »Hvem är det, som går? Hvem är det, som följer mig?» Han satte sig på en soffa, men kunde ej sitta stilla. Oupphörligt måste han vända sig om. Oupphörligt hörde han samma små, korta, tassande steg. Och gripen af ångest gick han vidare. Han tänkte ej på, hvart han gick. Gick bara, som om han varit dömd att gå och gå och aldrig få ro, den långa vägen öfver de fina kvarteren och fram till den mörka gatan på norr, där fattigkasernerna ligga i rad som mörka fångelser, där fångarna pressats samman i hus-håll. Där stannade han framför en hvit brandvägg och såg ett sken falla ut mot densamma. Han såg upp, och bland alla de mörka fönstren såg han ett, där det lyste ljus.

Då var det, som om han vaknat ur sin dvala. För första gången hade Ivar Lyth fullt

klart och tydligt medvetande af, hvar han befann sig. Längre stod han och såg på det lysande fönstret, och det är möjligt, att han ett ögonblick tänkte på, att han borde vända om och gå åt ett annat håll, där intet ljus brann. Men på samma gång visste han själf, att han aldrig skulle gå därifrån. Där detta ljus lyste, dit måste han gå. Det drog honom till sig, han hade sett det lysa under andra aftnar, då hans väg var lika tung men mindre brottslig. Det hade alltid dragit honom till sig, och det gjorde så äfven nu. Ivar Lyth kröp ihop som under en oerhörd börda, och långsamt och mödosamt släpade han sig uppför trapporna till den lägenhet, där han hade en bädd, men eljest intet, som han kunde eller ville kalla för sitt.

XXVII.

När han kom upp för trappan och stod och trefvade på låset, öppnades dörren, och i skenet, som föll från ljuset inne i rummet, såg Ivar Lyth sin hustru, som stod klädd därinne. Hon satt uppe och syntes hafva väntat honom. I hela hennes utseende tyckte mannen sig läsa, att hon visste alltsammans, och det föreföll honom endast helt naturligt, att det skulle vara så. Han gick förbi hustrun in, utan att hälsa, utan att tala. Men hon lät dörren stå, och hon såg nedåt trappan. Ivar Lyth visste ju hvad som skulle komma, och han kröp ihop som för ett slag, medan han väntade på hennes ord.

»Hvar är Felix?» sade hon.

»Vet du det icke?» svarade mannen.

Han var så öfvertygad, att hon visste det, att han knappt ville tro henne, när hon påstod motsatsen. Men när hon ej ville låta sig nöja

och fortfor att bedyra, att hon ingenting visste, blef Ivar Lyth kall och lugn, som om ingenting händt.

»Han är död», sade han. »Jag har själf dödat honom.»

Ivar Lyth sade sin hustru stället, där det skett, platsen, där barnets kropp låg.

»Gå dit i morgon», sade han, »och se, om jag ljuger. Sedan kan du anmäla mig.»

Man skulle ingenting förstå af allt, hvad här blifvit berättadt, om man väntade sig, att Ivar Lyth nu kunnat känna något, som liknade medlidande. Han såg hustrun gråta, hörde henne tala förtviflade ord, och han märkte, att hon var rädd för honom.

Men allt detta gick honom förbi utan att göra intryck. Han märkte det, kan jag säga, bara med sina yttre sinnen. Det var, som om ett skal växt öfver allt, som fanns inom honom af mänskligt lif. Ingenting trängde längre ned till hans själ. Den drunknade i en ligkiltig domning, och påklädd föll han i sömn på sin bädd, medan hustrun i stum fasa drog sig undan från mördaren.

XXVIII.

Ivar Lyth gick icke ut från sitt hem, förrän polisen kom och förde honom till fängelset. Han satt tyst och väntade på detta, och det blef aldrig nödvändigt att pålägga honom bojor. Han följde dem, som förde honom, af egen fri vilja. Han ville öfverhufvud ingenting annat än böja sig, böja sig så djupt i stoftet, som en människa kan böjas, och han skulle själf uppsökt rättvisan, om han fått vänta längre. Denna väntan var för honom värre än döden, emedan han längtade efter att få straff. Han längtade också efter att få komma till en plats, där ingen skulle se honom och skaka på hufvudet åt hans skam. När han gick, hängde hans hustru om hans hals och grät. De små barnen, som fadern nästan aldrig smekt och aldrig tänkt på, gräto och höllo sig undan från honom.

Och då kom det så underligt för Ivar Lyth, att allt detta, som skett, kanske aldrig behöfde

ha skett, om blott han själf varit annorlunda. Men det var just det, som var saken. *Han var den han var. Och därför måste allt detta ske.*

Men då tänkte han för första gången på, hur det kom sig, att han alltid hatat sin hustru, långt innan något skett af det, som i denna berättelse skrifvet står. Kanske hade hon icke hyst samma känsla mot honom. Kanske var allt detta, som långsamt växt fram och brutit honom själf sönder och samman, bara inbillning, och allt hvad han gjort var en ogärning, som när en man skjuter i dimman och dödar sin bästa vän. Kanske kom det af fattigdomen? Men af millioner fattiga skulle icke en hafva handlat som Ivar Lyth. Var han då utstött från alla andra? Var han ensam ond, och hade han ensam orätt? Hur kunde han på en gång älska och mörda, på en gång vara vek och hård, på en gång lida och göra ondt? Han tänkte på detta, när man förde honom bort, och han tänkte på det ännu, när han satt ensam och väntade på sin dom.

Men mest tänkte Ivar Lyth på detta, när han skulle träda fram och svara på alla de frågor, hvilka framställdes af främmande människor. Det var samma frågor, hvilka Ivar Lyth städse ställt till sig själf och som han aldrig kunnat

besvara. Det lät underligt i hans öron, när han hörde dessa spörsmål genom andras munnar, och han kunde aldrig förstå, hvarför dessa människor talade till honom. De talade sitt språk, och han talade sitt.

Domsalen var alltid full af människor, när Ivar Lyth fördes in. Dessa människor trängdes, höjde sig på tå och böjde sig öfver hvarandra fram för att få se honom. Han undrade öfver, hvad de kunde finna för glädje i att se på hans olycka, men själf såg han dem, som om de varit långt borta. Han stod hela tiden inför domaren och såg in i sig själf, och han hade det hoppet, att domaren skulle veta mera än han och komma honom att förstå, hvad som förut syntes honom dunkelt. Ivar Lyth lyssnade darrande till hvarje ord han sade, och han hörde, att domaren bad honom vara lugn, emedan denne trodde, att den brottslige fruktade för straffet. Ivar Lyth hade aldrig tänkt sig mera än ett straff. Aldrig hade han tänkt, att lagarna kunde vara så milda, att de skulle tillåta en sådan syndare som honom att lefva. Han längtade efter att dö. Ty med sitt blod trodde han, att hans skuld skulle kunna försonas, och långt borta hörde han ibland en späd röst, som kallade honom, och som han ville följa.

Men hur mycket han än hörde talas af alla dem, som visste mera än han själf, aldrig hörde han ett ord, som ledde honom på tråden till att förstå, hur han blifvit den han var. Ju längre tiden led, och ju oftare han blef förhörd, desto klarare blef det för Ivar Lyth, att *ingen visste något*. Hur sjunken han än kände sig, och hur ringa han var, märkte han dock, att i en punkt var han lik alla dem, som vaktade honom, förhörde honom och fällde domen öfver hans brott. Ingen af dem alla visste något.

Detta var det enda, som ännu kunde göra den ensamme mannen sorg. Med sin själs innersta åtrå längtade han efter att få höra, att det bara var han, som var okunnig om, hvad alla andra människor visste. Så innerligt har han aldrig önskat något, som hvad han önskade, att de höga herrar, som talade till honom och frågade honom, hur allt hade gått till, skulle ha kunnat lösa för hans blick den stora gåtan, som var hela hans öde. Han grät i fängelset första gången, när han började förstå, att hans lif för honom själf evigt skulle slockna i mörker.

När så allt var öfver, och fängelsets dörr slöt sig omkring honom, då tyckte Ivar Lyth, att han fick lugn. Här sökte honom en präst, och vid samtalen med prästen öppnades fångens

hjärta. Han talade till prästen, som han aldrig hade talat i sitt lif, och prästen hörde honom, emedan han trodde, att här fanns en själ, som han kunde hjälpa.

»Se Er omkring, hr pastor», sade fången. »Här är inte mycket att se. Bara fyra nakna väggar, en stol, ett bord och en bädd. Det är underligt för Er kanske, att en människa kan nöja sig med så litet. Men det är icke mer, än hvad jag förut har haft, och när jag har haft mera, har jag icke önskat mig det.

»Och här har den tanken kommit för mig, att om jag berättade Er ensam allt det, som jag icke fick öfver mina läppar, när de många människornas ögon i domsalen stirrade emot mig, så skulle kanske något ske af allt det, som jag önskat sedan många år. När jag legat ensam i mörkret, har jag känt det ibland, som om det började klarna inom mig. Är det bara ett irrbloss, som åter skall föra mig vilse? Jag vet ju lika litet nu, som när jag var ett barn och satt ensam och undrande vid min fostermoders bädd. Och ändå har jag ju lefvat ett helt människolif. Har jag lefvat och lidit till ingen nytta ens för mig själf?

»Se, därför har jag talat till Er, hr pastor. Därför har jag sagt Er allt, hvad ingen män-

niska förr har hört. Jag har blifvit kastad som barn ut på gatan. Jag kom från gatan in i fabriken. Jag tog hustru och fick barn. Och eländet växte inom mig, till dess att jag kom hit, därifrån jag aldrig kommer tillbaka.

»Nu kommer jag till Er, hr pastor, kommer som en människa i sin högsta nöd. Och jag frågar Er med handen på hjärtat: Kan ni säga mig, hvad ingen annan kunnat? Har ni Guds egen röst talande inom Er? Kan ni förvandla mörker till ljus? Kan ni visa mig vägen, som jag har att gå för att finna försoning? Eller kan ni åtminstone säga mig, *hvarför* jag begick dödssynden och med mina egna händer släckte mitt barns lif i det kalla vattnet?

»Kan ni det, så säg mig, hvad ni vet, och jag skall böja mig i stoftet så djupt, som en människa kan böjas. Men kan ni det icke, så glöm för ett ögonblick, hvem jag är. Glöm, att jag är en fången usling och ni en präst. Se mig klart i ögonen och säg: 'Jag vet det icke'.

»Och jag skall sitta här, till dess att döden kommer och den eviga natten griper mig helt.

»Jag ber Er om detta, hr pastor, vid minnet af den enda jag älskat i världen. Jag tänker på min gosse, och jag ser framför mig den

plats, där jag lade honom ned. Jag vet, att han icke fick stanna där jag lagt honom. I den smutsiga jorden sänktes han ned, och jag fick icke ens se det. Men för hans skull ber jag Er, hr pastor, — det är därför jag yppat för er mitt lif:

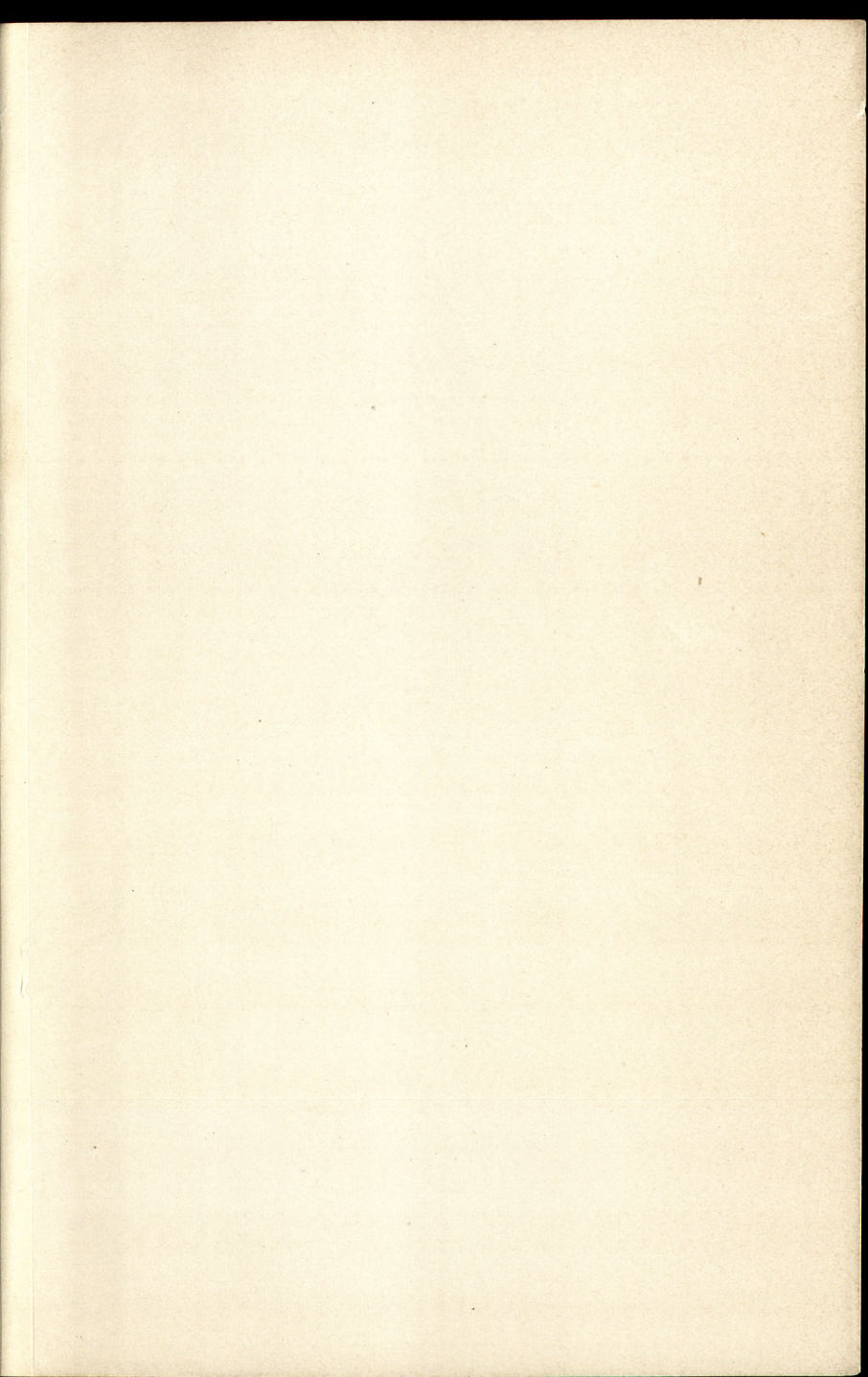
Säg mig sanningen.»

* * *

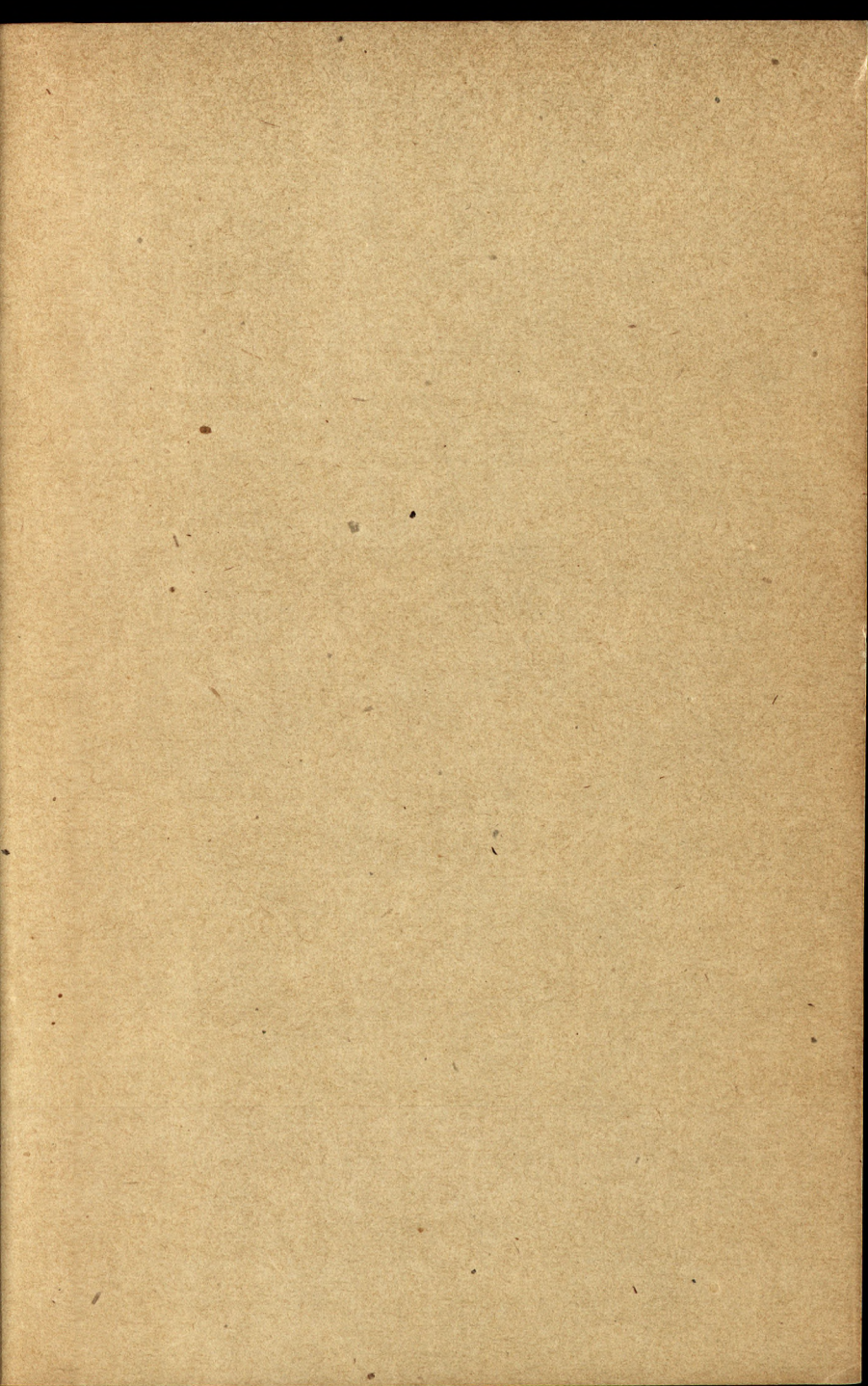
Vet ni, hvad prästen kunde svara honom, min läsare, så säg mig det.

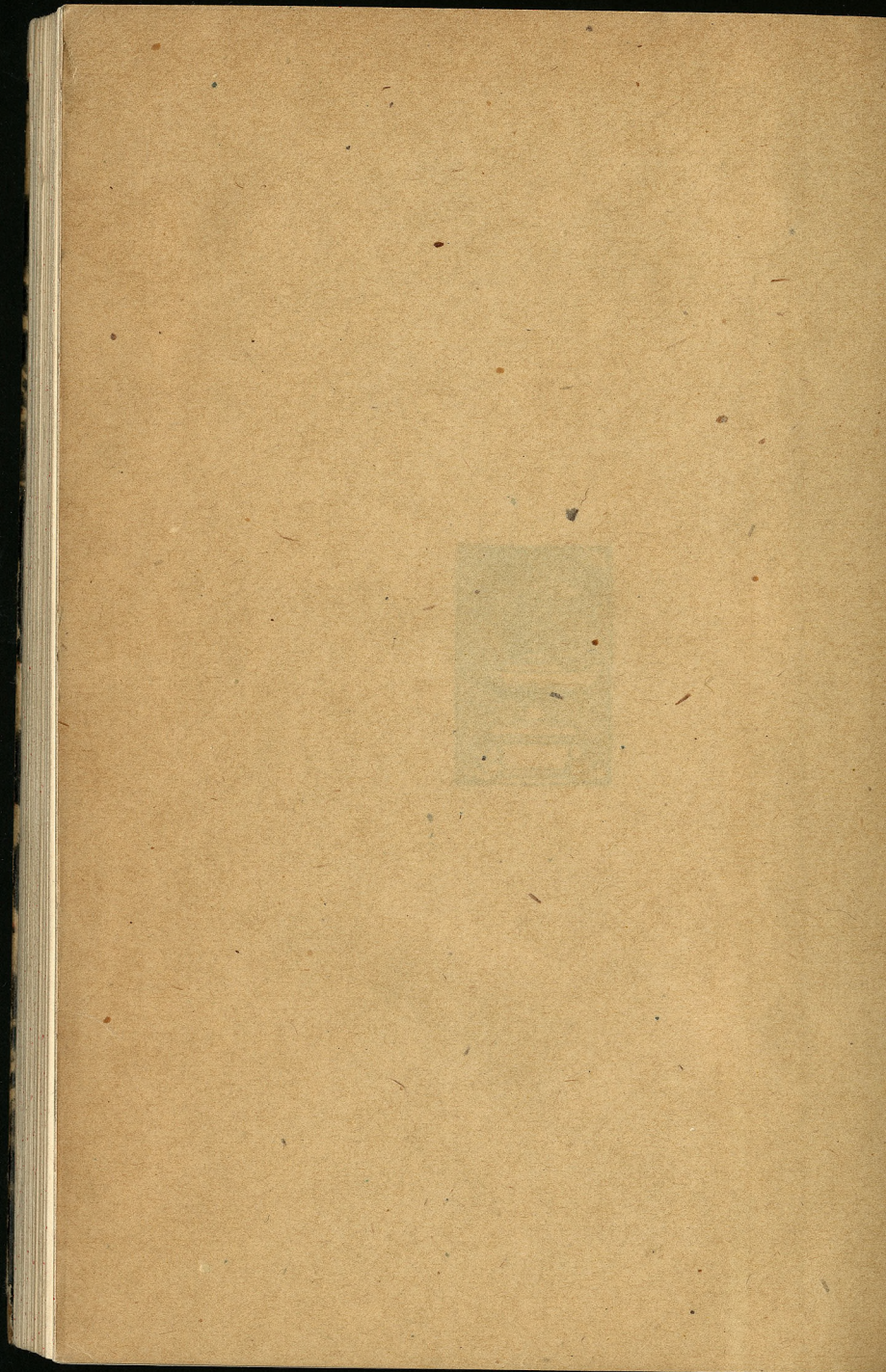
Själff vet jag det icke.

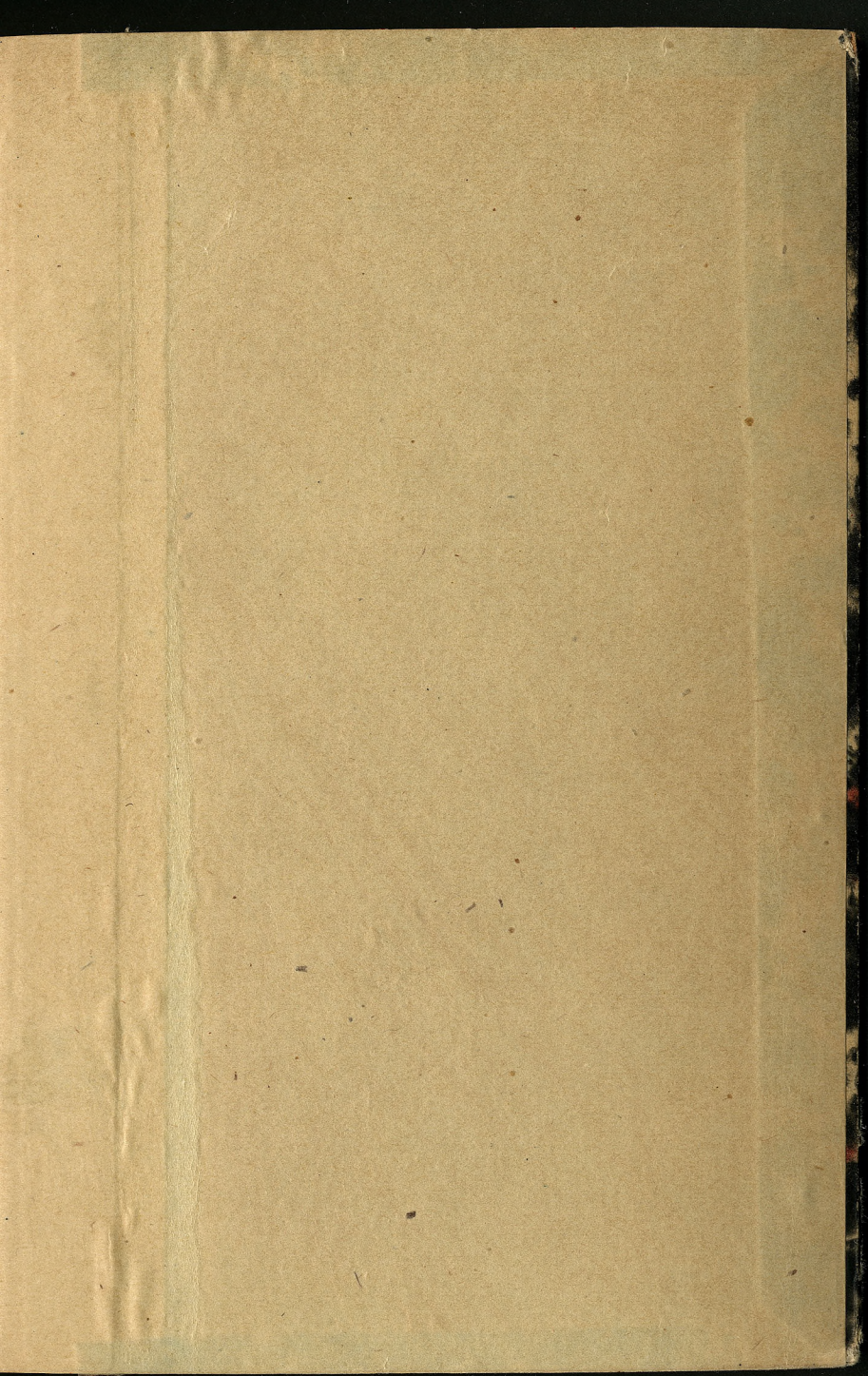

UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK

16000

001088198